

Beoordeling van het duurzaamheidsbeleid van zeven verzekeringsgroepen – vijfde actualisering

Eerlijke Verzekeringswijzer

29 maart 2018

Eerlijke Verzekeringswijzer

Beoordeling van het duurzaamheidsbeleid van zeven verzekeringsgroepen – vijfde actualisering

De Eerlijke Verzekeringswijzer is een samenwerkingsverband van Amnesty International, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib, PAX en World Animal Protection.

29 maart 2018

Onderzoek:

Hester Brink en Michel Riemersma

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inleiding	4
Hoofdstuk 1	Doelstelling en methodologie 6
1.1	Doelstelling en uitgangspunten Eerlijke Verzekeringswijzer6
1.2	Opzet beleidsonderzoek7
1.3	Selectie van verzekeringsgroepen7
1.4	Methodologie: Inhoud van het beleid..... 10
1.4.1	Selectie van thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering 10
1.4.2	Principes afgeleid van internationale standaarden 11
1.4.3	Relevante beleidsstukken 12
1.4.4	Internationale standaarden 12
1.5	Methodologie: reikwijdte van het beleid 12
1.5.1	Selectie van investeringscategorieën 13
1.5.2	Toekenning van scores 13
1.5.3	Beleggingen op de balans 14
1.5.4	Vermogensbeheer 16
1.5.5	Zakelijke kredietverlening en projectfinanciering 17
1.5.6	Geen activiteit..... 17
1.6	Uitvoering onderzoek 18
1.7	Disclaimer 18
Hoofdstuk 2	Thema's 19
2.1	Arbeidsrechten 19
2.1.1	Wat staat er op het spel? 19
2.1.2	Overzicht elementen en scores 19
2.1.3	Analyse beleid arbeidsrechten 20
2.2	Belastingen..... 21
2.2.1	Wat staat er op het spel? 21
2.2.2	Overzicht elementen en scores 22
2.2.3	Analyse beleid belastingen 23
2.3	Corruptie..... 24
2.3.1	Wat staat er op het spel? 24
2.3.2	Overzicht elementen en scores 25
2.3.3	Analyse beleid corruptie..... 26
2.4	Dierenwelzijn 26
2.4.1	Wat staat er op het spel? 26
2.4.2	Overzicht elementen en scores 27
2.4.3	Analyse beleid dierenwelzijn 29
2.5	Gendergelijkheid 29

2.5.1	Wat staat er op het spel?	29
2.5.2	Overzicht elementen en scores	30
2.5.3	Analyse beleid gendergelijkheid	31
2.6	Gezondheid	32
2.6.1	Wat staat er op het spel?	32
2.6.2	Overzicht elementen en scores	33
2.6.3	Analyse beleid gezondheid	34
2.7	Klimaatverandering	35
2.7.1	Wat staat er op het spel?	35
2.7.2	Overzicht elementen en scores	36
2.7.3	Analyse beleid klimaatverandering	37
2.8	Mensenrechten	38
2.8.1	Wat staat er op het spel?	38
2.8.2	Overzicht elementen en scores	39
2.8.3	Analyse beleid mensenrechten	40
2.9	Natuur.....	41
2.9.1	Wat staat er op het spel?	41
2.9.2	Overzicht elementen en scores	41
2.9.3	Analyse beleid natuur	43
Hoofdstuk 3	Sectoren	44
3.1	Bosbouw	44
3.1.1	Wat staat er op het spel?	44
3.1.2	Overzicht elementen en scores	44
3.1.3	Analyse beleid bosbouw	46
3.2	Elektriciteitsproductie.....	46
3.2.1	Wat staat er op het spel?	46
3.2.2	Overzicht elementen en scores	47
3.2.3	Analyse beleid elektriciteitsproductie	48
3.3	Financiële sector	49
3.3.1	Wat staat er op het spel?	49
3.3.2	Overzicht elementen en scores	49
3.3.3	Analyse beleid financiële sector	51
3.4	Maakindustrie	51
3.4.1	Wat staat er op het spel?	51
3.4.2	Overzicht elementen en scores	51
3.4.3	Analyse beleid maakindustrie	53
3.5	Mijnbouw.....	54
3.5.1	Wat staat er op het spel?	54
3.5.2	Overzicht elementen en scores	54
3.5.3	Analyse beleid mijnbouw.....	57

3.6	Olie en gas.....	57
3.6.1	Wat staat er op het spel?	57
3.6.2	Overzicht elementen en scores	58
3.6.3	Analyse beleid olie en gas.....	60
3.7	Visserij	61
3.7.1	Wat staat er op het spel?	61
3.7.2	Overzicht elementen en scores	62
3.7.3	Analyse beleid visserij.....	63
3.8	Voeding.....	64
3.8.1	Wat staat er op het spel?	64
3.8.2	Overzicht elementen en scores	65
3.8.3	Analyse beleid voeding.....	67
3.9	Wapens	67
3.9.1	Wat staat er op het spel?	67
3.9.2	Overzicht elementen en scores	68
3.9.3	Analyse beleid wapens	69
3.10	Woningbouw en vastgoed	70
3.10.1	Wat staat er op het spel?	70
3.10.2	Overzicht elementen en scores	70
3.10.3	Analyse beleid woningbouw en vastgoed	73
Hoofdstuk 4	Bedrijfsvoering	74
4.1	Bonussen.....	74
4.1.1	Wat staat er op het spel?	74
4.1.2	Overzicht elementen en scores	74
4.1.3	Analyse beleid bonussen	75
4.2	Transparantie en verantwoording	76
4.2.1	Wat staat er op het spel?	76
4.2.2	Overzicht elementen en scores	76
4.2.3	Analyse beleid transparantie en verantwoording	78
Hoofdstuk 5	Beoordeling van het beleid van de zeven verzekeringsgroepen.....	79
5.1	Achmea	79
5.1.1	Profiel.....	79
5.1.2	Overzicht beleidsscores	80
5.2	Aegon.....	81
5.2.1	Profiel.....	81
5.2.2	Overzicht beleidsscores	82
5.3	Allianz	83
5.3.1	Profiel.....	83
5.3.2	Overzicht beleidsscores	84
5.4	APG.....	86

5.4.1	Profiel.....	86
5.4.2	Overzicht beleidsscores	86
5.5	ASR Nederland	88
5.5.1	Profiel.....	88
5.5.2	Overzicht beleidsscores	89
5.6	NN Group	90
5.6.1	Profiel.....	90
5.6.2	Overzicht beleidsscores	92
5.7	Vivat	94
5.7.1	Profiel.....	94
5.7.2	Overzicht beleidsscores	94

Bronnen Error! Bookmark not defined.

Lijst van tabellen

Tabel 1	Overzicht verzekeringsgroepen	1
Tabel 2	Overzicht van de scores van de verzekeringsgroepen	3
Tabel 3	Geselecteerde verzekeringsgroepen en kerncijfers 2016 (in € miljard)	9
Tabel 4	Beleidsscores Arbeidsrechten	20
Tabel 5	Beleidsscores Belastingen	22
Tabel 6	Beleidsscores Corruptie	25
Tabel 7	Beleidsscores Dierenwelzijn.....	27
Tabel 8	Beleidsscores Gendergelijkheid.....	30
Tabel 9	Beleidsscores Gezondheid	33
Tabel 10	Beleidsscores Klimaatverandering	36
Tabel 11	Beleidsscores Mensenrechten.....	39
Tabel 12	Beleidsscores Natuur	42
Tabel 13	Beleidsscores Bosbouw	45
Tabel 14	Beleidsscores Elektriciteitsproductie	47
Tabel 15	Beleidsscores Financiële sector	50
Tabel 16	Beleidsscores Maakindustrie	52
Tabel 17	Beleidsscores Mijnbouw	55
Tabel 18	Beleidsscores Olie en gas	58
Tabel 19	Beleidsscores Visserij.....	62
Tabel 20	Beleidsscores Voeding	65
Tabel 21	Beleidsscores Wapens	68
Tabel 22	Beleidsscores Woningbouw en vastgoed.....	71
Tabel 23	Beleidsscores Bonussen	75

Tabel 24	Beleidsscores Transparantie en verantwoording77
Tabel 25	Analyse van relevante investeringscategorieën voor Achmea (in € miljard)....79
Tabel 26	Overzicht beleidsscores Achmea80
Tabel 27	Analyse van relevante investeringscategorieën voor Aegon (in € miljard)82
Tabel 28	Overzicht beleidsscores Aegon.....82
Tabel 29	Analyse van relevante investeringscategorieën voor Allianz (in € miljard)84
Tabel 30	Overzicht beleidsscores Allianz85
Tabel 31	Analyse van relevante investeringscategorieën voor APG (in € miljard).....86
Tabel 32	Overzicht beleidsscores APG87
Tabel 33	Analyse van relevante investeringscategorieën voor ASR (in € miljard)89
Tabel 34	Overzicht beleidsscores ASR Nederland89
Tabel 35	Analyse van relevante investeringscategorieën voor NN Group (in € miljard) .91
Tabel 36	Analyse van relevante investeringscategorieën voor Delta Lloyd (in € miljard)92
Tabel 37	Overzicht beleidsscores NN Group92
Tabel 38	Analyse van relevante investeringscategorieën voor Vivat (in € miljard)94
Tabel 39	Overzicht beleidsscores Vivat95

Samenvatting

Verzekeringsgroepen zijn relatief grote spelers op de (internationale) beleggingsmarkt. Door hun beleggingen maken verzekeringsgroepen het bedrijven, overheden en particulieren mogelijk om kapitaal te verwerven voor bijvoorbeeld fabrieken, plantages of nieuwe technologieën. Deze activiteiten kunnen bijdragen aan het uitbannen van ondervoeding en het versterken van ecosystemen, maar ook aan het schenden van mensenrechten en aan milieuvervuiling.

De Eerlijke Verzekeringswijzer stelt zich ten doel om verzekeraars hun beleggingsbeleid te laten verduurzamen en hun investeringen en bedrijfsvoering daar op te laten afstemmen. Achterliggend doel is dat de verzekeraars hun (financiële) invloed aanwenden om de bedrijven waarin ze (willen) beleggen te verduurzamen. De Eerlijke Verzekeringswijzer is een gezamenlijk project van zes organisaties: Amnesty International, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib, PAX en World Animal Protection.

Voor de Eerlijke Verzekeringswijzer beoordeelt dit onderzoeksrapport - voor de zesde keer sinds september 2013 - het duurzaamheidsbeleid van de verzekeringsgroepen waar de zeven grootste levensverzekeraars die actief zijn op de Nederlandse markt toe behoren. De volgende verzekeringsgroepen zijn door de Eerlijke Verzekeringswijzer voor dit onderzoek geselecteerd:

Tabel 1 Overzicht verzekeringsgroepen

Verzekeringsgroep	Levensverzekeraar
Achmea	<i>Achmea Pensioen- en Levensverzekeringen</i>
Aegon	<i>Aegon Levensverzekering</i>
Allianz	<i>Allianz Nederland Levensverzekering</i>
APG	<i>Loyal Leven</i>
ASR	<i>ASR Levensverzekering</i>
NN Group	<i>Nationale Nederlanden, Delta Lloyd Levensverzekeringen</i>
Vivat ⁱ	<i>Vivat Verzekeringen</i>

In het onderzoek is nagegaan welke principes (uitgangspunten) en MVO-criteria zijn opgenomen in het duurzaamheidsbeleid van deze verzekeringsgroepen voor negen thema's, tien sectoren en twee aspecten van de bedrijfsvoering. Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering zijn door de Eerlijke Verzekeringswijzer een aantal principes gedefinieerd die zijn afgeleid van internationale standaarden, zoals verdragen, richtlijnen, keurmerken en gedragscodes. Van verzekeraars die maatschappelijk verantwoord (willen) ondernemen mag verwacht worden dat ze deze breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven bij het aanbieden van verzekeringen, het beleggen van verzekeringspremies en vermogensbeheer, ook als deze standaarden in één of meer landen niet in wetgeving zijn opgenomen.

Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering wordt iedere verzekeringsgroep een score toegekend. De scores worden weergegeven op een schaal van 1 tot en met 10 en hangen af van het aantal principes dat in het publiek beschikbare duurzaamheidsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen. De beoordelingsmethodologie is afkomstig van de Fair Finance Guide International. Bij het toekennen van scores worden vier investeringscategorieën onderscheiden:

ⁱ In dit beleidsonderzoek is Vivat onderzocht en niet het Chinese moederbedrijf Anbang. Zie pagina 10 voor meer uitleg.

- Beleggingen op de balans, voor eigen rekening en risico van de verzekeringsgroep en voor rekening en risico van de polishouders (in aandelen, obligaties, futures, swaps en andere financiële activa);
- Vermogensbeheer voor derden (in de vorm van eigen beleggingsfondsen, private banking en externe mandaten);
- Zakelijke kredietverlening (inclusief underwriting); en
- Projectfinanciering.

Naast deze vier categorieën, wordt er in het thema Woningbouw en Vastgoed ook gekeken naar hypotheeklen die de financiële instelling uitgeeft.

Tabel 2 geeft een overzicht van de scores die in dit onderzoek zijn toegekend voor de geselecteerde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering aan de zeven onderzochte verzekeringsgroepen. De scores worden weergegeven op een schaal van 1 (zeer slecht) tot 10 (uitstekend). "N.a." staat voor "niet actief in deze sector of op dit gebied". Hiervoor wordt geen beleid verwacht.

Tabel 2 Overzicht van de scores van de verzekeringsgroepen

	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering							
<i>Thema</i>							
Arbeidsrechten	9	5	4	7	10	5	9
Belastingen	6	2	1	1	7	2	7
Corruptie	5	3	4	4	9	3	8
Dierenwelzijn	5	1	2	3	7	1	7
Gendergelijkheid	3	1	1	3	6	1	1
Gezondheid	9	3	1	5	10	2	8
Klimaatverandering	4	1	2	3	7	3	7
Mensenrechten	6	5	4	6	10	9	9
Natuur	9	1	2	2	9	1	9
<i>Sector</i>							
Bosbouw	9	1	3	4	8	4	10
Elektriciteitsproductie	6	1	5	4	7	3	6
Financiële sector	9	1	1	3	9	3	6
Maakindustrie	8	2	1	6	9	5	8
Mijnbouw	7	2	4	4	8	3	9
Olie en gas	7	1	4	5	8	4	8
Visserij	8	1	2	2	7	2	8
Voeding	9	1	3	5	9	4	10
Wapens	8	4	2	5	10	5	6
Woningbouw en vastgoed	6	1	1	4	5	1	7
<i>Bedrijfsvoering</i>							
Bonussen	5	4	1	2	6	4	3
Transparantie en verantwoording	8	4	3	6	7	6	9

Inleiding

In dit rapport vindt u de vijfde actualisering van de beoordeling van het beleggingsbeleid van zeven verzekeringsgroepen voor de Eerlijke Verzekeringswijzer. Het eerste beleidsonderzoek voor de Eerlijke Verzekeringswijzer verscheen in september 2013. Daarna volgden actualisering in mei en november 2014, in november 2015 en in november 2016.

De Eerlijke Verzekeringswijzer is een samenwerkingsverband van zes organisaties: Amnesty International, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib, PAX en World Animal Protection. In januari 2009 startten enkele van deze organisaties met de beoordeling van het financieringsbeleid van Nederlandse bankgroepen in het project Eerlijke Bankwijzer. In 2013 lanceerden Amnesty International, Dierenbescherming, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib en PAX de Eerlijke Verzekeringswijzer, waarin het beleggingsbeleid van de grootste verzekeringsgroepen actief op de Nederlandse levensverzekeringsmarkt werd beoordeeld. In het voorliggende rapport gaat de aandacht niet langer uit naar het beleggingsbeleid van deze tien, maar naar slechts zeven van de tien verzekeringsgroepen, omdat door recente overnames drie verzekeringsgroepen niet meer zijn geselecteerd: Delta Lloyd, Generali en Legal & General.

Door vergelijking van het financierings- en beleggingsbeleid en de bedrijfsvoering van financiële instellingen stimuleren de Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer een concurrentieslag op het gebied van *Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)*: een proces van steeds verdere aanscherping van normen op sociaal, ecologisch en economisch gebied.

De Eerlijke Verzekeringswijzer laat zien in welke mate verzekeringsgroepen door middel van hun beleggingen bijdragen aan een sociaal rechtvaardige en duurzame wereld. De Eerlijke Verzekeringswijzer stelt zich ten doel om verzekeringsgroepen hun beleggingsbeleid te laten verduurzamen en hun bedrijfsvoering daar op te laten afstemmen. Achterliggend doel is dat de verzekeringsgroepen hun (financiële) invloed aanwenden om bedrijven en overheden te verduurzamen.

De Eerlijke Verzekeringswijzer is een consumenten-instrument. Steeds meer consumenten vinden het belangrijk dat hun verzekeraar maatschappelijk verantwoord investeert. Consumenten worden via de website betrokken bij het verwezenlijken van het doel van de Eerlijke Verzekeringswijzer. Op de website kunnen consumenten het beleggingsbeleid van de belangrijkste verzekeringsgroepen vergelijken en praktijkonderzoeken bekijken. Aan de hand van praktijkonderzoeken wordt beoordeeld of de beleggingen van een verzekeraar in lijn zijn met (inter-)nationale richtlijnen voor MVO op een bepaald onderwerp. Als dit niet het geval is wordt onderzocht of dit te maken heeft met gebrek aan beleid en/of onvolledige implementatie van beleid. Ook kunnen consumenten via de website de verzekeringsgroepen aanschrijven om positieve of negatieve feedback te geven.

De Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer maken inmiddels deel uit van een samenwerkingsverband van NGO's in België, Brazilië, Duitsland, Frankrijk, Indonesië, Japan, Nederland, Noorwegen en Zweden, genaamd Fair Finance Guide International (FFGI). Voor de vijfde actualisering van het onderzoek naar het beleid van verzekeringsgroepen die actief zijn in Nederland, hanteert de Eerlijke Verzekeringswijzer de methode van de FFGI. Die is opgesteld in 2014, daarbij voortbouwend op de methode van de Eerlijke Bankwijzer en de Eerlijke Verzekeringswijzer, en in 2016 geactualiseerd. De methodologie, inclusief achtergrondinformatie en de gebruikte internationale standaarden voor alle thema's is te vinden op de website van de Eerlijke Verzekeringswijzer.

Dit rapport beschrijft de gehanteerde onderzoeksmethodologie in Hoofdstuk 2 (Thema's), Hoofdstuk 3 (Sectoren) en Hoofdstuk 4 (Bedrijfsvoering) beschrijven waarom het thema, de sector of het aspect van de bedrijfsvoering van belang is en de elementen waarop het beleid van de Nederlandse verzekeringsgroepen beoordeeld wordt. In deze hoofdstukken worden de scores van de verschillende verzekeringsgroepen per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering samengevat.

In thema's en sectoren wordt gebruik gemaakt van beoordelingselementen. Deze beoordelingselementen zijn afgeleid van internationale duurzaamheidsstandaarden, richtlijnen en verdragen. Hoofdstuk 5 geeft profielen van de verzekeringsgroepen en vat per verzekeringsgroep de scores samen. Een overzicht van alle scores van alle verzekeringsgroepen vindt u in de samenvatting op de eerste pagina's van dit rapport.

Hoofdstuk 1 Doelstelling en methodologie

1.1 Doelstelling en uitgangspunten Eerlijke Verzekeringswijzer

Dit rapport is geschreven voor de Eerlijke Verzekeringswijzer, een samenwerkingsverband van zes Nederlandse maatschappelijke organisaties:

- Amnesty International
- FNV
- Milieudefensie
- Oxfam Novib
- PAX (voorheen IKV Pax Christi)
- World Animal Protection

Het doel van de Eerlijke Verzekeringswijzer is om maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) te bevorderen bij in Nederland actieve verzekeringsgroepen. Volgens het Nederlandse MVO Platform kan MVO worden gedefinieerd als “een resultaatgericht proces waarbij een bedrijf in haar gehele bedrijfsvoering en in de keten verantwoordelijkheid neemt voor de effecten die zij bewerkstelligt op sociaal, ecologisch en economisch gebied en daarover op transparante wijze verantwoording aflegt aan belanghebbenden.”¹

Dat betekent niet alleen dat alle bedrijven (dus ook verzekeringsgroepen) zich houden aan wet- en regelgeving in de landen waar zij actief zijn. Van bedrijven mag ook verwacht worden dat ze alle breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven die duurzaamheidsproblemen onderkennen en daarvoor oplossingen bieden, ook als deze standaarden in één of meer landen niet in nationale wetgeving zijn opgenomen. Bedrijven zouden deze standaarden moeten naleven in de bedrijfsvoering van hun eigen onderneming en hun dochterondernemingen en zouden deze naleving ook moeten verwachten van hun toeleveranciers.

De Eerlijke Verzekeringswijzer is van mening dat het streven naar MVO voor verzekeringsgroepen betrekking moet hebben op hun kernactiviteiten: het aanbieden van verzekeringen en het beleggen van verzekeringspremies. Verzekeringsgroepen zijn relatief grote spelers op de (internationale) beleggingsmarkt. Door deze beleggingen maken verzekeringsgroepen het bedrijven, overheden en particulieren mogelijk om kapitaal te verwerven voor bijvoorbeeld fabrieken, plantages of nieuwe technologieën. Deze activiteiten kunnen bijdragen aan het uitbannen van ondervoeding en het versterken van ecosystemen, maar ook aan het schenden van mensenrechten en aan milieuvervuiling.

Volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer zouden verzekeringsgroepen daarom ook van de bedrijven waaraan ze kapitaal verstrekken moeten verwachten dat zij en hun toeleveranciers breed gedragen internationale verdragen, standaarden en initiatieven naleven. Verzekeringsgroepen zouden deze verwachtingen moeten vastleggen in beleidsdocumenten die publiek beschikbaar zijn, zodat voor alle klanten en andere stakeholders inzichtelijk is welke beleggingskeuzes door de verzekeraar worden gemaakt.

In dit beleidsonderzoek wordt onderzocht welke MVO-principes de onderzochte verzekeringsgroepen in hun beleggingsbeleid hebben opgenomen. Daarnaast onderneemt de Eerlijke Verzekeringswijzer praktijkonderzoeken waarin voor een concreet maatschappelijk thema (zoals wapenhandel, toegang tot medicijnen of energievoorziening) wordt nagegaan welke beleggingskeuzes verzekeringsgroepen in de praktijk maken en welke acties zij ondernemen ten aanzien van organisaties waarin zij investeren.

Door de verzekeringsgroepen zowel op de inhoud van hun beleid te vergelijken, als op de keuzes die zij in de praktijk maken, stimuleert de Eerlijke Verzekeringswijzer de onderlinge concurrentie tussen verzekeringsgroepen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen. De Eerlijke Verzekeringswijzer hoopt zo een proces op gang te brengen dat leidt tot steeds verdere aanscherping van de gehanteerde principes (*race to the top*) en tot versterking van de opbouwende rol die verzekeringsgroepen kunnen spelen bij het tot stand brengen van een rechtvaardige en duurzame wereld. Behalve door middel van publicaties gaat de Eerlijke Verzekeringswijzer hiertoe een voortdurende dialoog aan met de verzekeringsgroepen.

Op de website van de Eerlijke Verzekeringswijzer kunnen consumenten en andere belangstellenden het beleid én de praktijk van de belangrijkste verzekeringsgroepen in Nederland kunnen vergelijken. De Eerlijke Verzekeringswijzer richt zich - via deze website, publicaties en de media - in de eerste plaats op Nederlandse particulieren die een klantrelatie met een van de grotere verzekeringsgroepen hebben. De Eerlijke Verzekeringswijzer maakt het klanten, media en andere belangstellenden daarbij ook mogelijk om verzekeringsgroepen aan te spreken, zowel in de vorm van een compliment als in de vorm van een klacht.

1.2 Opzet beleidsonderzoek

In dit onderzoeksrapport, dat door onderzoeksbureau Profundo in opdracht van de Eerlijke Verzekeringswijzer is geschreven, wordt het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroepen van de zeven grootste levensverzekeraars in Nederland beoordeeld. De beoordelingen uit dit rapport worden in ingekorte vorm en in toegankelijke bewoordingen op de website van de Eerlijke Geldwijzer gepubliceerd. Het onderzoek wordt ieder jaar geactualiseerd.

In paragraaf Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de geselecteerde verzekeringsgroepen.

Het beleggingsbeleid van deze verzekeringsgroepen wordt in dit onderzoek vergeleken op basis van de methodologie die Profundo in samenwerking met de Fair Finance Guide International heeft ontwikkeld. Deze methodologie is ook gepubliceerd op de website van de Eerlijke Verzekeringswijzer (uitsluitend in het Engels). De methodologie beoordeelt het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroepen op twee aspecten:

- **De inhoud van het beleid:** welke principes en MVO-criteria spelen een rol in het beleid dat de verzekeringsgroepen hanteren bij het beoordelen van hun beleggingen? Hoe de inhoud van het beleid wordt beoordeeld, komt aan de orde in paragraaf 1.4.
- **De reikwijdte van het beleid:** voor welke vormen van beleggingen, financieringen en beleggingen geldt het beleggingsbeleid? Het door de verzekeringsgroepen geformuleerde beleggingsbeleid met betrekking tot vermogensbeheer voor derden is bijvoorbeeld niet altijd hetzelfde als het beleid dat geldt voor beleggingen voor eigen rekening en risico. Hoe de reikwijdte van het beleid wordt beoordeeld, wordt nader uiteengezet in paragraaf 1.5.

De volgende paragrafen gaan nader in op de werkwijze die voor dit onderzoek is gehanteerd.

1.3 Selectie van verzekeringsgroepen

Over het algemeen worden drie categorieën verzekeringen onderscheiden: leven, schade en zorg. Sommige verzekeringsgroepen zijn actief in alle drie de categorieën, andere verzekeringsgroepen specialiseren zich in één categorie. Vanuit het oogpunt van verantwoord beleggen zijn de levensverzekeraars voor de Eerlijke Verzekeringswijzer interessant, omdat die uit de aard van de verplichtingen die ze aangaan veel en voor een lange periode beleggen. Dit komt tot uiting in hun beleggingsportefeuille. Zij beleggen meer dan de andere typen verzekeringsgroepen in aandelen en obligaties van bedrijven en in vastgoed, terwijl andere verzekeringsgroepen vooral in staatsobligaties beleggen. Schadeverzekeraars beleggen minder, zorgverzekeraars nog minder: het grootste gedeelte van wat zij aan premies binnenkrijgen wordt aan schadeclaims en zorgvergoedingen uitgekeerd.

Juist vanwege dit lange-termijnperspectief en de invloed die de verzekeringsgroepen als aandeelhouders van bedrijven kunnen uitoefenen concentreert de Eerlijke Verzekeringswijzer zich op het beleggingsbeleid van de grootste zeven verzekeringsgroepen actief op de Nederlandse markt op het gebied van levensverzekeringen voor particulieren. Dit wordt bepaald door de bruto premieomzet in Nederland. Tabel 3 biedt een overzicht van de geselecteerde verzekeringsgroepen, de binnen- en buitenlandse verzekeringsgroepen waartoe ze behoren, de in Nederland gehanteerde merknamen en de bruto premieomzet in Nederland en wereldwijd, eigen beleggingen en beheerd vermogen voor derden van de verzekeringsgroep in 2016.

Tabel 3 Geselecteerde verzekeringsgroepen en kerncijfers 2016 (in € miljard)

Levensverzekeraar	Verzekeringsgroep	Merknamen voor verzekeringen in Nederland	Bruto premie-omzet		Beleggingen	
			Nederland	Wereldwijd	Beleggingen op de balans	Vermogen beheerd voor derden
Achmea Pensioen- en Levensverzekeringen	Achmea	Achmea, Avéro, Centraal Beheer, FBTO, De Friesland, Hagelunie, HEMA, Interpolis, Zilveren Kruis, Inshared, OZF, Prolife, Woonfonds	18,3	19,5	93,0	116,0
AEGON Levensverzekering	Aegon	Aegon, Kroodde, Cappital, Knab	2,5	23,5	425,9	382,8
Allianz Nederland Levensverzekering	Allianz	Allianz, AllSecur, Allianz Global Assistance, Euler Hermes	0,4	76,3	883,8	1.361,0
Loyalis Leven	APG	Loyalis	0,3	0,3	4,8	440,0
ASR Levensverzekering	ASR Nederland	ASR, De Amersfoortse, Ditzo, Europeesche Verzekeringen, Ardanta, Generali Nederland	4,4	4,4	57,0	5,3
Nationale Nederlanden	NN Group ⁱⁱ	NN, Nationale-Nederlanden, Delta Lloyd, ABN AMRO verzekeringen, Movir, AZL, BeFrank, OHRA	iii	9,4	244,9	94,4
Vivat	Anbang ^{iv}	Zwitserleven, Zelf, Route Mobiel, Reaal, Reaal Dier & Zorg	2,5	2,5	58,8	42

De in kolom 1 van Tabel 3 genoemde verzekeringsgroepen zijn allemaal onderdeel van een grotere, binnen- of buitenlandse verzekeringsgroep.

ⁱⁱ De cijfers van de balans van NN Group zijn gecombineerd met die van Delta Lloyd.

ⁱⁱⁱ Data niet gevonden.

^{iv} In dit beleidsonderzoek is Vivat onderzocht en niet de Chinese eigenaar Anbang.

In dit onderzoek wordt het investeringsbeleid beoordeeld dat van toepassing is op de gehele verzekeringsgroep en op al haar investeringen. In dit rapport worden de verzekeringsgroepen daarom aangeduid met de naam van de verzekeringsgroep. Vivat vormt de enige uitzondering op deze benadering. Vivat is in 2015 overgenomen door de Chinese verzekeraar Anbang. Gelet op de bijzondere positie van Vivat - niet alleen als eigendom van een Chinees verzekeringsconcern, maar ook als opvallende zelfstandige speler op het gebied van duurzaamheid in het Nederlandse verzekeringslandschap- heeft de Eerlijke Verzekeringswijzer ervoor gekozen om in de benchmark vooralsnog het investeringsbeleid en de investeringspraktijk van Vivat te blijven beoordelen en niet dat van Anbang.

Delta Lloyd is in 2017 overgenomen door NN Group. Delta Lloyd wordt daarom niet meer apart beoordeeld, maar als onderdeel van NN Group.

ASR Nederland heeft in 2017 Generali Nederland overgenomen, waardoor Generali geen apart deel meer uitmaakt van het onderzoek.

Legal & General Nederland is eind 2016 overgenomen door de Britse verzekeringsgroep Chesnara. De Eerlijke Verzekeringswijzer heeft besloten geen onderzoek meer te doen naar de Legal & General Group.

1.4 Methodologie: Inhoud van het beleid

1.4.1 Selectie van thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering

De Eerlijke Verzekeringswijzer beoordeelt het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen in relatie tot belangrijke thema's en sectoren, alsmede het beleid voor sommige aspecten van de eigen bedrijfsvoering. De beoordeling is gebaseerd op de methodologie die Profundo in samenwerking met de Fair Finance Guide International - waartoe ook de Eerlijke Verzekeringswijzer behoort - heeft ontwikkeld. Deze methodologie is ook gepubliceerd op de website van de Eerlijke Verzekeringswijzer.

Via beleggingen in bedrijven, organisaties en overheden kan de verzekeringsgroep te maken krijgen met, en invloed uitoefenen op, belangrijke MVO-thema's. In dit onderzoek wordt daarom het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen beoordeeld voor de volgende thema's:

- Arbeidsrechten;
- Belastingen;
- Corruptie;
- Dierenwelzijn;
- Gendergelijkheid;
- Gezondheid;
- Klimaatverandering;
- Mensenrechten; en
- Natuur

Wanneer een verzekeringsgroep belegt in bedrijven die actief zijn in sectoren waarin grote duurzaamheidsrisico's bestaan, is volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer specifiek beleid voor die sectoren noodzakelijk. Dit onderzoek beoordeelt daarom het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor de volgende sectoren:

- Bosbouw;
- Elektriciteitsproductie;
- Financiële sector;
- Maakindustrie;
- Mijnbouw;
- Olie en gas;
- Visserij;
- Voeding;
- Wapens; en
- Woningbouw en vastgoed

Omdat duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen ook relevant is voor de bedrijfsvoering van de onderzochte verzekeringsgroepen, beoordeelt dit onderzoek ook het beleid van de onderzochte verzekeringsgroepen op het gebied van:

- Bonussen; en
- Transparantie en verantwoording.

Voor ieder van de bovengenoemde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering beschrijft de methodologie de duurzaamheidsrisico's alsmede de relevante internationale standaarden en toonaangevende initiatieven op het gebied van duurzame ontwikkeling en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Op basis daarvan is een aantal principes (uitgangspunten) geselecteerd die naar het oordeel van de Eerlijke Verzekeringswijzer deel uit zouden moeten maken van het beleid dat een verzekeringsgroep hanteert. Op deze principes wordt in paragraaf 1.4.2 verder ingegaan.

1.4.2 Principes afgeleid van internationale standaarden

In de door de Eerlijke Verzekeringswijzer gehanteerde Fair Finance Guide methodologie worden - voor ieder van de in paragraaf 1.4.1 genoemde thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering - *elementen voor een goed beleid* gedefinieerd die zijn afgeleid van internationale standaarden, zoals verdragen, richtlijnen, keurmerken en gedragscodes. De elementen zijn als *principes* geformuleerd. De lijst met principes wordt steeds geactualiseerd.

Principes die in (vrijwel) alle landen in wet- en regelgeving zijn opgenomen worden niet expliciet benoemd, omdat de Eerlijke Verzekeringswijzer er van uitgaat dat verzekeringsgroepen verwachten dat de bedrijven waar ze kapitaal aan beschikbaar stellen zich aan de wet houden. Het onderzoek richt zich vooral op bovenwettelijk (MVO) beleid.

De geformuleerde principes kunnen door de verzekeringsgroepen op verschillende manieren toegepast worden op nieuwe en bestaande beleggingen en op hun bedrijfsvoering. Bij nieuwe beleggingen kunnen de principes als selectiecriteria worden gehanteerd. Bij bestaande beleggingen kunnen ze worden ingezet als richtlijn voor engagementactiviteiten of voor afspraken over verbeteringen met de bedrijven waarin de verzekeringsgroep beleggingen heeft. Op basis van deze principes kan een verzekeringsgroep uiteindelijk ook besluiten om een beleggingsrelatie te beëindigen als de engagementactiviteiten niet het gewenste resultaat hebben.

In dit beleidsonderzoek wordt niet in detail de praktijk van de beleggingsbeslissingen van de verzekeringsgroepen beoordeeld, maar de *principes* die daaraan ten grondslag liggen. Voor de thema's Bonussen en Transparantie en Verantwoording wordt er wel naar de praktijk gekeken, omdat de in deze thema's vervatte elementen grotendeels betrekking hebben op de bedrijfsvoering van de verzekeraars.

1.4.3 Relevante beleidsstukken

De Eerlijke Verzekeringswijzer verwacht van verzekeringsgroepen dat ze hun beleggingsbeleid publiek beschikbaar maken, bijvoorbeeld via de eigen website of in het jaarverslag. In dit onderzoek worden daarom alleen beleidsstukken beoordeeld die uiterlijk begin oktober 2017 door de verzekeringsgroep publiek waren gemaakt. De naam of het onderwerp van het beleidsstuk is daarbij niet relevant. Elementen op het gebied van gezondheid kunnen bijvoorbeeld opgenomen zijn in het arbeidsrechten- of mensenrechtenbeleid van de verzekeringsgroep.

Wel is de reikwijdte van het beleidsstuk van belang. Voor de *thema's* die in paragraaf 1.4.1 zijn benoemd verwacht de Eerlijke Verzekeringswijzer dat de verzekeringsgroep beleid heeft dat geldt voor beleggingen in alle bedrijven, overheden en organisaties. Voor de in paragraaf 1.4.1 genoemde *sectoren* wordt beleid verwacht dat alleen betrekking hoeft te hebben op beleggingen in bedrijven in de betreffende sector. Elementen die alleen in het beleid voor een specifieke sector zijn opgenomen kunnen daarom niet meetellen voor de beoordeling van het themabeleid van de verzekeringsgroep.

Brochures en andere publicaties die de verzekeringsgroep publiceert om haar klanten te informeren over bepaalde maatschappelijke of economische ontwikkelingen worden niet als beleidsstukken beschouwd, tenzij de verzekeringsgroep in deze publicaties nadrukkelijk aangeeft welke principes ze hanteert bij het beoordelen van beleggingen.

Wanneer een verzekeringsgroep in een nieuws- of persbericht vernieuwingen in het beleggingsbeleid aankondigt, worden deze vernieuwingen bij één (periodieke) actualisering van de beleidsbeoordeling van de Eerlijke Verzekeringswijzer meegenomen. Daarna wordt verwacht dat de aangekondigde beleidswijziging geïntegreerd is in de beleidsstukken waarin de verzekeringsgroep haar beleggingsbeleid vastlegt.

1.4.4 Internationale standaarden

Bij de beoordeling van het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroepen wordt niet alleen gekeken naar het beleid dat de verzekeringsgroep heeft uitgeschreven in haar eigen beleidsstukken, maar ook naar de internationale standaarden die door de verzekeringsgroep zijn ondertekend of waarnaar de verzekeringsgroep kortweg verwijst in het eigen beleid. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, de *IFC Performance Standards* en de *UN Global Compact Principles*. Verzekeringsgroepen die naar een dergelijke standaard verwijzen in hun beleid of die een dergelijke standaard ondertekend hebben, ontvangen bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid automatisch een punt voor de elementen waarvan vooraf is vastgesteld dat de internationale standaard het principe dekt.

1.5 Methodologie: reikwijdte van het beleid

Naast de inhoud van het beleid (besproken in paragraaf 1.4) is ook de reikwijdte van het beleid van groot belang bij de beoordeling van het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen. Als een verzekeringsgroep een bepaald principe alleen hanteert voor de beleggingen voor eigen risico en rekening en niet voor vermogensbeheer voor derden, kan immers moeilijk volgehouden worden dat het hier echt om een principe gaat. De Eerlijke Verzekeringswijzer is van mening dat de principes van de verzekeringsgroep betekenis moeten hebben voor alle vormen van beleggingen en investeringen die de verzekeringsgroep uitvoert, voor alle financiële diensten die de verzekeringsgroep aanbiedt en voor alle relevante aspecten van de bedrijfsvoering.

1.5.1 Selectie van investeringscategorieën

In de nieuwe Fair Finance Guide-methodologie - die in 2016 door de Eerlijke Verzekeringswijzer volledig is ingevoerd - wordt daarom per element de aan een verzekeraar toegekende inhoudelijke score vermenigvuldigd met een percentage dat de reikwijdte van het beleid voor alle beleggingen, investeringen en financieringen van de verzekeringsgroep aangeeft. Daarbij worden vier investeringscategorieën onderscheiden:

- Beleggingen op de balans, voor eigen rekening en risico van de verzekeringsgroep en voor rekening en risico van de polishouders (in aandelen, obligaties, futures, swaps en andere financiële activa);
- Vermogensbeheer voor derden (in de vorm van eigen beleggingsfondsen, private banking en externe mandaten)
- Zakelijke kredietverlening (inclusief underwriting); en
- Projectfinanciering.

In de volgende paragrafen wordt verder ingegaan op deze verschillende investeringscategorieën en hun relevantie voor verzekeringsgroepen.

Naast deze vier categorieën, wordt er in het thema Woningbouw en Vastgoed ook gekeken naar hypotheeklen die de financiële instelling uitsteekt.

Afhankelijk van de voor de verzekeringsgroep relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0.5 en 1. Indien niet aan het beoordelingselement wordt voldaan, is de score 0.0.

De beleidsscore van 0.5 wordt aangevuld met de score voor de scope van het beleid. Dit wordt uitgedrukt in een percentage. Als de financiële instelling de scope van het beleid niet toelicht, dan wordt er vanuit gegaan dat 50% (0.5 punten) van de activiteiten door het beleid wordt gedekt. Voor elke investeringscategorie waarvan de financiële instelling duidelijk maakt dat het beleid er op van toepassing is, wordt 12,5% aan de score toegevoegd. Als het beleid op alle relevante investeringscategorieën is toegepast, dan is de scope van het beleid 100%. Dit is de maximale score en resulteert in de score van een 1.0 voor een beoordelingselement.

Bovenstaande is gebaseerd op de aanname dat de financiële instelling in alle vier de investeringscategorieën actief is. Als de financiële instelling slechts actief is in drie, twee of één van deze categorieën, dan blijft de beleidsscore van 50% hetzelfde. Voor iedere investeringscategorie waarop het beleid dan expliciet wordt toegepast, wordt 16.67%, 25% of 50% aan de score toegevoegd. Als de financiële instelling zijn beleid toepast op alle investeringscategorieën waarin het actief is, dan is de scope van het beleid altijd 100%.

1.5.2 Toekenning van scores

Per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering wordt iedere verzekeringsgroep een score toegekend. Deze score hangt af van het aantal principes dat in het publiek beschikbare beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen. De scores worden weergegeven op een schaal van 1 tot en met 10.

De score van een verzekeringsgroep voor de inhoud van haar beleid voor een thema, sector of aspect van de bedrijfsvoering wordt bepaald door het aantal elementen dat is opgenomen in het beleid te delen door het totaal aantal elementen dat in de methodologie onder elementen voor goed beleid wordt genoemd. In formulevorm:

$$\text{Score} = \frac{\text{Aantal elementen opgenomen in } \textit{beleid} * 10}{\text{Totaal aantal genoemde elementen}}$$

De uitkomst wordt vermenigvuldigd met 10 en dan afgerond tot een geheel getal. Als het getal achter de komma begint met 0, 1, 2, 3 of 4 wordt naar beneden afgerond, bij 5 of meer naar boven. Als de score lager dan 1 is, wordt altijd naar boven afgerond.

Een voorbeeld ter toelichting: als voor een bepaald thema 16 elementen zijn gedefinieerd en Verzekeraar A heeft er daarvan 9 opgenomen in het beleid, dan scoort de verzekeraar 9 maal 10 gedeeld door 16 = 5,625. Deze score wordt afgerond naar een 6.

Elke verzekeringsgroep krijgt dus voor zijn beleid ten aanzien van elk thema, elke sector en elk aspect van de bedrijfsvoering een geheel getal als score, minimaal een 1 en maximaal een 10. Aan deze scores hangt de Eerlijke Verzekeringswijzer de volgende kwalificaties, overgenomen uit het onderwijs:

10	Uitstekend
9	Zeer goed
8	Goed
7	Ruim voldoende
6	Voldoende
5	Twijfelachtig
4	Onvoldoende
3	Ruim onvoldoende
2	Slecht
1	Zeer slecht

1.5.3 Beleggingen op de balans

Een verzekeraar dekt risico's af. Een verzekering is een overeenkomst waarbij de verzekeraar als tegenprestatie voor een betaalde premie in bepaalde situaties (bijvoorbeeld bij schade door brand of een ongeluk, bij overlijden, of voor medische kosten door ziekte) een uitkering betaalt aan de verzekeringnemer.

Om later voldoende geld te kunnen uitkeren, beleggen verzekeringsgroepen de door verzekeringnemers betaalde premies. Verzekeringsgroepen spelen daardoor een belangrijke rol op de geld- en kapitaalmarkt: ze zorgen ervoor dat geld van onder meer particulieren en bedrijven (die bijvoorbeeld hun werknemers verzekeren), terecht komt bij (andere) particulieren, bedrijven en overheden die geld nodig hebben om hun activiteiten te financieren.

Verzekeringsgroepen krijgen uit verschillende bronnen geld binnen en beleggen dat weer op verschillende manieren in activiteiten van particulieren, bedrijven en overheden. Op de balans van een verzekeraar wordt dat naast elkaar gezet: rechts staat hoe de verzekeraar geld binnen heeft gekregen (de passiva), links staat waaraan de verzekeraar dat geld heeft uitgegeven (de activa). Hieronder beschrijven we beide categorieën:

Passiva

De passiva van de verzekeringsgroep - al het geld dat bij de verzekeraar is binnengekomen - kunnen onderverdeeld worden in verplichtingen en eigen vermogen. Het eigen vermogen is het geld van de eigenaars van de verzekeraar. Dat kunnen particulieren zijn, andere financiële instellingen of - bij een coöperatieve verzekeraar - verzekerden zelf. Het eigen vermogen bestaat uit:

- geld dat is binnengekomen door aandelen in de verzekeraar te verkopen aan de eigenaars;
- de nettowinst die de verzekeraar in de loop der jaren heeft gemaakt.
- Onder de verplichtingen van een verzekeraar valt al het andere geld dat bij de verzekeraar is binnengekomen, met name door:
 - geld dat particulieren, instellingen en bedrijven aan premies hebben betaald;
 - leningen van andere financiële instellingen;
 - obligaties die de verzekeraar heeft verkocht aan beleggers;
 - financiële derivaten: schulden als gevolg van swaps^v, futures^{vi} of opties.

Activa

Al het geld dat bij een verzekeraar binnenkomt wordt weer belegd in verschillende soorten activa (bezittingen en vorderingen). In andere woorden: de som van de passiva is altijd precies gelijk aan de som van de activa. Een verzekeraar kan in de volgende soorten activa investeren:

- de kantoren plus inboedel waarin het personeel van de verzekeraar werkt;
- leningen aan en tegoeden bij andere financiële instellingen;
- hypotheekleningen en consumptieve kredieten aan particulieren;
- beleggingen in onder meer aandelen en obligaties van bedrijven en in obligaties van overheden, maar ook in private equity en onroerend goed;
- beleggingen in financiële derivaten: swaps, futures of opties.

Niet elke verzekeraar investeert in dezelfde mate in al deze soorten activa, onder meer op basis van de mate van beleggingsrisico die de verzekeraar wil nemen. Beleggingen in obligaties hebben bijvoorbeeld een lager risicoprofiel dan beleggingen in aandelen, maar hebben doorgaans ook een lager rendement.

Ook kennen verzekeringsgroepen beleggingen voor eigen rekening en risico en beleggingen voor rekening en risico van de polishouder, zoals lijfrentepolissen. Bij deze laatste typen beleggingen draagt de verzekeringnemer in meer of mindere mate het beleggingsrisico. Verzekeringnemers bepalen voor een deel hoe hun geld belegd wordt, meestal volgens een bepaald beleggingsprofiel met meer of minder risico. Maar uiteindelijk is de verzekeringsgroep verantwoordelijk voor de keuze van de beleggingen en staan deze beleggingen óók op de balans van de verzekeraar.

In het kader van het onderzoek voor de Eerlijke Verzekeringswijzer vatten we alle soorten activa van verzekeringsgroepen samen onder de term “beleggingen op de balans”. Dit wordt ook wel “investeringen op de balans” genoemd. Het geld dat door particulieren, instellingen en bedrijven aan een verzekeraar middels premies wordt betaald, kan in principe door de verzekeraar worden aangewend voor alle mogelijke beleggingen en leningen: van hypotheekleningen aan particulieren tot beleggingen in internationale bedrijven en financiële derivaten. Dat betekent dat iemand die verzekeringspremies betaalt, niet zonder meer weet waar zijn of haar geld precies aan besteed wordt. Het staat verzekeringsgroepen vrij om het geld van verzekeringnemers naar eigen goeddunken te investeren - en binnen bepaalde grenzen geldt dit ook voor de premies voor eigen rekening en risico van de verzekeringnemer. Daarom is het van groot belang dat een verzekeraar in elk geval inzichtelijk maakt welk beleid gevoerd wordt voor alle beleggingen op de balans.

^v Een swap is een afgeleid financieel product waarbij twee partijen geldstromen ruilen. Bijvoorbeeld bij een renteswap ruilen twee verzekeraars de rentebetalingen van twee leningen met elkaar. Het doel hiervan kan zijn om risico's te beperken van bijvoorbeeld een rentestijging of juist om te speculeren op een rentedaling. Een verzekeraar heeft bij een swap dus zowel een schuld als een bezitting.

^{vi} Een future is een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs.

1.5.4 Vermogensbeheer

Naast beleggingen op de balans bieden de meeste grotere verzekeringsgroepen ook vermogensbeheer voor derden aan, bijvoorbeeld via dochterbedrijven. Hoewel het hier niet gaat om beleggingen met verzekeringspremies en deze beleggingen ook niet op de balans van de verzekeringsgroep staan, zegt de werkwijze van de vermogensbeheerders die behoren tot dezelfde verzekeringsgroep ook iets over de mate van maatschappelijke verantwoordelijkheid van de hele verzekeringsgroep. Daarom wordt ook het beleid van de verzekeringsgroepen met betrekking tot vermogensbeheer voor derden door de Eerlijke Verzekeringswijzer beoordeeld.

Echter, niet alle vormen van vermogensbeheer worden beoordeeld, omdat ze niet allemaal relevant zijn. De vermogensbeheerdochters van verzekeringsgroepen hebben niet altijd de keuze om wel of geen kapitaal beschikbaar te stellen aan bedrijven of overheden als hun klanten hierin leidend zijn. En soms is het voor deze vermogensbeheerders niet mogelijk om instrumenten op het gebied van verantwoord beleggen - zoals stemmen op aandeelhoudersvergaderingen - in te zetten. Aan de hand van de volgende criteria is bepaald of de verschillende vermogensbeheeractiviteiten in de beoordeling door de Eerlijke Verzekeringswijzer worden meegenomen:

- Komt door deze vorm van vermogensbeheer kapitaal beschikbaar voor bedrijven of overheden?
- Heeft de verzekeraar keuzevrijheid en/of verantwoordelijkheid om deze vorm van vermogensbeheer al dan niet (of eventueel onder voorwaarden) te verlenen?
- Kan de verzekeraar instrumenten op het gebied van verantwoord beleggen inzetten bij deze vorm van vermogensbeheer?

Op basis van deze criteria heeft de Eerlijke Verzekeringswijzer – na eerdere uitgebreide afstemming hiertoe met de Nederlandse bank- en verzekeringssector- besloten om de volgende vormen van vermogensbeheer mee te nemen in de beoordeling van de reikwijdte van het beleggingsbeleid:

- Eigen beleggingsfondsen: Beleggingsfondsen die door de verzekeringsgroep zelf worden samengesteld en aangeboden aan particuliere en institutionele beleggers;
- Externe mandaten: Beleggingen in aandelen en obligaties of - door andere vermogensbeheerders beheerde - beleggingsfondsen met geld van institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeringsgroepen);
- Interne klantrelaties: investeringen met het geld van interne klanten in aandelen en obligaties of in investeringsfondsen. Hieronder vallen verzekeringspremies.^{vii}

Vormen van vermogensbeheer die niet worden meegenomen in de beoordeling van de reikwijdte van het beleggingsbeleid zijn:

- Trading platforms waarop (particuliere) klanten zelf kunnen beleggen in aandelen, obligaties en beleggingsfondsen (zogenaamde execution only diensten);
- Het in bewaring houden van aandelen voor particuliere of institutionele beleggers.

^{vii} Investerings met verzekeringspremies staan op de balans van het moederbedrijf. Deze investeringen behoren daarom tot de investeringen met eigen vermogen van de financiële instelling. Deze investeringen zijn daarom geen onderdeel van vermogensbeheer voor derde partijen.

1.5.5 Zakelijke kredietverlening en projectfinanciering

Zakelijke kredietverleningen betreft het verstrekken van leningen en kredieten aan bedrijven, overheden en organisaties. Underwriting betreft het helpen van bedrijven, overheden en organisaties met het uitgeven van aandelen en obligaties op de kapitaalmarkt. Projectfinanciering betreft een specifieke vorm van kredietverleningen die gericht is op het financieren van één specifieke ondernemingsactiviteit (een fabriek, weg, pijpleiding, o.i.d.).

Het gaat bij deze investeringscategorieën om activiteiten die vooral door banken (commerciële banken en investeringsbanken) ondernomen worden. Ze zijn in de methodologie van de Fair Finance Guide International bij de beoordeling van de reikwijdte van het beleid opgenomen omdat met deze methodologie ook banken beoordeeld worden, bijvoorbeeld voor de Eerlijke Bankwijzer.

Voor verzekeringsgroepen zijn deze investeringscategorieën over het algemeen minder belangrijk. Echter, alle verzekeringsgroepen houden in het kader van hun liquiditeitsmanagement tegoeden aan bij banken. Volgens de Fair Finance Guide International methodologie wordt dit beschouwd als zakelijke kredietverlening aan banken, aangezien verzekeringsgroepen kunnen kiezen bij welke bank(en) zij deze tegoeden aanhouden. Daarom wordt van verzekeringsgroepen verwacht dat de reikwijdte van hun beleggingsbeleid met betrekking tot beleggingen in de financiële sector zich ook uitstrekt tot en met hun tegoeden bij banken.

Daarnaast hebben sommige verzekeringsgroepen ook een of meerdere banken als dochterbedrijf. Van deze verzekeringsgroepen wordt verwacht dat de reikwijdte van hun beleggingsbeleid zich ook uitstrekt tot en met de zakelijke kredietverlening en projectfinanciering door hun bankdochters.

1.5.6 Geen activiteit

De Eerlijke Verzekeringswijzer verwacht in principe dat een verzekeringsgroep beleid heeft voor alle thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering die in paragraaf 1.4.1 worden benoemd. Niet alle verzekeringsgroepen hebben echter beleggingen in alle genoemde sectoren. Ook zijn niet alle verzekeringsgroepen actief in alle vier investeringscategorieën die in paragraaf 1.5.1 worden genoemd. In die gevallen zou het voor deze verzekeringsgroepen niet relevant zijn om op bepaalde beleidsterreinen beleid te ontwikkelen.

Om met deze verschillen om te gaan hanteert de Eerlijke Verzekeringswijzer de volgende richtlijnen:

- Als uit een door de verzekeringsgroep gepubliceerde verklaring of uit gegevens over daadwerkelijke beleggingen blijkt dat de verzekeringsgroep via geen enkele investeringscategorie actief is in een bepaalde sector, zal aan de verzekeringsgroep de score n.a. (niet actief) worden gegeven bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid voor die sector. De methode hiervoor is terug te lezen in de Fair Finance Guide International.
- Voor het beleid voor een thema of een aspect van de bedrijfsvoering kan geen score n.a. worden toegekend, omdat iedere verzekeringsgroep altijd op een of andere manier met het thema of het aspect van de bedrijfsvoering te maken heeft. Wel kan voor specifieke elementen binnen een thema, die niet relevant zijn als de verzekeringsgroep op dat vlak niet actief is, een n.a. score worden toegekend. Het element telt dan niet mee bij het berekenen van de inhoudelijke score voor het thema.
- Voor elementen die een bepaalde activiteit niet acceptabel noemen, wordt bij de inhoudelijke beoordeling van het beleid aan een groep die in het geheel niet in deze activiteit belegt een punt toegekend.

- Vanaf 2016 is de reikwijdte van het beleid in de score betrokken, als een percentage van de investeringscategorieën waarvoor het beleid geldt. De investeringscategorieën waarin de verzekeringsgroep niet actief is worden dan niet meegerekend bij het bepalen van de reikwijdte van het beleid. Dat kan structureel het geval zijn voor alle thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld als de verzekeringsgroep in het geheel niet actief is op het gebied van vermogensbeheer. Het kan ook voor specifieke sectoren of elementen gebeuren, als bijvoorbeeld een verzekeringsgroep wel actief is op het gebied van zakelijke kredietverlening maar alleen in specifieke sectoren.

1.6 Uitvoering onderzoek

Dit rapport biedt een weergave van de resultaten van het beleidsonderzoek voor de Eerlijke Verzekeringswijzer, dat is uitgevoerd door onderzoeksbureau Profundo in opdracht van de zes in de Eerlijke Verzekeringswijzer deelnemende organisaties. De gebruikte methodologie is in opdracht van de Fair Finance Guide International opgesteld door Profundo, maar de uiteindelijke keuzes met betrekking tot de gehanteerde beoordelingscriteria zijn gemaakt door de opdrachtgevers.

Gedurende het onderzoek hebben de onderzochte verzekeringsgroepen de mogelijkheid gekregen om te reageren op:

- De inhoud van de vernieuwde onderzoeksmethode;
- Het onderzoek naar de sectoren en investeringscategorieën waarin een verzekeringsgroep actief is;
- De bronnen die voor het onderzoek gebruikt worden;
- De onderzoeksresultaten; en
- De tekst in het eindrapport.

De onderzoekers hebben de reacties van de financiële instellingen meegenomen in het onderzoek.

1.7 Disclaimer

Niet alle partnerorganisaties binnen de Eerlijke Geldwijzer werken inhoudelijk op alle thema's en/of sectoren waarover het onderzoek zich uitstrekt. Uitingen op deelonderwerpen geven dan ook niet noodzakelijkerwijs de mening weer van alle in de Eerlijke Geldwijzer samenwerkende organisaties.

Hoofdstuk 2 Thema's

2.1 Arbeidsrechten

2.1.1 Wat staat er op het spel?

Bescherming van mensen in hun werkomgeving is een fundamentele verantwoordelijkheid van bedrijven en overheden. Werknemers hebben het recht op goede werkomstandigheden, goede arbeidsvoorwaarden, respect voor hun arbeidsrechten en een leefbaar loon. Deze arbeidsrechten dragen bij aan de ontwikkeling van duurzaam menselijk kapitaal en aan de democratisering van samenlevingen. Goede afspraken omtrent werk en beloning, bescherming van dienstverbanden en goed functionerende overlegstructuren tussen werkgevers en werknemers dragen bij aan het welzijn van personeel. Veiligheid op het werk is essentieel om ongelukken te voorkomen.

Speciale aandacht voor de positie van vrouwen is belangrijk. Vrouwen met een inkomen dragen bij aan de gezondheid en productiviteit van families, lokale gemeenschappen en toekomstige generaties. Gelijke behandeling van mannen en vrouwen op de werkvloer draagt bij aan armoedebestrijding en het verhogen van de levensstandaard.²

De mondiale financiële en economische crisis die in 2008 uitbrak heeft impact gehad op de banenmarkt: er is steeds minder zekerheid voor werknemers, vooral voor jongeren. In 2012 concludeerde de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) dat er wereldwijd 400 miljoen banen gecreëerd moeten worden voor het volgende decennium om de verwachte mondiale groei van het arbeidsaanbod op te vangen.³ Het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen kan ervoor zorgen dat wordt geïnvesteerd in bedrijven die aandacht hebben voor arbeidsrechten en het creëren van een duurzame groei van de werkgelegenheid.

2.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 4.

Tabel 4 Beleidsscores Arbeidsrechten

Beoordelingsselement	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe							
Totaalscore	9	5	4	7	10	5	9
Verandering in totaalscore	1	0	1	1	1	0	0
1 Bedrijven respecteren vrijheid van vereniging en het recht op collectieve onderhandeling.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
2 Gedwongen arbeid is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
3 Kinderarbeid is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
4 Discriminatie (op grond van etniciteit, geslacht, of sociale afkomst) met betrekking tot het aanbieden van werk is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
5 Bedrijven betalen een leefbaar loon aan hun werknemers.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6 Bedrijven beperken de werktijden.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
7 Bedrijven hebben een goed veiligheids- en gezondheidsbeleid.	1.0	1.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
8 Bedrijven zorgen voor een gelijke behandeling en gelijke arbeidsomstandigheden voor gastarbeiders.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
9 Bedrijven hebben een helder (management)systeem om naleving van internationale arbeidsnormen te monitoren en indien nodig te corrigeren.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
10 Bedrijven stellen procedures in voor de behandeling en verwerking van werknemersklachten en voor het oplossen van schendingen of conflicten, bij voorkeur in overleg met een vakbondsorganisatie.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
11 Bedrijven integreren criteria ten aanzien van arbeidsrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	0.0	1.0
12 Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot arbeidsrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.1.3 Analyse beleid arbeidsrechten

ASR haalt bij dit onderzoek van het beleid voor het thema arbeidsrechten een 10, de hoogste score. Door een beleidsverbetering op het gebied van arbeidsomstandigheden voor migrantarbeiders haalt ASR alle punten. Achmea en Vivat scoren allebei een 9. Achmea's score verbeterde van een 8 naar een 9 door nieuw beleid over de gelijke behandeling van migrantarbeiders.

APG (score: 7, was een 6) heeft beleid over onder andere kinderarbeid, gedwongen arbeid, discriminatie en arbeidsomstandigheden. APG publiceerde nieuw beleid: bedrijven moeten managementsystemen hanteren om internationale arbeidsnormen te monitoren en criteria over arbeidsrechten opnemen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers. Er is echter geen beleid over leefbaar loon of adequaat beleid over migrantarbeiders. Het APG-beleidsstuk *Loyal's Beleid Maatschappelijk Verantwoord Beleggen* is niet van toepassing op vermogensbeheer.

Aegon en NN Group hebben beiden een 5, net als bij de vorige beleidsupdate in november 2016. Beide verzekeringsgroepen hebben het beleid op het gebied van arbeidsrechten niet aangepast. Allianz heeft nu een 4 (was een 3) als score voor het thema arbeidsrechten. Het beleid is verbeterd met betrekking tot dwangarbeid en discriminatie. Doordat het door een beleidsupdate van Allianz duidelijk is geworden dat het *ESG Integration Framework* van Allianz niet van toepassing is op vermogensbeheer voor derden, is de score niet veel hoger dan in de vorige beleidsupdate.

Alle verzekeringsgroepen hebben beleid over vrijheid van vereniging, dwangarbeid, kinderarbeid en discriminatie. Slechts drie verzekeringsgroepen, Achmea, ASR en Vivat, verwachten dat bedrijven een leefbaar loon betalen aan hun werknemers. APG, ASR en Vivat verwachten dat bedrijven in contracten met onderaannemers en toeleveranciers in hun keten erop toezien dat arbeidsrechten worden nageleefd.

2.2 Belastingen

2.2.1 Wat staat er op het spel?

Voor elke democratische samenleving zijn belastinginkomsten essentieel om publieke voorzieningen zoals gezondheidszorg, onderwijs, infrastructuur en sociale zekerheid te financieren. Om belastingen te kunnen innen, is de opbouw van een capabel en betrouwbaar ambtenarenapparaat nodig.

Ook bedrijven hebben baat bij publieke voorzieningen en daarmee hebben ze ook een verantwoordelijkheid om belastingen te betalen in ieder land waarin ze actief zijn. Toch profiteren veel financiële instellingen, bedrijven en particulieren van internationale verschillen in belastingpercentages en mazen in nationale belastingregels. Daarbij wordt er vaak gebruik gemaakt van brievenbusmaatschappijen in belastingparadijzen. Hierdoor is het niet duidelijk hoeveel en waar belasting wordt betaald. Belastingontwijking is in strijd met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen: het getuigt van gebrek aan maatschappelijke verantwoordelijkheid om overheden inkomsten te onthouden waarmee ze hun land op sociaal en economisch gebied kunnen ontwikkelen.⁴

Het Tax Justice Network (TJN) schat in dat er door de 'superrijken' tussen de USD 21 en USD 32 miljard aan onbelaste vermogens is weggesluisd naar belastingparadijzen. Volgens het IMF moeten nationale belastingwetten en internationale belastingafspraken hervormd worden om *Base Erosion and Profit Sharing (BEPS)* te voorkomen. Potentieel bestaat het overheidsbudget van ontwikkelingslanden voor 10-15% uit belastinginkomsten afgedragen door daar gevestigde buitenlandse dochterbedrijven van multinationale ondernemingen. Volgens schattingen van OxfamNovib lopen ontwikkelingslanden echter jaarlijks USD 100 miljard mis als gevolg van belastingontwijking door multinationals, wat ten koste gaat van de benodigde uitgaven voor uitbanning van extreme armoede, een van de Sustainability Development Goals.⁵

Financiële instellingen hebben de verantwoordelijkheid om klanten niet opzettelijk te helpen om belasting te ontwijken en alleen te beleggen in bedrijven die in de landen waar ze actief zijn de verschuldigde belastingen betalen. Ook dienen zij zichzelf niet schuldig te maken aan belastingontwijking.

2.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 5.

Tabel 5 Beleidsscores Belastingen

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	6	2	1	1	7	2	7
	Verandering in totaalscore	1	0	0	0	0	0	2
1	De verzekeringsgroep rapporteert voor de meest belangrijke landen waarin zij actief is over haar omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep rapporteert voor ieder land waarin zij actief is over haar omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
3	De verzekeringsgroep rapporteert voor ieder land waarin zij actief is haar totale activa.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
4	De verzekeringsgroep verleent geen adviezen aan klanten met als belangrijkste doel het nastreven van belastingontwijking of -ontduiking.	1.0	1.0	1.0	0.0	n.a.	0.0	1.0
5	De verzekeringsgroep verzorgt geen transacties binnen internationale structuren met als belangrijkste doel het nastreven van belastingontwijking of -ontduiking.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
6	De verzekeringsgroep publiceert alle van overheden verkregen bedrijfsspecifieke belastingovereenkomsten.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7	De verzekeringsgroep heeft geen dochterondernemingen of deelnemingen in belastingparadijzen, tenzij de dochteronderneming of deelneming waarde creëert, c.q. economische activiteiten onderneemt.	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
8	De verzekeringsgroep biedt geen financiële diensten aan bedrijven in belastingparadijzen, tenzij het bedrijf waarde creëert, c.q. economische activiteiten onderneemt.	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	1.0	1.0
9	Bedrijven publiceren hun volledige groepsstructuur, inclusief groepsonderdelen die indirect of gedeeltelijk in eigendom zijn.	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
10	Bedrijven publiceren een uitleg over de activiteiten, functies en uiteindelijke eigenaar van iedere dochteronderneming, onderdeel, joint venture of gerelateerde partij in een belastingdistrict met lage tarieven.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
11	Bedrijven rapporteren voor ieder land waarin zij actief zijn over hun omzetten, winsten, FTEs, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen aan regeringen (e.g. bronbelasting, betalingen voor concessies en vennootschapsbelasting).	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
12	Bedrijven richten hun (internationale) ondernemingsstructuur en hun (internationale) transacties in op een wijze die recht doet aan de economische realiteit van hun activiteiten en transacties, zonder dat schakels worden toegevoegd alleen of vooral om belastingvoordeel te behalen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
13	Bedrijven publiceren alle van overheden verkregen bedrijfsspecifieke belastingovereenkomsten.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
14	Bedrijven publiceren, voor zover juridisch en praktisch mogelijk, de beslissingen van rechtbanken en arbitrage-instellingen ten aanzien van belastingzaken waarbij het bedrijf of haar dochterondernemingen zijn betrokken.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
15	Bedrijven hebben een managementsysteem waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan belastingontduiking.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
16	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van belastingen in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
17	Bedrijven nemen clauses over de naleving van criteria met betrekking tot belastingen op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.2.3 Analyse beleid belastingen

ASR en Vivat scoren het best op het thema belastingen: 7. Zij rapporteren net als Achmea (score: 6) voor ieder land waarin zij actief zijn over hun omzetten, winsten, FTE's, kosten, ontvangen subsidies van overheden en (belasting)betalingen. ASR is de enige verzekeringsgroep die ditzelfde verwacht van bedrijven waarin zij investeert. Daarnaast rapporteren ASR, Achmea en Vivat voor ieder land waarin zij actief zijn over hun totale activa. Ook NN Group rapporteert voor ieder land waarin zij actief is over haar totale activa, maar de score van NN Group voor het beleid voor het thema belastingen is niettemin laag (score: 2).

Bijna alle verzekeringsgroepen hebben beleid om geen transacties binnen internationale structuren te verzorgen die als belangrijkste doel het nastreven van belastingontwijking of –ontduiking hebben. Alleen APG (score: 1) heeft dit beleid niet.

Achmea (van 5 naar 6), Allianz (blijft een 1) en Vivat (van 5 naar 7) hebben hun beleid voor belastingen punt sinds het vorige onderzoek verbeterd.

Geen van de verzekeringsgroepen geeft aan van overheden verkregen bedrijfsspecifieke belastingovereenkomsten te publiceren. ASR is door een beleidsverbetering de enige verzekeringsgroep die van bedrijven verwacht wel dergelijke belastingovereenkomsten te publiceren.

Achmea, Aegon (score: 2) en Vivat verwachten van bedrijven dat zij hun volledige groepsstructuur, inclusief groepsonderdelen die indirect of gedeeltelijk in eigendom zijn, publiceren.

Allianz (score: 1) heeft alleen beleid om zelf geen adviezen te verstrekken en transacties te verzorgen die belastingontduiking of –ontwijking als doel hebben.

2.3 Corruptie

2.3.1 Wat staat er op het spel?

Corruptie heeft een negatieve impact op zowel de politieke als sociale omstandigheden in een land. Ook in het zakelijke verkeer en binnen overheidsbestuur worden giften uitgewisseld in ruil voor wederdiensten, waarbij de kans groot is dat vertegenwoordigers van bedrijven en overheden hun positie misbruiken ten gunste van eigen gewin en zich laten verleiden tot het verlenen van gunsten die indruisen tegen het algemeen belang. Dit brengt grote risico's met zich mee. Burgers verliezen het vertrouwen in hun overheid. Door corruptie loopt de overheid belastinginkomsten mis of publiek geld komt in private handen in plaats van te worden ingezet voor publieke diensten als onderwijs en gezondheidszorg. Ook kan corruptie leiden tot onverantwoorde plundering van natuurlijke hulpbronnen als hout, edelmetalen en mineralen.

De mate van corruptie in een samenleving, verschilt van land tot land. Volgens Transparency International zijn bedrijven uit China en Rusland geneigd tot corruptie maar ook OESO-landen als Frankrijk en Italië hebben in dit opzicht een slechte reputatie. Sommige sectoren zijn gevoeliger voor corruptie dan andere. Corruptie komt vooral voor in de bouwsector.⁶

Lobbypraktijken kunnen hetzelfde effect hebben als corruptiepraktijken. Het bedrijfsleven oefent sterke invloed uit op wet- en regelgeving. Sinds midden jaren negentig stelt de Canadese en Amerikaanse overheid het bedrijven en organisaties verplicht om hun lobbypraktijken te registreren. Binnen de Europese Unie bestaat er sinds 2008 een Transparantieregister waarin bedrijven en organisaties op vrijwillige basis hun lobbypraktijken kunnen registreren.

Van financiële instellingen mag worden verwacht dat zij hun klanten niet opzettelijk ondersteunen bij het witwassen van geld of het betalen van steekpenningen, geen financiële diensten verlenen aan bedrijven die zich schuldig maken aan corruptie en dat zij zich hier ook niet zelf aan schuldig maken.

2.3.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 6.

Tabel 6 Beleidsscores Corruptie

Beoordelingselement	Investeringstype	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	5	3	4	4	9	3	8
	Verandering in totaalscore	0	0	0	1	1	1	2
1	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere ongeoorloofde voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep houdt zich aan de FATF aanbevelingen.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
3	De verzekeringsgroep houdt zich aan de Wolfsberg Principles.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
4	De verzekeringsgroep verifieert de uiteindelijke begunstigde of eigenaren van een bedrijf.	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0
5	De verzekeringsgroep hanteert extra voorzorgsmaatregelen als het indirecte of directe zakenrelaties aangaat met Politically Exposed Persons.	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6	De verzekeringsgroep rapporteert over haar deelname aan besluitvormingsprocessen inzake internationale normen en wetgeving (lobbypraktijken).	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0
7	Bedrijven rapporteren over hun uiteindelijke begunstigde of eigenaren inclusief volledige naam, geboortedatum, nationaliteit, rechtsvorm, contactgegevens, nummer en categorieën van aandelen, en de omvang van de deelneming indien van toepassing.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
8	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere ongeoorloofde voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven hebben een managementsysteem waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan corruptie.	1.0	0.0	0.5	0.8	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
10	Bedrijven rapporteren over hun deelname aan besluitvormingsprocessen inzake internationale normen en wetgeving (lobbypraktijken).	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
11	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van corruptie in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
12	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot belastingen en corruptie op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.3.3 Analyse beleid corruptie

Vivat heeft in deze beleidsupdate het meeste vooruitgang, vergeleken met de andere verzekeringsgroepen geboekt, op het thema corruptie: van een 6 naar een 8. Dit komt door het publiceren van beleid ten aanzien van het screenen van klanten (*Know Your Customer*) en voorzorgsmaatregelen bij relaties met zogenaamde *Politically Exposed Persons*. De score van ASR is gestegen van een 8 naar een 9, door de verwachting dat bedrijven gedetailleerd rapporteren over hun uiteindelijke begunstigde of eigenaren.

Alle verzekeringsgroepen hebben beleid tegen het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen. Dit verwachten alle verzekeringsgroepen ook van de bedrijven waarin zij investeren. Op Aegon (score: 3) en NN Group (score: 3, was een 2) na verwachten de verzekeringsgroepen dat bedrijven een managementsysteem hebben waarmee direct actie kan worden ondernomen als medewerkers of toeleveranciers zich schuldig maken aan corruptie.

Achmea (score: 5), Aegon, Allianz (score: 4) en NN Group rapporteren over de eigen lobbypraktijken. Allianz publiceert politieke donaties en de standpunten van haar lobbycentrum, terwijl Achmea en NN Group rapporteren in het EU Transparency Register.

APG (score: 4, was een 3) verlangt voortaan van bedrijven dat ze clausules over de naleving van criteria met betrekking tot belastingen en corruptie opnemen in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.

2.4 Dierenwelzijn

2.4.1 Wat staat er op het spel?

Dieren zijn, net als mensen, wezens met gevoel, die respect en bescherming verdienen. Op basis van de Five Freedoms moeten zij in staat worden gesteld hun natuurlijk, soorteigen gedrag te vertonen, vrij zijn van fysiek ongerief en van pijn en chronische stress.⁷

Met name in de intensieve veehouderij (waaronder de gangbare varkens-, pluimvee-, vleesvee-, konijnen-, geiten- en melkveehouderijen, waarbij melkkoeien jaarrond op stal worden gehouden, en vissen in de intensieve aquacultuur) staat het welzijn van dieren onder druk, doordat ze worden gehouden onder ronduit slechte omstandigheden. Zo worden verreweg de meeste dieren in te kleine, kale, onnatuurlijke ruimten gehouden, komen ze vaak niet of nauwelijks buiten, ondergaan ze dikwijls onverdoofde ingrepen (staarten knippen, snavels kappen, tanden vijlen) en kunnen ze praktisch geen soorteigen gedrag vertonen, zoals het zorgen voor hun jongen, het bouwen van een nest of het nemen van een modder- of zandbad. Omschakeling van de intensieve veehouderij naar het diervriendelijk houden van landbouwdieren is daarom essentieel om het dierenwelzijn te verbeteren.

Het transport van dieren kan leiden tot stress, uitputting, uitdroging, verwonding, ziekte en zelfs sterfte, met name naarmate het langer duurt. Ook het beheersen van de condities voor het slachten verdient aandacht. Zo zijn dieren soms nog bij bewustzijn tijdens de slacht doordat de verdoving niet goed wordt uitgevoerd, of worden ze zelfs zonder voorafgaande verdoving geslacht.

De bontindustrie, de plezierjacht en het jachttourisme zijn onverenigbaar met het behartigen van het dierenbelang. Dit geldt ook voor proefdiergebruik in de cosmeticasector. In de farmaceutische industrie zijn dierenwelzijnsnormen noodzakelijk.

Genetische modificatie van dieren is onacceptabel. Het welzijn van de dieren kan hierdoor ernstig worden aangetast. Daarnaast zijn de effecten ervan op de langere termijn onbekend en wordt de genetische diversiteit erdoor beperkt. Ook de integriteit van het dier wordt door genetische modificatie aangetast.

In de amusementsindustrie moeten (wilde) dieren vaak kunstjes doen die niet passen bij hun aard. Tevens worden ze gehuisvest in te kleine ruimten waardoor zij zich niet of te weinig vrij kunnen bewegen. Dit leidt in veel gevallen tot apathisch, stereotiep gedrag zoals het eindeloos heen en weer door de kooi lopen.

Verzekeringsgroepen zouden, als zij beleggen in één van deze sectoren, een beleggingsbeleid moeten hebben dat recht doet aan het welzijn van dieren en dat verder gaat dan het zich enkel houden aan de bestaande wetgeving.

2.4.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 7.

Tabel 7 Beleidsscores Dierenwelzijn

Element nummer		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Investeringsprincipe							
	Totaalscore	5	1	2	3	7	1	7
	Verandering in totaalscore	0	0	0	1	0	0	4
1	Bedrijven respecteren de Vijf Vrijheden (Five Freedoms) van dieren.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
2	Dierproeven voor het testen van cosmetica zijn onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

Element nummer	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
3	Aan het gebruik van proefdieren ten behoeve van de vervaardiging van medische producten worden eisen gesteld om het dierenleed en het aantal gebruikte dieren zoveel mogelijk te beperken (de zogenaamde 3V-strategie: vervanging, verfijning en vermindering van dierproeven). De betrokken ondernemingen zijn open en transparant en zoeken actief en aantoonbaar naar alternatieven voor dierproeven.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
4	Genetische modificatie van dieren en het produceren van daarvan afgeleide producten is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5	Dieren vangen en/of houden voor hun vel/pels en het vervaardigen, verhandelen of verkopen van (afgeleide) (bont)producten is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Zeer beperkende huisvestingsmethoden voor onder anderen kalveren (in kisten), leghennen (in legbatterijen) en zeugen (in voerligboxen), zijn onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
7	Bedrijven schakelen om van de intensieve veehouderij naar diervriendelijke productie.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
8	Veehouderijbedrijven zijn gecertificeerd volgens certificeringssystemen voor dierenwelzijn (zoals biologisch, scharrel, Milieukeur, Beter Leven kenmerk).	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0
9	Viskwekerijen zijn gecertificeerd volgens certificeringssystemen voor dierenwelzijn, waardoor het vermijden van stress, angst en pijn, goed voedsel en voldoende ruimte zijn gewaarborgd.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	Bedrijven garanderen het welzijn van dieren bij activiteiten die educatie- en natuurbescherming tot doel hebben en waarbij op enigerlei wijze (wilde) dieren betrokken zijn (zoals dierentuinen).	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
11	Entertainmentactiviteiten waarbij (wilde) dieren betrokken zijn (waaronder circussen, dolfinaria, vechtwedstrijden met dieren en shows en tentoonstellingen met dieren) zijn onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
12	Bedrijven beperken de duur van veetransport tot maximaal 8 uur.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	0.0	1.0
13	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van dierenwelzijn in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
14	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot dierenwelzijn op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.4.3 Analyse beleid dierenwelzijn

ASR en Vivat hebben beiden een 7 voor het thema dierenwelzijn. ASR heeft een 7 omdat er beleid is op het gebied van onder andere dierproeven, huisvesting en intensieve veehouderij en transport. Sinds de vorige beleidsupdate heeft ASR het ketenbeleid verbeterd. ASR heeft geen adequaat beleid over certificeringssystemen, viskwekerijen of entertainmentactiviteiten met wilde dieren. ASR ziet genetische modificatie van dieren niet als onacceptabel. Vivat heeft een nieuw beleidsstuk over dierenwelzijn gepubliceerd: *Strategie Dierenwelzijn*. Onder andere dankzij dit beleidsstuk heeft Vivat punten ontvangen voor elementen over dierproeven, bont en leer en intensieve veehouderij. Vivat heeft ook het ketenbeleid verbeterd. Vivat heeft beleid over certificeringssystemen, maar geen adequaat beleid over viskwekerijen of over dierentuinen of bedrijven die dieren voor entertainmentactiviteiten gebruiken.

Achmea heeft een 5 als score voor het thema dierenwelzijn. Achmea heeft wel beleid op het gebied van onder andere de Vijf Vrijheden, dierproeven, transport en zeer beperkende huisvestingsmethoden. Er is geen of onvoldoende beleid op het gebied van genetische modificatie, bont, viskwekerijen en dierentuinen of entertainmentactiviteiten met wilde dieren.

APG scoort een 3. De punten voor APG zijn te danken aan beleid over de Vijf Vrijheden, zeer beperkende huisvestingsmethoden, transport en ketenverantwoordelijkheid. Het beleidsstuk waar de punten op gebaseerd zijn, is niet van toepassing op vermogensbeheer. Er is geen beleid op het gebied van genetische modificatie, dierproeven, bont, intensieve veehouderij, viskwekerijen en dierentuinen of entertainmentactiviteiten met wilde dieren.

Aegon heeft geen beleid op het gebied van dierenwelzijn en ontvangt daarom de laagste score. Allianz heeft beleid over dierproeven, certificeringssystemen en transport. Het beleid is alleen van toepassing op investeringen voor eigen rekening. Er is geen of ontoereikend beleid over onder andere de Vijf Vrijheden, dierproeven voor cosmetica, bont en leer, intensieve veehouderij, viskwekerijen, dierentuinen of entertainmentactiviteiten met wilde dieren. NN Group de laagste score. NN Group's beleidsstuk *Investment Guidance paper on the Environment* bespreekt wel bepaalde onderwerpen met betrekking tot dierenwelzijn, desalniettemin is het niet duidelijk dat NN Group van alle bedrijven verwacht dat zij zich aan de standaarden en criteria in het beleid houden. Bovendien is het beleidsstuk alleen van toepassing op de vis- en vleesindustrie en bijvoorbeeld niet op de wol- of melkindustrie.

Er zijn geen criteria waarvoor alle verzekeringsgroepen voldoende beleid hebben. Voor het element over transport hebben vijf van de zeven verzekeringsgroepen beleid. Met betrekking tot genetische modificatie, het certificeren van viskwekerijen en entertainmentactiviteiten met wilde dieren heeft geen enkele verzekeraar punten gescoord. Wat betreft de beoordelingselementen over dierentuinen en dolfinaria en andere entertainment activiteiten met wilde dieren, vinden investeerders het lastig om zicht te krijgen op welke bedrijven relevant zijn en hebben zij over het algemeen daarom geen beleid hierover. Dit heeft onder andere te maken met de screening en bedrijfsclassificatie die investeerders gebruiken.

Sinds de vorige beleidsupdate hebben drie verzekeringsgroepen hun ketenbeleid verbeterd, namelijk APG, ASR en Vivat. De scores zijn voor alle verzekeringsgroepen ongewijzigd voor beoordelingselementen over genetische modificatie, dierentuinen, dolfinaria en andere entertainment activiteiten met wilde dieren.

2.5 Gendergelijkheid

2.5.1 Wat staat er op het spel?

Gender verwijst naar sociaal geconstrueerde identiteiten, eigenschappen en rollen van mannen en vrouwen. Gender bepaalt wat binnen een bepaalde context van mannen en vrouwen verwacht, gewaardeerd en toegestaan wordt. Gendergelijkheid verwijst dan ook naar gelijke rechten, verantwoordelijkheden en kansen voor mannen en vrouwen. Om gendergelijkheid te bereiken is het van belang dat de rechten en mogelijkheden van mensen niet afhankelijk zijn van hun geslacht of seksuele oriëntatie.⁸

Traditionele rolpatronen tussen mannen en vrouwen en aan hen toegeschreven eigenschappen, hebben geleid tot ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. Om een paar voorbeelden te noemen:

- Het armoedepercentage onder alleenstaande vrouwen met en zonder kinderen ligt hoger dan onder mannen, zowel in ontwikkelde als minder ontwikkelde landen;
- Vrouwen hebben minder dan mannen toegang tot financiële systemen;
- De werkgelegenheid onder vrouwen is lager dan die onder mannen en zij zijn eerder werkzaam in kwetsbare beroepen;
- Vrouwen zijn minder dan mannen werkzaam in topfuncties;
- Bij gelijke functies en werkervaring, is het salaris van vrouwen vaak lager dan dat van mannen.⁹

Financiële instellingen kunnen gendergelijkheid bevorderen door als werkgever doorstroming van vrouwen naar topposities te stimuleren en in hun beloningssystemen zorg te dragen voor gelijke betaling van mannen en vrouwen in vergelijkbare functies en met vergelijkbare werkervaring. Ook in hun rol als investeerder kunnen zij invloed uitoefenen op gelijke behandeling van mannen en vrouwen door criteria daaromtrent op te nemen in hun verantwoord beleggingsbeleid.

2.5.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 8.

Tabel 8 Beleidsscores Gendergelijkheid

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	3	1	1	3	6	1	1
	Verandering in totaalscore	0	0	0	2	4	0	0
1	De verzekeringsgroep doet een zero-tolerance beleidstoezegging voor alle vormen van genderdiscriminatie ten aanzien van werk en beroep, inclusief verbale, fysieke en seksuele gedragingen.	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep hanteert systemen die salarishgelijkheid actief regelen: de verzekeringsgroep analyseert salarisongelijkheid binnen de eigen organisatie - op verschillende functieniveaus - door het verzamelen van uitgebreide salarisinformatie.	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
3	De verzekeringsgroep hanteert systemen die genderdiscriminatie van haar klanten voorkomt en vermindert: de verzekeringsgroep analyseert verschillen op basis van gender door het verzamelen van uitgebreide informatie.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
4	De verzekeringsgroep garandeert minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5	De verzekeringsgroep garandeert minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot de directie.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
6	Overheden hebben wetten en beleid geformuleerd die alle vormen van discriminatie en geweld tegen vrouwen moet uitbannen. Overheden werken aan het bewerkstelligen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
7	Bedrijven doen een beleidstoezegging die duidelijk maakt wat de verschillende mensenrechtenrisico's zijn voor mannen en vrouwen.	0.0	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0
8	Bedrijven hanteren een zerotolerancebeleid voor alle vormen van genderdiscriminatie ten aanzien van werk en beroep, inclusief verbale, fysieke en seksuele gedragingen.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
9	Bedrijven hanteren systemen die salarisgelijkheid actief regelen: de verzekeringsgroep analyseert salarisongelijkheid binnen de eigen organisatie - op verschillende functieniveau's - door het verzamelen van uitgebreide salarisinformatie.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
10	Bedrijven hanteren systemen die genderdiscriminatie van haar klanten voorkomt en vermindert: de verzekeringsgroep analyseert verschillen op basis van gender door het verzamelen van uitgebreide informatie, zodat de mensenrechtenimpact op klanten beter kunnen worden beoordeeld en aangepakt.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
11	Bedrijven garanderen minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
12	Bedrijven garanderen minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot de directie.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
13	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van gender en vrouwenrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
14	Bedrijven nemen clauses over de naleving van criteria met betrekking tot gender en vrouwenrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0

2.5.3 Analyse beleid gendergelijkheid

Voor het thema gendergelijkheid haalt alleen ASR een voldoende (score: 6, was een 2). ASR heeft haar beleid verbeterd op meerdere punten, zoals de rol van overheden in het uitbannen van discriminatie en geweld tegen vrouwen, de verwachting dat bedrijven een zerotolerancebeleid voor alle vormen van genderdiscriminatie hebben en systemen implementeren om genderdiscriminatie van klanten te voorkomen. ASR krijgt evenwel geen punten voor het genderbeleid binnen de eigen bedrijfsvoering, omdat het beleid niet duidelijk genoeg is en de doelstellingen voor participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies en het bestuur onvoldoende zijn.

Alle andere verzekeringsgroepen scoren veel lager dan ASR op het thema gendergelijkheid. APG en Achmea (score voorbeiden: 3) hanteren een zerotolerancebeleid voor alle vormen van genderdiscriminatie en verwachten dat ook van de bedrijven waarin zij investeren. Loyalis, de verzekeringsdochter van APG, heeft haar beleid verbeterd op meerdere onderwerpen, maar aangezien het beleid van Loyalis alleen van toepassing is op investeringen voor eigen rekening, loopt APG punten mis.

Aegon, Allianz, NN Group en Vivat hebben de laagste score: een 1. Deze vier verzekeringsgroepen hebben nauwelijks beleid op het gebied van gendergelijkheid.

Geen enkele verzekeringsgroep garandeert minstens 40% participatie en gelijke toegang voor vrouwen tot senior functies of tot de directie. Alleen ASR verwacht dit wel van bedrijven waarin geïnvesteerd wordt.

Geen enkele verzekeringsgroep hanteert systemen die genderdiscriminatie van klanten voorkomen of verminderen, door het analyseren van verschillen op basis van gender of door het verzamelen van uitgebreide informatie. Alleen Aegon hanteert systemen die salarisgelijkheid actief regelen: de verzekeringsgroep analyseert salarisongelijkheid binnen de eigen organisatie - op verschillende functieniveau's - door het verzamelen van uitgebreide salarisinformatie.

2.6 Gezondheid

2.6.1 Wat staat er op het spel?

Een goede gezondheid is van grote waarde. Het recht op de hoogst haalbare standaard op het gebied van fysieke en mentale gezondheid is als eerste door de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) erkend als een mensenrecht (1946) en daarna ook opgenomen in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948). De verantwoordelijkheid van bedrijven ten aanzien van het recht op gezondheid betekent in de eerste plaats dat de gezondheid van hun werknemers, klanten en omwonenden niet aangetast zou moeten worden door hun producten of productieprocessen.¹⁰

Ten aanzien van hun werknemers moeten bedrijven erop toezien dat zij niet onnodig worden blootgesteld aan schadelijke stoffen en dat de werkomstandigheden veilig zijn.¹¹ De verspreiding van (nieuwe) schadelijke stoffen in het milieu brengt risico's voor de volksgezondheid met zich mee. Betrokken partijen zouden meer moeten doen dan zich aan de bestaande regels houden en het voorzorgprincipe moeten toepassen. Deze voorzorgsmaatregelen hebben vooral betrekking op twee groepen chemicaliën: *Endocrine Disrupting Chemicals (EDCs)* die effect hebben op natuurlijke hormonen en *Persistent Organic Pollutants (POPs)* die niet of langzaam worden afgebroken in de natuur.¹²

Volgens het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) doodt onveilig (drink)water - mede veroorzaakt door vervuiling door bedrijfsactiviteiten - meer mensen dan alle vormen van geweld bij elkaar.¹³ Ook luchtvervuiling, door onder andere de uitstoot van de transportsector en, in Zuidoost Azië in toenemende mate door veenbranden, is schadelijk voor de volksgezondheid.¹⁴

Bedrijven kunnen overwegen om de toegang tot essentiële gezondheidszorg, schoon drinkwater en goede sanitaire voorzieningen te ondersteunen en een gezonde leefstijl te stimuleren. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) zouden door een betere toegang tot medicijnen jaarlijks de levens van tien miljoen mensen gered kunnen worden die sterven aan te voorkomen of behandelbare ziektes zoals HIV/Aids en malaria. Farmaceutische bedrijven kunnen een grote rol spelen door in te zetten op de ontwikkeling van vaccinaties en medicijnen voor veelvoorkomende tropische ziektes zodat de gezondheidssituatie in ontwikkelingslanden verbeterd wordt. Daarnaast kunnen farmaceutische bedrijven zorgen voor een laagdrempelig aanbod van medicijnen in ontwikkelingslanden door deze voor betaalbare prijzen ter beschikking te stellen.¹⁵

Met al deze aspecten moeten verzekeringsgroepen rekening houden bij de ontwikkeling van een beleggingsbeleid op het gebied van gezondheid.

2.6.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 9

Tabel 9 Beleidsscores Gezondheid

Beoordelingselement	Investeringstype	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	9	3	1	5	10	2	8
	Verandering in totaalscore	0	0	0	1	0	0	1
1	Bedrijven passen het voorzorgprincipe toe ter voorkoming van gezondheidsschade bij hun werknemers, klanten of omwonenden door hun producten of productieprocessen.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven respecteren afspraken over arbeidsomstandigheden, zoals omschreven in de conventies van de ILO en de Tripartiete Verklaring.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven werken aan de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en ontwikkelen een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	0.0
4	Bedrijven respecteren internationale afspraken over de productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen zoals omschreven in het Montreal Protocol (over stoffen die de ozonlaag aantasten).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
5	Bedrijven respecteren internationale afspraken over de productie en het gebruik van gevaarlijke of giftige stoffen zoals omschreven in het Verdrag van Stockholm (over POP's).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Bedrijven respecteren internationale afspraken op het gebied van handel in chemicaliën en chemisch afval zoals omschreven in het Verdrag van Bazel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
7	Bedrijven respecteren internationale afspraken op het gebied van handel in chemicaliën en chemisch afval zoals omschreven in het Verdrag van Rotterdam.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
8	Bedrijven reduceren de uitstoot van schadelijke stoffen (naar bodem, water en lucht) door gebruik te maken van de best beschikbare technologieën.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
9	Bedrijven beperken het gebruik van chemicaliën waarvan in wetenschappelijke literatuur wordt vermoed dat ze schadelijk zijn voor de gezondheid en, indien noodzakelijk, gebruiken ze alleen op een verantwoorde manier (voorzorgbeginnel).	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
10	Farmaceutische bedrijven zorgen ervoor dat patiënten met voorkombare en behandelbare ziektes het recht op toegang tot medicijnen hebben.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
11	Patiënten met voorkombare en behandelbare ziektes hebben recht op toegang tot medicijnen.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
12	Producenten van flesvoeding houden zich aan de WHO-code en aanvullende resoluties met betrekking tot reclame voor vervangingsmiddelen van moedermelk.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
13	Tabaksproducenten houden zich aan de richtlijnen van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) met betrekking tot de gezondheidseffecten en de sociale, milieu- en economische gevolgen van (mee)roken.	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
14	Bedrijven integreren criteria met betrekking tot gezondheid in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
15	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot gezondheid op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.6.3 Analyse beleid gezondheid

ASR heeft met een 10 de hoogste score voor het thema gezondheid. Achmea (score: 9) en Vivat (score: 8, was een 7) hebben sinds de vorige update van het beleidsonderzoek verbeteringen aangebracht in het beleid. Achmea heeft een ketenbeleid maar verwacht niet dat bedrijven clausules opnemen in contracten met onderaannemers en toeleveranciers over gezondheid. Daarnaast is het beleid over tabak niet van toepassing op vermogensbeheer voor derden. Vivat heeft wel een sterk ketenbeleid, maar geen adequaat beleid over toegang tot medicijnen en reclame voor flesvoeding.

APG heeft onder andere haar ketenbeleid verbeterd en scoort nu een 5 (was een 4). Aegon (score: 3) heeft beleid over het voorzorgsprincipe, de conventies van de ILO en de Tripartiete Verklaring, het Verdrag van Stockholm en de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en het ontwikkelen van een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.

NN Group (score: 2) heeft beleid over het voorzorgsprincipe, de conventies van de ILO en de Tripartiete Verklaring en de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en het ontwikkelen van een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid, maar geen beleid over de overige beoordelingselementen voor dit thema. Allianz (score: 1) heeft geen beleid op het gebied van gezondheid.

Slechts drie verzekeringsgroepen, Achmea, ASR en Vivat, hebben adequaat beleid waarin wordt verwacht dat bedrijven zich houden aan internationale verdragen of afspraken over de productie, het gebruik van en de handel in gevaarlijke stoffen, zoals het Verdrag van Bazel, het Verdrag van Stockholm, het Verdrag van Rotterdam en het Montreal Protocol.

2.7 Klimaatverandering

2.7.1 Wat staat er op het spel?

Wereldwijde klimaatverandering zorgt voor ingrijpende veranderingen in ecosystemen, waardoor samenlevingen meer risico lopen op bijvoorbeeld overstromingen en orkanen. Dit proces is een direct resultaat van menselijke activiteiten die de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer doen toenemen. Volgens het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) is het zeer aannemelijk dat meer dan de helft van de temperatuurstijging die zich tussen 1951 en 2010 heeft voorgedaan door menselijk toedoen is veroorzaakt.¹⁶ De belangrijkste oorzaken zijn het gebruik van fossiele brandstoffen voor energie, industrie, verkeer en vervoer, evenals ontbossing en intensieve landbouw- en veeteelt.

Klimaatverandering zal waarschijnlijk leiden tot een stijging extreme weersomstandigheden zoals een toename aan warmere periodes, droge periodes, extreme regenval en hittegolven. Deze ontwikkelingen zullen grote consequenties hebben voor natuur, milieu en de menselijke leefomgeving, waaronder:

- Door smelting nemen gletjers, zeeijs en ijskappen in hooggebergten en poolgebieden af;
- Door smelting van permafrost komen extra broeikasgassen vrij;
- Er ontstaat een verhoogd risico op bosbranden in veengebieden;
- De stijgende zeespiegel heeft effect op eilanden en kustgebieden, waardoor het risico op overstromingen toeneemt en waardoor de kans bestaat dat deze gebieden deels onbewoonbaar worden;
- Toename van mensen die wonen in een gebied met een tekort aan (drink)water.¹⁷

Tijdens de 21^e Klimaatconferentie in Parijs (2015) is als doelstelling afgesproken om de wereldwijde temperatuurstijging te beperken tot maximaal 2, maar liever 1,5 graden Celsius, in 2100.¹⁸

Er zijn grote investeringen nodig, vooral in ontwikkelingslanden, om aanpassingen aan de gevolgen van klimaatverandering te realiseren. Grote groepen mensen in ontwikkelingslanden zijn kwetsbaarder voor klimaatverandering omdat hun levensonderhoud meer afhankelijk is van klimatologische omstandigheden en omdat het voor deze groepen lastiger is om zich aan extreme weersomstandigheden aan te passen.¹⁹

Bedrijven zullen worden geconfronteerd met de gevolgen en risico's van klimaatverandering, omdat er nieuwe wetgeving geïmplementeerd wordt, maar ook omdat het kansen en innovaties met zich meebrengt. Bedrijven zullen actief hun emissies moeten reduceren om de risico's van klimaatverandering zo klein mogelijk te maken. Bovendien is er een energietransitie nodig om de risico's van klimaatverandering te verminderen. Controversiële vormen van grondstofwinning - zoals de winning van olie uit teerzanden, de winning van schaliegas en kolenmijnbouw – verhinderen de energietransitie.

Verzekeringsgroepen zullen fundamentele keuzes moeten maken om de risico's op klimaatverandering te verminderen en om de energietransitie te bevorderen, zowel in hun eigen organisatie als in de bedrijven en organisaties waarin ze beleggen. Verzekeringsgroepen kunnen hun invloed moeten aanwenden om te stimuleren dat er een transitie plaatsvindt van het gebruik van overwegend fossiele brandstoffen (zoals kolen) naar het gebruik van hernieuwbare energiebronnen (zoals wind- en zonne-energie). Dit geldt ook voor het gebruik van grondstoffen voor de vervaardiging van producten. Met hun beleggingsbeslissingen kunnen verzekeringsgroepen een impuls geven aan de circulaire economie, een economisch systeem dat gebruik maakt van grondstoffen die worden teruggewonnen uit afgedankte producten in plaats van de exploitatie van nieuwe grondstoffen.

2.7.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 10.

Tabel 10 **Beleidscores Klimaatverandering**

Beoordelingselement	Investeringstype	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	4	1	2	3	7	3	7
	Verandering in totaalscore	1	0	0	1	2	2	0
1	Voor de eigen broeikasgasemissies stelt de verzekeringsgroep meetbare reductiedoelstellingen op die bijdragen aan een beperking van de maximale mondiale temperatuurstijging van 1.5°C.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep publiceert hoe groot haar aandeel is in de broeikasgasemissies van energiebedrijven en -projecten waarin zij investeert.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.8	1.0
3	De verzekeringsgroep publiceert hoe groot haar aandeel is in de broeikasgasemissies van alle bedrijven en projecten waarin zij investeert.	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.8	1.0
4	Voor de broeikasgasemissies van de bedrijven waarin de verzekeringsgroep belegt, stelt zij meetbare reductiedoelstellingen vast, die bijdragen aan een beperking van de maximale mondiale temperatuurstijging tot 1.5°C.	0.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
5	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 30% voor financiering en investering in kolencentrales en kolenmijnbouw.	0.0	0.8	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 30% voor financiering en investering in energieopwekking door middel van fossiele brandstoffen en het winnen van olie en gas.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 0% voor financiering en investering in kolencentrales en kolenmijnbouw.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Het beleid hanteert een maximumdrempel van 0% voor financiering en investering in energieopwekking door middel van fossiele brandstoffen en het winnen van olie en gas.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9	Bedrijven maken hun directe en indirecte broeikasgasemissies bekend.	1.0	0.5	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven verminderen hun directe en indirecte broeikasgasemissies.	1.0	0.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
11	Bedrijven stappen over van fossiele brandstoffen op hernieuwbare energie.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
12	Kolencentrales waarvan de CO2 uitstoot niet beperkt wordt (met CO2-afvang en -opslag) zijn onaanvaardbaar.	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
13	Het gebruik van steenkool voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
14	Het gebruik van fossiele brandstoffen voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
15	Het winnen van steenkool is onacceptabel.	0.0	0.8	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
16	Het winnen van olie uit teerzanden is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
17	Het winnen van olie en gas is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
18	Het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond, is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
19	De productie van biomassa voldoet aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
20	CO2-compensatie is gecertificeerd volgens de Gold Standard.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
21	Bedrijven voeren geen lobby om klimaatmaatregelen af te zwakken of aanscherping van klimaatbeleid tegen te gaan.	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
22	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van klimaatverandering in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
23	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot klimaatverandering op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.7.3 Analyse beleid klimaatverandering

Zowel ASR en Vivat scoren een 7 voor het beleid op het thema klimaatverandering.

ASR heeft haar beleid op het gebied van klimaatverandering op meerdere punten verbeterd, onder andere over veengronden en teerzandolie. ASR publiceert ook wat het aandeel van ASR is in de broeikasgasemissies van (energie)bedrijven en -projecten waarin zij investeert.

Vivat heeft beleid toegevoegd over veengronden en beschouwt het winnen van steenkool en olie uit teerzanden als onacceptabel.

Achmea (score: 4, was een 3) heeft aan haar beleid toegevoegd dat bedrijven geen lobby mogen voeren om klimaatmaatregelen af te zwakken of om aanscherping van klimaatbeleid tegen te gaan. Op andere punten is er geen verandering in het beleid geweest. Achmea beschouwt winning van steenkool, olie uit teerzanden of gas niet als onacceptabel en heeft onvoldoende beleid om de beleggingen in deze sector geleidelijk uit te faseren.

NN Group (score: 3, was een 1) heeft onder andere een beperkt ketenbeleid en verwacht dat bedrijven hun directe en indirecte broeikasgasemissies rapporteren en verminderen. NN Group heeft voor meer beoordelingselementen punten gekregen, vanwege het publiceren van nieuw beleid. Zo heeft NN Group nu een *Carbon footprint disclosure* gepubliceerd. De rapportage heeft echter alleen betrekking op investeringen voor eigen rekening en bevat niet alle bedrijven in de portfolio.

APG (score: 3) heeft een verbeterd ketenbeleid op het gebied van klimaatverandering. Daarnaast publiceert APG hoe groot haar aandeel is in de broeikasgasemissies van energiebedrijven en -projecten waarin zij investeert. Er is, in tegenstelling tot wat bij de vorige beleidsupdate werd geconstateerd, geen meetbare reductiedoelstelling voor de eigen broeikasgasemissies gepubliceerd.

Allianz heeft sinds het vorige beleidsonderzoek geen relevant nieuw beleid gepubliceerd en ontvangt dezelfde score als destijds: een 2.

Aegon (score: 1) heeft wel meetbare reductiedoelstellingen voor de eigen broeikasgasemissies gesteld, maar geen ander nieuw beleid toegevoegd.

Geen enkele verzekeringsgroep beschouwt olie- en gaswinning als onacceptabel. Allianz heeft onvoldoende beleid om de beleggingen in deze sector geleidelijk uit te faseren. Aegon, Allianz, ASR en Vivat hanteren wel een maximumdrempel van 30% voor financiering en beleggingen in kolencentrales en kolenmijnbouw.

Met uitzondering van APG stellen alle verzekeringsgroepen voor de eigen broeikasgasemissies meetbare reductiedoelstellingen op die bijdragen aan een beperking van de maximale mondiale temperatuurstijging van 1.5°C. Alleen Achmea verwacht dat CO₂-compensatie is gecertificeerd volgens de Gold Standard. APG en Vivat stellen als enigen meetbare reductiedoelstellingen vast voor de broeikasgasemissies van de bedrijven waarin zij beleggen.

2.8 Mensenrechten

2.8.1 Wat staat er op het spel?

Mensenrechten zijn “rechten en vrijheden waarop een ieder aanspraak heeft”. De rechten en vrijheden die algemeen worden beschouwd als mensenrechten, vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, omvatten burgerrechten en politieke rechten - zoals het recht op leven in vrijheid en vrijheid van meningsuiting - en economische, sociale en culturele rechten - zoals het recht te kunnen leven in waardigheid en het recht op voedsel, werk en onderwijs.²⁰ Specifieke groepen mensen zijn om verschillende redenen kwetsbaar of worden van oudsher slachtoffer van geweld en hebben daarom speciale bescherming nodig om te zorgen dat hun mensenrechten hen niet ontnomen worden.

Ondernemingen die over landsgrenzen heen opereren, hebben meer macht dan ooit. Hun impact op mensenrechten kan positief zijn, maar ook negatief, vooral in situaties waarin (multinationale) bedrijven gebruik maken van zwakke en slecht ontwikkelde nationale wet- en regelgeving. In sommige sectoren, zoals de olie-, gas- en mijnbouwindustrie, zijn de risico's op mensenrechtenschendingen vaak groot. Traditionele manieren van levensonderhoud worden onmogelijk gemaakt door vervuiling, mensen worden van hun land verjaagd en arbeidsrechten worden geschonden. Als getroffen gemeenschappen proberen hun recht te halen, lopen ze tegen juridische en praktische obstakels aan, zoals ineffectieve rechtssystemen, corruptie en geen toegang tot informatie.

Staten hebben weliswaar de plicht om mensenrechten te beschermen, maar het is ook breed geaccepteerd dat bedrijven een verantwoordelijkheid hebben. De verantwoordelijkheden van bedrijven om mensenrechten te respecteren zijn vastgelegd en uitgewerkt in de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs).²¹ Deze richtlijnen zijn van groot belang voor verzekeringsgroepen en zouden moeten worden toegepast in hun eigen bedrijfsvoering en in beleggingsbeslissingen.

2.8.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 11.

Tabel 11 **Beleidscores Mensenrechten**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Investeringsprincipe							
	Totaalscore	6	5	4	6	10	9	9
	Verandering in totaalscore	0	0	0	2	0	0	0
1	Verzekeringsgroepen respecteren alle mensenrechten zoals beschreven in de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's).	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
2	Overheden beschermen de mensenrechten zoals omschreven in internationale verklaringen en verdragen.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven respecteren alle mensenrechten zoals beschreven in de Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's).	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven stellen een beleidsverklaring op waarin het bedrijf zich expliciet committeert aan het respecteren van mensenrechten.	1.0	1.0	0.5	0.5	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven implementeren het human rights due diligence proces zoals omschreven in de UNGP's om hun impact op mensenrechten te identificeren, te voorkomen, te beperken en daarover verantwoording af te leggen.	1.0	1.0	0.5	0.5	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0
7	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
8	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
9	Bedrijven hebben speciale aandacht voor het respecteren van de rechten van vrouwen, in het bijzonder ter voorkoming van discriminatie en ter bevordering van de gelijke behandeling van mannen en vrouwen.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven hebben speciale aandacht voor het respecteren van de rechten van kinderen.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
11	Bedrijven respecteren het Internationale Humanitaire Recht en staan geen nederzettingen, inclusief hun economische activiteiten, in bezette gebieden toe.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
12	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van mensenrechten in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
13	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot mensenrechten op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0

2.8.3 Analyse beleid mensenrechten

ASR heeft voor mensenrechten de hoogste score: een 10. NN Group en Vivat volgen met (beiden) een 9.

Achmea en APG scoren een 6. APG scoort door nieuw beleid over landrechten en ketenverantwoordelijkheid hoger dan de 4 in de vorige beleidsupdate.

Aegon scoort een 5 en Allianz haalt een 4.

Alleen APG heeft sinds de vorige update van de Eerlijke Verzekeringswijzer haar beleid verbeterd en een hogere score behaald. Alle andere verzekeringsgroepen hebben een ongewijzigd beleid of zijn door verslechtingen zelfs punten kwijtgeraakt. Zo heeft Allianz wel nieuw beleid over gedwongen arbeid, maar zijn er ook punten verwijderd, doordat bij een beleidsupdate van Allianz duidelijk is geworden dat het *ESG Integration Framework* van Allianz niet van toepassing is op vermogensbeheer voor derden.

Alle verzekeringsgroepen verwachten dat overheden mensenrechten beschermen, dat bedrijven mensenrechten respecteren zoals beschreven in de United Nations Guiding Principles (UNGP's) en dat bedrijven zich commiteren aan het respecteren van mensenrechten middels een beleidsverklaring. Tot slot verwachten alle verzekeringsgroepen dat de bedrijven waarin zij investeren een *human rights due diligence*-proces implementeren, om hun impact op mensenrechten te identificeren, te voorkomen, te beperken en daarover verantwoording af te leggen.

Slechts drie verzekeringsgroepen, ASR, NN Group en Vivat, hebben adequaat beleid met betrekking tot speciale aandacht voor het respecteren van de rechten van vrouwen. Alleen ASR verwacht dat bedrijven het Internationale Humanitaire Recht respecteren en derhalve geen nederzettingen, inclusief hun economische activiteiten, in bezette gebieden toestaan.

2.9 Natuur

2.9.1 Wat staat er op het spel?

Biodiversiteit wordt door de in 1992 vastgestelde UN Convention on Biological Diversity (CBD), die tot doel heeft om biodiversiteit te beschermen, in drie categorieën onderverdeeld: ecosystemen en habitats, planten- en diersoorten en genetisch materiaal. Biodiversiteit is van belang voor de economische, ecologische en sociale ontwikkeling van onze samenleving, voor onze toekomst en voor onze recreatiemogelijkheden. Verlies van biodiversiteit brengt potentiële risico's met zich mee zoals de vernietiging van leefgebieden, het verlies van de functies van ecosystemen, de bedreiging van de voedselvoorziening, en het verdwijnen van geneeskrachtige planten en diersoorten, en is daarmee een van de meest urgente milieuproblemen.

De bevindingen van de Millennium Ecosystem Assessment (MEA, gepubliceerd in maart 2005) geven inzicht in de huidige toestand en veranderingen van ecosystemen, en de effecten hiervan op het leven van de mens. Ook biedt het rapport aanbevelingen voor bedrijven. De MEA heeft geconcludeerd dat, om aan de groeiende behoeften van de mens te voldoen, ecosystemen sneller en diepgaander zijn veranderd gedurende de afgelopen 50 jaar dan in elke andere tijdsperiode in de geschiedenis. Door aanpassing van menselijke activiteiten is het echter nog mogelijk om de degradatie van vele ecosystemen in de komende 50 jaar terug te draaien.²²

Het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen kan bijdragen aan het vinden van oplossingen voor bovengenoemde uitdagingen. Het kan ervoor zorgen dat de verzekeraar alleen betrokken is bij beleggingen in bedrijven en overheden die zich ten doel stellen verder verlies aan biodiversiteit te voorkomen en die dat voornemen in praktijk brengen.

2.9.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit thema vindt u in Tabel 12.

Tabel 12 **Beleidsscores Natuur**

Beoordelingselement	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe							
Totaalscore	9	1	2	2	9	1	9
Verandering in totaalscore	0	0	1	1	2	0	1
1 Bedrijven voorkomen ontbossing en beschermen natuurlijke bossen waaronder oerbossen, veengebieden, mangrovebossen en regenwouden, zoals omschreven in het High Conservation Value (HCV) concept.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
2 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
3 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
4 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
5 Bedrijven voorkomen negatieve gevolgen voor populaties van diersoorten die op de IUCN Red List of Threatened Species staan.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6 Handel in bedreigde planten- en diersoorten voldoet aan de voorwaarden van CITES.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
7 Handel in bedreigde planten- en diersoorten die op de lijsten van CITES staan is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
8 Activiteiten op het gebied van genetisch materiaal en gentechnologie vinden alleen plaats als ze voldoen aan de toestemmings- en veredelingeisen zoals beschreven in de UN Convention on Biological Diversity en het daaraan gerelateerde Nagoya Protocol.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
9 Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen kan alleen plaatsvinden als toestemming van het importerende land is verkregen en aan alle vereisten van het Cartagena Protocol wordt voldaan.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
10 Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
11 Bedrijven voorkomen de introductie van exotische soorten in ecosystemen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
12 Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
13 Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
14 Bedrijven maken een milieueffectrapportage over de totale gevolgen van een voorgenomen project op de biodiversiteit, ten minste volgens de richtlijnen voor rapportage over biodiversiteit en landgebruik van het Global Reporting Initiative.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
15	Bedrijven integreren criteria ten aanzien van natuur in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
16	Bedrijven nemen clausules over de naleving van criteria met betrekking tot natuur op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

2.9.3 Analyse beleid natuur

Er zijn grote verschillen in de scores van de verzekeringsgroepen. Achmea, ASR en Vivat hebben voor het thema natuur allen een 9. De overige vier verzekeringsgroepen hebben een 2 of een 1.

Voor ASR is een 9 een stijging van twee punten in de score. Dit is mede te danken aan aangepast beleid over het *High Conservation Value*-concept, handel in bedreigde diersoorten en het voorkomen van de introductie van exotische soorten in ecosystemen. Het beleid van Vivat is verbeterd met betrekking tot de handel in bedreigde plant- en diersoorten. Achmea heeft het beleid sinds het vorige beleidsonderzoek niet aangepast.

Allianz (score: 2, was een 1) heeft alleen beleid over beschermde natuurgebieden, van toepassing op investeringen voor eigen rekening. APG (score: 2, was een 1) heeft beleid over waterschaarste en ketenverantwoordelijkheid. Het APG-beleid is niet van toepassing op vermogensbeheer voor derden.

NN Group en Aegon hebben beiden een 1. Aegon heeft geen beleid over natuur. NN Group heeft een nieuw beleidsstuk gepubliceerd, *NN Group Guidance paper on the environment*, waardoor er punten zijn toegekend voor beleid over waterschaarste en ketenverantwoordelijkheid. Het beleid is echter niet expliciet wat betreft de verwachtingen van bedrijven waarin geïnvesteerd wordt, waardoor NN Group punten misloopt.

Vier van zeven verzekeringsgroepen hebben beleid op het gebied van beschermde gebieden: Achmea, Allianz, ASR en Vivat. Aegon, APG en NN Group hebben hier niet voldoende beleid voor.

Hoofdstuk 3 Sectoren

3.1 Bosbouw

3.1.1 Wat staat er op het spel?

Bossen spelen een belangrijke rol voor het voortbestaan van mens en natuur. Ze hebben economische, sociale, culturele en ecologische waarde. Ze herbergen 70% van alle dieren en planten, spelen een essentiële rol bij de opslag van CO₂ en bevorderen bodemvruchtbaarheid. Ook is bosbouw en de verdere handelsketen in houtproducten een bron van werkgelegenheid en levensonderhoud.²³ Ondanks de belangrijke waarde, worden bossen met een ongekennde snelheid vernietigd en vindt er bosdegradatie plaats. Dit heeft negatieve gevolgen voor de lokale gemeenschappen omdat deze hun leefomgeving en primaire bron van levensonderhoud verliezen. Het tast de biodiversiteit en ecosystemen aan en versnelt klimaatverandering. Belangrijke oorzaken van ontbossing en bosdegradatie zijn:

- Niet-duurzame en illegale houtkap;
- Verandering van natuurlijke bossen in hout-, pulp- en palmolieplantages;
- Verandering van bossen in landbouwgebieden;
- Verandering van mangrovebossen in viskwekerijen; en
- Ontwikkeling van grootschalige industriële en infrastructuurprojecten.

Volgens een recente case study van de Wereldbank heeft de bosbouwsector te weinig bijgedragen aan het behoud en duurzaam beheer van bossen. De United Nations Collaborative Programme on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries (UN-REDD) is een initiatief waarbij ontwikkelingslanden financieel gestimuleerd worden om ontbossing tegen te gaan.

De bosbouwsector omvat ook alle bedrijven die betrokken zijn bij de handel en verwerking van hout. Deze bedrijven hebben veel invloed op de staat van de bossen in de wereld. Daarom is het belangrijk dat verzekeringsgroepen in hun beleggingsbeleid vastleggen dat ze verwachten dat bedrijven en overheden hun bossen op een duurzame manier beheren, bijvoorbeeld volgens het Forest Stewardship Council (FSC) systeem. Voor bosbouw in ontwikkelingslanden bieden andere certificeringssystemen, inclusief PEFC, onvoldoende waarborg.

3.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 13.

Tabel 13 **Beleidsscores Bosbouw**

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	9	1	3	4	8	4	10
	Verandering in totaalscore	0	0	0	2	0	1	1
1	Bosbouwbedrijven identificeren en beschermen binnen de bossen die zij beheren de High Conservation Value (HCV) gebieden.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
2	Bedrijven identificeren en beschermen High Carbon Stock (HCS) bossen.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
3	Houthandelaren en andere bedrijven in de houthandelsketen voorkomen het gebruik van illegaal gekapt of verhandeld hout.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
4	Pulp- en papierfabrieken beperken het gebruik van chemicaliën en de vervuiling van bodem, water en lucht door gebruik te maken van de best beschikbare technologieën.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
5	Bedrijven respecteren de rechten van lokale en inheemse gemeenschappen op een eerlijk en gelijkwaardig gebruik van bossen.	0.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
7	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven bosgebieden alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
8	Productiebossen en houtplantages zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Forest Stewardship Council (FSC).	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
9	Productieketens van houthandelaren en bedrijven in houtproducten (inclusief pulp, papier, fineer, meubels) zijn gecertificeerd volgens de FSC Chain of Custody criteria of gelijkwaardig.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
10	Bedrijven in sectoren met een grote impact op bossen (waaronder in ieder geval de bosbouw- en papiersector), rapporteren hun forest footprint aan het Carbon Disclosure Project Forests Program.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.8	1.0
11	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
13	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
14	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.1.3 Analyse beleid bosbouw

Voor de sector bosbouw, is de hoogste score een 10, van Vivat. Het beleid van Vivat is bij de huidige update verbeterd ten aanzien van de bescherming van *High Carbon Stock*-bossen en duurzaamheidsverslagen. Voor Achmea (score: 9) is er bij deze update niets verandert. Achmea heeft adequaat beleid over onder andere landrechten, beschermde gebieden en certificeringssystemen.

ASR (score: 8) heeft bij de laatste beleidsupdate geen veranderingen aangebracht in haar beleid op het gebied van bosbouw. Er is beleid over onder andere illegale houtkap, landrechten, duurzaamheidsrapportage, ketenverantwoordelijkheid en vervuiling. ASR heeft geen adequaat beleid over houtcertificering, aangezien het naast FSC-certificering ook de minder sterke PEFC-certificering accepteert.

NN Group en APG hebben (beiden) een 4. Voor NN Group is dit een verschil van een punt ten opzichte van de vorige beleidsupdate. NN Group verbeterde het ketenbeleid en de verwachtingen omtrent duurzaamheidsrapportages. APG is van een 2 naar een 4 gegaan in de beleidsupdate, door nieuw beleid over landrechten en de rechten van inheemse en lokale gemeenschappen. Daarnaast is het ketenbeleid verbeterd. APG heeft nog geen beleid over illegale houtkap of over *High Carbon Stock* - of *High Conservation Value*-bossen.

Allianz heeft een 3. Er is beleid over onder andere landrechten, illegale houtkap en duurzaamheidsrapportage. Het beleid is alleen van toepassing op investeringen voor eigen rekening en niet op vermogensbeheer voor derden. Aegon (score: 1) heeft geen beleid voor de bosbouwsector.

NN Group heeft bij de laatste update wel een nieuw beleidsstuk gepubliceerd, *NN Group Guidance paper on the environment*, wat enkele punten oplevert. Het beleid is echter niet expliciet wat betreft de verwachtingen van bedrijven waarin belegd wordt, waardoor NN Group punten misloopt.

3.2 Elektriciteitsproductie

3.2.1 Wat staat er op het spel?

Elektriciteitsvoorziening speelt een centrale rol in het bereiken van doelen op het gebied van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding en zou tegelijkertijd ook betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam moeten zijn. Een cruciaal aspect hierbij is de grote impact van elektriciteitsopwekking op klimaatverandering. Volgens de scenario's van het Intergovernmental Panel on Climate Change moet, om risicovolle gevolgen van klimaatverandering te voorkomen, in 2050 80% van de globale elektriciteitsopwekking gebaseerd zijn op koolstofarme energiebronnen.

Naast bezwaren die samenhangen met de risico's van klimaatverandering, hebben kolengestookte energiecentrales andere negatieve effecten zoals de vervuiling van lucht en water.²⁴ Ook het gebruik van gas voor energieproductie wordt geassocieerd met de uitstoot van gevaarlijke stoffen.²⁵ Nucleaire energie wordt beschouwd als een koolstofarme energiebron maar is desondanks ook controversieel vanwege het radioactieve afval en de daarbij behorende risico's.

Onder de duurzame energiebronnen, zijn grootschalige waterkrachtcentrales het meest controversieel omdat door de bouw van dammen mensen worden verjaagd uit hun huizen en leefgebied, waardoor ze hun middelen van bestaan verliezen.²⁶ Daarnaast hebben dammen een grote milieu-impact zoals het onderbreken van rivieren en het verstoren van ecosystemen. Kleine waterkrachtprojecten waarbij rivieren niet worden ingedamd leveren energie met lage broeikasgasemissies, maar zonder belangrijke negatieve gevolgen voor het milieu.²⁷

Over het algemeen hebben methodes voor de opwekking van elektriciteit en warmte die gebruik maken van duurzame energiebronnen een lagere uitstoot van broeikasgassen dan fossiele brandstoffen. Er zijn veel meer beleggingen in duurzame energie nodig om de emissies door productie en gebruik van elektriciteit te reduceren. Verzekeringsgroepen moeten rekening houden met de impact van hun beleggingen op klimaatverandering door beleid te ontwikkelen voor de elektriciteitssector.

3.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 14.

Tabel 14 **Beleidsscores Elektriciteitsproductie**

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	6	1	5	4	7	3	6
	Verandering in totaalscore	1	0	2	2	0	1	0
1	De verzekeringsgroep belegt in bedrijven die betrokken zijn bij duurzame energieopwekking (windenergie, zonne-energie, kleinschalige en middelgrote waterkracht, geothermische energie, getijdenenergie etc.).	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep heeft meetbare doelstellingen om zijn beleggingen in duurzame energieopwekking te vergroten.	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0
3	De verzekeringsgroep heeft meetbare doelstellingen om zijn beleggingen in fossiele energie te verminderen, in absolute zin of in verhouding met zijn beleggingen in duurzame energieopwekking.	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0
4	Kolencentrales waarvan de CO2 uitstoot niet beperkt wordt (met CO2-afvang en -opslag) zijn onaanvaardbaar.	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
5	Het gebruik van steenkool voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Het gebruik van fossiele brandstoffen voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7	Nucleaire energie is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Grootschalige waterkrachtcentrales zijn onaanvaardbaar.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
10	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
11	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
12	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	0.0
13	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	0.0
14	Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0
15	De aanleg van dammen voldoet aan de 7 principes van de World Commission on Dams (WCD).	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
16	De aanleg van alle waterinfrastructuurprojecten voldoet aan de 7 principes van de World Commission on Dams (WCD).	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
17	De productie van biomassa voldoet aan de 12 principes van de Roundtable on Sustainable Biomaterials (RSB).	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.8
18	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
19	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Electric Utilities Sector Disclosure (EUSD).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
20	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
21	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.2.3 Analyse beleid elektriciteitsproductie

ASR heeft een score van 7 voor elektriciteitsproductie. ASR heeft onder andere beleid over beschermde gebieden, ketenverantwoordelijkheid en landrechten. ASR beschouwt elektriciteitsproductie uit steenkool als onacceptabel. Er is echter geen beleid over dammen of kernenergie en ASR heeft geen meetbare doelstellingen om de investeringen in fossiele energie te verminderen, of om investeringen in duurzame energieopwekking te vergroten.

Achmea en Vivat hebben een 6. Achmea heeft haar beleid verbeterd met betrekking tot beleggingen in waterinfrastructuurprojecten en dammen en is de enige verzekeringsgroep met toereikend beleid op dit onderwerp. Vivat heeft nieuw beleid aangenomen over duurzaamheidsrapportages.

Alleen Allianz (score: 5, was een 3) en APG (score: 4, was een 2) hebben meetbare doelstellingen om investeringen in duurzame energieopwekking te vergroten.

NN Group (score: 3, was een 2) heeft een nieuw beleidsstuk gepubliceerd, *NN Group Guidance paper on the environment*, waardoor er punten zijn toegekend voor beleid over ketenverantwoordelijkheid. Het beleid is echter niet expliciet wat betreft andere verwachtingen van bedrijven waarin belegd wordt, waardoor NN Group punten over andere onderwerpen, zoals over beschermde gebieden, misloopt.

Aegon (score: 1) heeft gedurende de onderzoeksperiode voor dit onderzoek geen wijzigingen aangebracht in het beleid.

Alle verzekeringsgroepen hebben beleggingen in bedrijven die betrokken zijn bij duurzame energieopwekking. Verder stellen alle verzekeringsgroepen eisen aan bedrijven over het inrichten van processen om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn. Tot slot hebben alle verzekeringsgroepen beleid over duurzaamheidsrapportages door bedrijven.

ASR en Vivat beschouwen het gebruik van steenkool voor de productie van elektriciteit als onacceptabel. Allianz heeft ook beleid over dit onderwerp, het is echter alleen van toepassing op beleggingen op de balans en niet op vermogensbeheer voor derden.

Er is geen verzekeringsgroep die het gebruik van fossiele brandstoffen (in het algemeen) voor de productie van elektriciteit als onacceptabel beschouwt en concrete plannen heeft voor de uitfasering hiervan. Hetzelfde geldt voor kernenergie en grootschalige waterkrachtcentrales.

3.3 Financiële sector

3.3.1 Wat staat er op het spel?

Financiële instellingen spelen een cruciale rol omdat de meeste overheden en bedrijven afhankelijk zijn van de diensten en producten die deze instellingen leveren. Dit brengt kansen en risico's met zich mee. Financiële instellingen kunnen bijdragen aan een eerlijke en duurzame toekomst door in duurzame producten en productieprocessen te investeren, of juist betrokken raken bij activiteiten die schade toebrengen aan het milieu of mensenrechten schenden. Daarnaast liet de economische crisis van 2007-2009 zien dat financiële instellingen zich voornamelijk laten leiden door financiële motieven en het beoordelen van maatschappelijke risico's hebben verwaarloosd.

Veel overheden en financiële instellingen zijn bezig met het lanceren van richtlijnen en initiatieven om te zorgen voor een verantwoordelijker opererende financiële sector. Voorbeelden zijn het Sustainable Banking Network (opgezet door de IFC) en de Green Credit Guidelines van de Chinese overheid. Het OESO-rapport *Environmental and Social Risk Due Diligence in the Financial Sector* laat zien dat financiële instellingen ook steeds vaker vrijwillig duurzaamheidscriteria stellen aan bedrijven en overheden waarin ze investeren, een ontwikkeling die door de Fair Finance Guide International wordt bevorderd. In dat kader zouden financiële instellingen ook zeker voorwaarden moeten stellen aan leningen die ze verstrekken aan - of tegoeden die ze aanhouden bij - andere financiële instellingen, om te voorkomen dat geld via een omweg terecht komt bij actoren en activiteiten waarin ze niet willen investeren.

3.3.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 15.

Tabel 15 **Beleidsscores Financiële sector**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe								
Totaalscore		9	1	1	3	9	3	6
Verandering in totaalscore		0	0	0	0	1	-1	2
1	Financiële instellingen rapporteren voor ieder land waarin zij actief zijn over hun (belasting)betalingen aan regeringen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
2	Financiële instellingen werken niet mee aan transacties of verlenen geen adviezen met als belangrijkste doel het nastreven van belastingvoordelen.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
3	Financiële instellingen zijn niet actief in risicovolle handels- en beleggingsactiviteiten (handel in opties, futures en andere derivaten) voor eigen rekening, anders dan voor het afdekken van de financiële risico's van hun kredietverlening.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
4	Financiële instellingen hebben een investeringsbeleid opgesteld ten aanzien van gevoelige sectoren en cruciale thema's, dat gebaseerd is op internationale verdragen en conventies.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
5	Financiële instellingen onderschrijven de UN Global Compact principes.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Financiële instellingen onderschrijven de OECD Guidelines for Multinational Enterprises.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
7	Financiële instellingen onderschrijven de UNEP FI verklaring.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Financiële instellingen onderschrijven de PRI principes.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
9	Financiële instellingen houden zich aan de FATF aanbevelingen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
10	Financiële instellingen houden zich aan de Wolfsberg Principles.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
11	Voor projectfinanciering werken financiële instellingen met de Equator Principles.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
12	Voor het uitgeven van obligaties implementeren financiële instellingen de Green Bond Principles.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
13	Financiële instellingen publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
14	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Financial Services Sector Disclosure (FSSD).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

3.3.3 Analyse beleid financiële sector

Deze analyse gaat over het beleid van de verzekeringsgroepen bij het investeren in andere financiële instellingen. Voor het investeren in de financiële sector hebben Achmea en ASR het beste beleid: zij scoren een 9. ASR verwacht sinds de vorige update dat financiële instellingen niet onnodig actief zijn in risicovolle handels- en beleggingsactiviteiten (handel in opties, futures en andere derivaten) voor eigen rekening. APG (score: 3) had hier al beleid voor. Net als Achmea en Vivat (score: 6, was een 4) verwacht ASR nu dat financiële instellingen een investeringsbeleid opgesteld hebben ten aanzien van gevoelige sectoren en cruciale thema's.

Opvallend is dat alle verzekeringsgroepen verwachten dat financiële instellingen een duurzaamheidsverslag publiceren. Voor Aegon (score: 1) en Allianz (score: 1) is dit het enige duurzaamheidscriterium dat zij verwachten van financiële instellingen.

Achmea, ASR, NN Group (score: 3) en Vivat verwachten dat financiële instellingen voor ieder land waarin zij actief zijn rapporteren over hun (belasting)betalingen aan regeringen. Voor Vivat is dit nieuw beleid.

De score van NN Group is 1 punt omlaag gegaan (van een 4 naar een 3) doordat in de vorige beleidsupdate ten onrechte een punt was toegekend voor NN Group's beleid om zelf in Green Bonds te beleggen.

3.4 Maakindustrie

3.4.1 Wat staat er op het spel?

Tot de maakindustrie behoren alle bedrijfstakken die grondstoffen en materialen tot nieuwe producten verwerken, waardoor dit een veelomvattende en diverse industrie is. Omdat een groot gedeelte van de mondiale beroepsbevolking werkt in de maakindustrie, bijvoorbeeld in de metaal-, kleding- en elektronica-industrie, spelen de ontwikkelingen in deze industrie een grote rol bij het creëren van werkgelegenheid en economische groei. Arbeidsvoorwaarden en arbeidsrechten, zoals het recht op een leefbaar loon, komen regelmatig onder druk te staan vanwege de toenemende globalisering en internationale concurrentie. Om gunstige vestigingsvoorwaarden te creëren, zijn er speciale exportzones ingesteld door overheden waar bestaande arbeidswetgeving niet van toepassing is en weinig belasting wordt betaald. Bij sommige takken van de maakindustrie wordt er veel gebruik gemaakt van laaggeschoolde arbeid. Het gebruik van giftige stoffen brengt risico's met zich mee voor gezondheid en milieu.

Aangezien producenten een groot gedeelte van het productieproces uitbesteden, liggen de grootste sociale en milieuproblemen vaak bij de toeleveranciers. Producenten van halffabricaten, vaak gevestigd in exportzones, en producenten van metalen, mineralen en andere grondstoffen zijn regelmatig betrokken bij grootschalige milieuvervuiling en mensenrechtenschendingen. In de gehele keten spelen de negatieve gevolgen van flexibilisering van arbeidsrelaties. Het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zou ervoor moeten zorgen dat bedrijven in de maakindustrie verantwoordelijkheid nemen voor het voorkomen van sociale en milieuproblemen bij hun eigen vestigingen en bij die van hun toeleveranciers.

3.4.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 16.

Tabel 16 **Beleidsscores Maakindustrie**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe								
Totaalscore		8	2	1	6	9	5	8
Verandering in totaalscore		0	0	0	2	1	3	1
1	Bedrijven reduceren hun directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen.	1.0	0.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0
2	Bedrijven reduceren hun directe en indirecte uitstoot (de uitstoot van toeleveranciers) van schadelijke stoffen, zoals zwaveldioxide en ammoniak.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
3	Bedrijven beperken het gebruik van chemicaliën waarvan in wetenschappelijke literatuur wordt vermoed dat ze schadelijk zijn voor de gezondheid en, indien gebruik noodzakelijk is, gebruiken ze alleen op een verantwoorde manier (voorzorgbeginsel).	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
4	Bedrijven beperken het gebruik van water.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven voorkomen waterverontreiniging.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
6	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
7	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
8	Bedrijven hebben een Milieu en Sociaal Risicomanagement Systeem.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
10	Bedrijven betalen een leefbaar loon aan hun werknemers.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
11	Bedrijven werken aan de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en ontwikkelen een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	0.0
12	Bedrijven in de maakindustrie werken met relevante standaarden en initiatieven voor bepaalde producten (genoemd in paragraaf 3.7.2 van de FFG Methodology).	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
13	Bedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van de standaarden en initiatieven voor bepaalde producten (genoemd in paragraaf 3.7.2 van de FFG Methodology).	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
14	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
15	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
16	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
17	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.4.3 Analyse beleid maakindustrie

ASR heeft een 9 (was een 8) voor beleid over de maakindustrie. Er is onder andere beleid over het tegengaan van milieuvervuiling, duurzaamheidsrapportage en het beperken van het gebruik en de uitstoot van schadelijke stoffen. ASR verwacht als enige verzekeringsgroep dat bedrijven in de maakindustrie werken met relevante standaarden en initiatieven voor bepaalde producten. Er is geen beleid over leefbaar loon of over certificeringssystemen.

Vivat (score: 8, was een 7) verwacht wel dat bedrijven een leefbaar loon betalen aan werknemers. Verder heeft Vivat onder andere een sterk ketenbeleid en worden er eisen gesteld over het voorkomen van milieuvervuiling. Vivat verwacht echter niet van bedrijven dat zij werken aan de systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en een preventieve cultuur ontwikkelen op het gebied van gezondheid en veiligheid.

Achmea (score: 8) heeft bij de huidige update geen nieuw beleid voor de maakindustrie gepubliceerd.

APG (score: 6, was een 4) heeft nieuw beleid gepubliceerd en krijgt daardoor meer punten in deze update. APG verwacht onder andere dat bedrijven waterschaarste voorkomen en een sterk ketenbeleid hanteren.

Ook NN Group (score: 5, was een 2) heeft haar beleid voor de maakindustrie verbeterd. Er is nieuw beleid over het voorkomen van milieuvervuiling en waterschaarste. NN Group verwacht daarnaast dat bedrijven een Milieu en Sociaal Risicomanagement Systeem hebben.

Aegon (score: 2) en Allianz (score: 1) hebben geen nieuw beleid gepubliceerd over de maakindustrie.

Geen enkele verzekeringsgroep verwacht dat bedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van de standaarden en initiatieven voor producten zoals elektronica of kleding. Alleen ASR en Vivat verwachten dat bedrijven clausules opnemen over de naleving van sociale, economische en milieucriteria in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers. APG verwacht dit alleen van bedrijven waarin zij belegt voor op de balans, maar niet wat betreft vermogensbeheer voor derden. Met uitzondering van Allianz, hebben alle verzekeringsgroepen beleid over een systematische verbetering van arbeidsomstandigheden en ontwikkeling van een preventieve cultuur op het gebied van gezondheid en veiligheid bij de bedrijven waarin zij beleggen.

3.5 Mijnbouw

3.5.1 Wat staat er op het spel?

Mijnbouw en ertsraffinage zijn in het algemeen vervuilende activiteiten, die de bodem- en waterkwaliteit aantasten. Destructie van natuurlijke leefomgevingen, vervuiling en erosie zijn veelvoorkomende gevolgen van mijnbouw. Daarnaast zijn sommige mijnbouwmethoden, zoals *Mountaintop Removal Mining* waarbij hele bergtoppen worden verwijderd, en dagbouw-mijnbouw heel ingrijpend voor ecosystemen. De nadelige ecologische gevolgen van deze mijnbouwmethodes blijven vaak nog lang na de sluiting van de mijn merkbaar.

Ook een veelvoorkomend probleem in de mijnbouwindustrie is dat bedrijven de landrechten van lokale bewoners niet respecteren. Zo worden grote stukken land van hen afgenomen zonder hun instemming en zonder compensatie en kunnen er gezondheidsproblemen ontstaan door vervuiling. Daarnaast is het werk in de mijnen zeer gevaarlijk en worden arbeidsrechten niet altijd gerespecteerd.

Ten slotte verstoort de mijnbouw de macro-economische ontwikkeling in veel landen met een instabiel politiek systeem of instabiele rechtsstaat omdat de winning van grondstoffen leidt tot corruptie en een intransparante en ongelijke verdeling van de opbrengsten.²⁸ Een deel van de mijnbouw vindt plaats in conflictlanden waar de exploitatie en handel van mineralen gerelateerd is aan het financieren van conflicten.

De mijnbouwsector wentelt de kosten voor het beschermen van het milieu en de aantasting van de sociale cohesie grotendeels af op de (lokale) bevolking, die vaak niets aan de exploitatie verdient. Sommige mijnbouwbedrijven die actief zijn in ontwikkelingslanden hebben holdingmaatschappijen of marketingbedrijven gevestigd in belastingparadijzen, om zo min mogelijk belasting te hoeven betalen.

Verder zijn er in veel landen ook kleinschalige en ambachtelijke mijnbouwers actief. Hoewel dit de meest kwetsbare bevolkingsgroepen betreft, die afhankelijk zijn van de mijnbouw, leidt ook deze activiteit tot sociale en milieuproblemen. De elektronica, bouw en auto-industrie zijn sterk afhankelijk van producten uit de mijnbouw en daarmee indirect betrokken bij de bijbehorende negatieve effecten op het milieu en lokale gemeenschappen.

Om bij te dragen aan een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld, zal de mijnbouwsector drastisch van koers moeten wijzigen. Het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen moet erop gericht zijn om alleen financiële betrekkingen aan te gaan met mijnbouwbedrijven die bereid zijn om dat te doen. Dat is ook in hun eigen belang: Het Indigenous Rights Risk Report for the Extractive Industry van de organisatie First Peoples, laat zien dat 92% van de mijnen in ontwikkelingslanden onnodig veel risico's voor aandeelhouders met zich meebrengen.²⁹

3.5.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 17.

Tabel 17 **Beleidsscores Mijnbouw**

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	7	2	4	4	8	3	9
	Verandering in totaalscore	1	0	0	2	1	1	0
1	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
2	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
3	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
4	Bedrijven beperken de kans op ongelukken door gebruik te maken van de best beschikbare technologie en hebben een gedegen draaiboek voor crisissituaties (een 'contingency plan').	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven mijden locaties waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
6	Bedrijven beperken de hoeveelheid mijnafval en beheren en verwerken dit op een verantwoorde manier.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
7	Het lozen van mijnafval in rivieren, meren of andere oppervlaktewateren is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
8	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
10	Bedrijven betrekken de mogelijke milieu- en gezondheidseffecten van een mijn na sluiting ervan bij het plannen van nieuwe mijnen.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
11	Bedrijven garanderen het complete herstel van ecosystemen na de sluiting van mijnen.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
12	Bedrijven versterken kleinschalige en ambachtelijke mijnbouw die duurzame economische en sociale ontwikkeling op lokaal niveau bevordert.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
13	Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
14	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
15	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
16	Bedrijven volgen de Voluntary Principles on Security and Human Rights voor de beveiliging van hun werknemers en bedrijfslocaties.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
17	Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
18	Bedrijven betalen in ieder land waarin zij actief zijn de verschuldigde belastingen.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
19	Bedrijven rapporteren voor elk land waarin zij actief zijn de omzetten, kosten, FTEs, winsten, subsidies ontvangen van overheden en (belasting)betalingen aan overheden (d.w.z. bronbelastingen, betalingen voor concessies, en inkomstenbelastingen)	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0
20	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
21	Bedrijven opereren alleen in landen met een zwakke overheid en in conflictgebieden als zij kunnen garanderen dat ze geen mensenrechtenschendingen veroorzaken of eraan bijdragen.	1.0	0.0	0.8	0.8	0.0	1.0	1.0
22	Het delven en verhandelen van conflictmineralen is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
23	Uraniummijnbouw is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
24	Mountaintop Removal Mining (bergtopmijnbouw) is onacceptabel.	0.5	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0
25	De ontwikkeling van nieuwe steenkoolmijnen is onacceptabel.	0.0	0.8	0.8	0.8	0.0	0.0	1.0
26	Steenkolenmijnbouw voor de productie van elektriciteit is onacceptabel.	0.0	0.8	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
27	Steenkolenmijnbouw voor de productie van staal is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
28	Bedrijven werken met relevante standaarden en initiatieven voor bepaalde mineralen (genoemd in paragraaf 3.8.2 in de FFG Methodology).	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
29	Bedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van certificatieschema's voor bepaalde mineralen (genoemd in paragraaf 3.8.2 in de FFG Methodology).	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
30	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
31	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Mining and Metals Sector Disclosure (MMSD).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
32	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
33	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.5.3 Analyse beleid mijnbouw

Het beleid over de mijnbouwindustrie verschilt nogal per verzekeringsgroep en per beoordelingselement. Vivat (score: 9) en ASR (score: 8, was een 7) verwachten allebei van de bedrijven waarin zij beleggen dat werken met relevante standaarden, initiatieven en certificeringsschema's voor bepaalde mineralen. Verder beschouwen zij steenkolenmijnbouw voor de productie van elektriciteit als onacceptabel.

ASR heeft geen beleid over Mountaintop Removal Mining (bergtopmijnbouw) en verwacht niet dat bedrijven geen nieuwe activiteiten starten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.

Achmea (score: 7, was een 6) heeft haar beleid voor de mijnbouwindustrie verbeterd. Zo beschouwt Achmea het delven en verhandelen van conflictmineralen als onacceptabel en verwacht zij dat bedrijven de mogelijke milieu- en gezondheidseffecten van een mijn na sluiting betrekken bij het plannen van nieuwe mijnen.

Allianz en APG hebben beiden een 4. Allianz heeft onder andere beleid over beschermde gebieden en landrechten. Verder wil Allianz niet beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij Mountaintop Removal Mining (bergtopmijnbouw). Allianz heeft geen sterk ketenbeleid en bestempelt het delven en verhandelen van conflictmineralen niet als onacceptabel. APG heeft nieuw beleid gepubliceerd, waarin onder andere wordt gesteld dat bedrijven waterschaarste moeten voorkomen en dat het het lozen van mijnafval in rivieren, meren of andere oppervlaktewateren onacceptabel is. Hoewel het beleid alleen van toepassing is op beleggingen op de balans, levert het nieuwe punten op voor APG.

NN Group (score: 3, was een 2) heeft nieuw beleid over ketenverantwoordelijkheid, waterschaarste en het voorkomen van ongelukken, maar loopt ook punten mis omdat het beleid, over bijvoorbeeld beschermde gebieden, niet duidelijk genoeg is over de verwachtingen van bedrijven.

Aegon (score: 2) heeft tijdens de onderzoeksperiode van dit onderzoek haar beleid over mijnbouw niet aangescherpt.

Alle verzekeringsgroepen hebben beleid over het respecteren van de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO en stellen eisen met betrekking tot duurzaamheidsrapportage door bedrijven. Daarnaast beschouwen alle verzekeringsgroepen het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), als onacceptabel.

Geen enkele verzekeringsgroep ziet uraniummijnbouw als onacceptabel en ook zijn er geen verwachtingen dat bedrijven kleinschalige en ambachtelijke mijnbouw die duurzame economische en sociale ontwikkeling op lokaal niveau bevordert, versterken. Alleen ASR wil niet beleggen in steenkolenmijnbouw voor zowel de productie van elektriciteit als van staal. Daarnaast verwachten alleen Vivat en ASR dat bedrijven rapporteren voor elk land waarin zij actief zijn, wat de omzet, kosten, FTEs, winsten, subsidies ontvangen van overheden en (belasting)betalingen aan overheden (d.w.z. bronbelastingen, betalingen voor concessies, en inkomstenbelastingen) zijn.

3.6 Olie en gas

3.6.1 Wat staat er op het spel?

Bij meerdere processen binnen de olie- en gassector, zoals activiteiten op boorplatforms, affakkelininstallaties, en raffinage, kan milieuschade worden toegebracht aan de directe omgeving. Belangrijke voorbeelden zijn de winning van olie in diepzeegebieden en op de Noordpool, en de winning van teerzandolie.

Winning en gebruik van olie en gas draagt in belangrijke mate bij aan de opwarming van de aarde. Verder brengt de olie- en gasindustrie ook negatieve sociale gevolgen met zich mee, zoals gevaren voor de gezondheid, voedselzekerheid en het verlies van de bestaansmiddelen van lokale gemeenschappen door dat hun land wordt afgenomen. Bovendien heeft de exploitatie en het transport van olie en gas bijgedragen aan gewapende conflicten en schendingen van mensenrechten.

Daarnaast hebben ontwikkelingslanden zonder een stabiel politiek of rechtssysteem kans dat de olie- en gasindustrie de macro-economische ontwikkelingen van een land verstoort door corruptie, oneerlijke verdeling van winsten en slecht beheer van voorraden. Olie- en gasmaatschappijen zetten op grote schaal internationale ondernemingsstructuren op die gericht zijn op belastingontduiking.³⁰

Een nieuwe controversiële manier van gaswinning is het boren naar schaliegas. Dit creëert grote risico's voor mens en natuur, zoals vervuiling en kans op aardbevingen. De vereniging voor drinkwaterbedrijven in Nederland (Vewin) heeft haar zorgen geuit over de risico's van schaliegaswinning.³¹

Omdat de olie- en gasindustrie een belangrijke rol speelt bij de wereldwijde klimaatverandering en ook andere sociale en milieuproblemen creëert, is de grootste uitdaging voor deze industrie om haar kennis van energiemarkten en -technologieën te gebruiken om duurzame energiebronnen verder te ontwikkelen. Van verzekeringsgroepen wordt verwacht dat zij deze doelstellingen in hun beleggingsbeleid integreren.

3.6.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 18.

Tabel 18 **Beleidsscores Olie en gas**

Beoordelingselement	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe							
Totaalscore	7	1	4	5	8	4	8
Verandering in totaalscore	1	0	1	2	1	1	1
1 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
2 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
3 Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
4	Bedrijven beperken de kans op ongelukken door gebruik te maken van de best beschikbare technieken en hebben een gedegen draaiboek voor crisissituaties (een zogenaamd 'contingency plan').	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	0.0
5	Bedrijven mijden locaties waar de gevolgen van een ongeluk voor de omgeving onbeheersbaar zijn.	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0
6	Bedrijven beperken het afval dat ontstaat bij olie- en gaswinning, in het bijzonder het affakkelen van aardgas, en beheren en verwerken dit afval op een verantwoorde manier.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
7	Bedrijven nemen de milieu- en gezondheidseffecten van de ontmanteling van productiefaciliteiten, in het bijzonder van offshore boorplatforms, op in hun plannen voor de ontwikkeling van nieuwe projecten.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	0.0
8	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
9	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
10	Bedrijven verminderen de effecten van seismologisch onderzoek op walvissen en andere zeezoogdieren.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
11	Bedrijven respecteren de Fundamentele Arbeidsrechten van de ILO.	1.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
12	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door een betekenisvolle consultatie te voeren met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) waar het inheemse volken betreft.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
13	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
14	Bedrijven volgen de Voluntary Principles on Security and Human Rights voor de beveiliging van hun werknemers en bedrijfslocaties.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	0.0
15	Bedrijven richten processen in om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.	1.0	1.0	0.5	1.0	1.0	1.0	1.0
16	Bedrijven betalen in ieder land de verschuldigde belastingen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
17	Bedrijven rapporteren voor elk land waarin zij actief zijn de omzetten, kosten, FTEs, winsten, subsidies ontvangen van overheden en (belasting)betalingen aan overheden (d.w.z. bronbelastingen, betalingen voor concessies, en inkomstenbelastingen).	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0
18	Het direct of indirect aanbieden, toezeggen, geven of eisen van smeergelden of andere onrechtmatige voordelen, teneinde opdrachten of andere voordelen te verwerven of te behouden (corruptie), is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
19	Bedrijven opereren alleen in landen met een zwakke overheid of in conflictgebieden als zij kunnen garanderen dat ze geen mensenrechtenschendingen veroorzaken of eraan bijdragen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	1.0	1.0
20	De winning van olie uit teerzanden is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
21	De winning van schalieolie is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
22	De winning van olie uit vloeibaar gemaakte steenkool is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
23	De winning van schaliegas is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
24	Boren in het Noordpoolgebied is onacceptabel.	0.0	0.0	0.8	0.8	0.0	0.0	1.0
25	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
26	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Oil and Gas Sector Disclosures (OGSD).	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
27	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
28	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.6.3 Analyse beleid olie en gas

Zes van de zeven verzekeringsgroepen verbeterden het beleid voor de olie- en gassector. Alleen Aegon verbeterde het beleid niet in de onderzoeksperiode. ASR (score: 8, was een 7) heeft het beste olie- en gasbeleid. De verzekeringsgroep vindt sinds deze beleidsupdate als enige verzekeringsgroep de winning van schalieolie onacceptabel. Net als Vivat vindt ASR nu de winning van olie uit teerzanden onacceptabel.

Achmea (score: 7, was een 6) verwacht nu net als Allianz en ASR dat bedrijven de milieu- en gezondheidseffecten van de ontmanteling van productiefaciliteiten, in het bijzonder van offshore boorplatforms, opnemen in hun plannen voor de ontwikkeling van nieuwe projecten.

Vivat (score: 8, was een 7) vindt nu net als Allianz en APG dat boren in het Noordpoolgebied onacceptabel is.

Allianz (score: 4, was een 3) en APG (score: 5, was een 3) verbeterden het beleid ten aanzien van genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Alle verzekeringsgroepen verwachten nu dat bedrijven processen inrichten om te komen tot herstel en genoegdoening voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen die ze hebben veroorzaakt, of waarbij ze betrokken zijn.

NN Group (score: 4, was een 3) verbeterde het beleid door van bedrijven te verwachten dat ze een waterschaarste-effectrapportage maken. Alleen Aegon en Allianz hebben nog geen adequaat beleid voor het in kaart brengen van waterschaarste en de gevolgen ervan.

Aegon (score: 1) heeft slechts beleid voor arbeidsrechten, genoegdoening bij mensenrechtenschending, corruptie en duurzaamheidsrapportage.

Geen van de verzekeringsgroepen beschouwt de winning van olie uit vloeibaar gemaakte steenkool als onacceptabel. Hetzelfde geldt voor de winning van schaliegas: geen van de verzekeringsgroepen heeft hier voldoende beleid over.

3.7 Visserij

3.7.1 Wat staat er op het spel?

De capaciteit van de mondiale visserijvloot is naar schatting twee en een half keer groter dan wat oceanen en zeeën aan vis kunnen produceren.³² In meer dan 50% van de wateren is het maximum al bereikt en 25% van de wateren wordt overbevist of is al uitgeput. De visstand van sommige commercieel gevangen vissoorten is ingestort of laat tekenen zien van grote afname.³³ Onder andere de volgende problemen leiden tot uitputting van vispopulaties: vistechnieken zoals drijfnetten³⁴, subsidies van overheden aan de visserijsector³⁵ en bijvangst. Ook het zogenoemde 'spookvissen'³⁶ brengt schade toe. Dit zijn in onbruik geraakte netten waar vissen in verstrikt raken en sterven. Een ander probleem is visvangst onder 'flags of convenience', dat wil zeggen varen onder de vlag van landen die het niet zo nauw nemen met controle op naleving van internationale afspraken ter bescherming van vissoorten³⁷.

De afname van de vangst van wilde vissoorten heeft geleid tot een toename van viskwekerijen.³⁸ Hoewel dit positieve effecten heeft, zijn er ook negatieve effecten zoals de vermindering van waterkwaliteit en aantasting van de genetische variatie van lokale soorten. Daarnaast zijn er sociale problemen zoals slechte werkomstandigheden in viskwekerijen en conflicten over landrechten.

Om de huidige situatie te verbeteren, moet er actie worden genomen tegen overbevissing. Dit is ook nodig om lokale visserijgemeenschappen te beschermen tegen het verliezen van hun bron van inkomsten en hun voedselvoorziening. Om de visserijsector duurzaam te maken, zijn de volgende veranderingen nodig:

- afschaffing van schadelijke vistechnieken;
- bijvangst voorkomen door selectiever vissen;
- een vermindering van de visquota voor een groot aantal vissoorten; en
- respect voor de rechten van bevolkingsgroepen die afhankelijk zijn van visserij.

Verzekeringsgroepen kunnen vooral bijdragen aan de eerste twee verbeterpunten door bij voorkeur te beleggen in bedrijven die schadelijke vistechnieken mijden, geen bijvangst genereren en zich houden aan opgelegde of afgesproken quoteringen en certificeringssystemen, zoals die van het Marine Stewardship Council (MSC) en de Aquaculture Stewardship Council (ASC).

3.7.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 19.

Tabel 19 **Beleidscores Visserij**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Investeringsprincipe							
	Totaalscore	8	1	2	2	7	2	8
	Verandering in totaalscore	1	0	0	1	0	1	2
1	Handel in bedreigde diersoorten voldoet aan de voorwaarden van CITES.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
2	Handel in bedreigde diersoorten die op de lijsten van CITES staan is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
3	Vissers respecteren Marine Protected Areas en in het bijzonder 'no-take' zones.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
4	Schadelijke vistechieken (zoals sleepnetten, drijfnetten en shark-finning) zijn onacceptabel.	1.0	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0	1.0
5	Vissers minimaliseren hun bijvangsten.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	0.0	1.0
6	Vissers voorkomen overbevissing.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
7	Vissers onthouden zich van spookvisserij of voldoen aan de regulering van MARPOL of de EU.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
8	Vissers varen niet onder flags of convenience.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9	Vissers documenteren hun vangst nauwgezet, zodat de herkomst van de totale vangst kan worden gecontroleerd.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	Vissers houden zich aan alle elementen van de FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
11	Vissers zijn voor minimaal één visserij waarin ze actief zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Marine Stewardship Council (MSC) of vergelijkbare criteria.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
12	Vissers zijn voor alle visserijen waarin ze actief zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Marine Stewardship Council (MSC) of vergelijkbare criteria.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
13	Vishandelaren en andere bedrijven in de productieketens voor vis en zeevruchten zijn gecertificeerd volgens de MSC Chain of Custody standard.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
14	Garnalenkwekerijen houden zich aan de International Principles for Responsible Shrimp Farming.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
15	Viskwekerijen zijn gecertificeerd volgens de criteria van de Aquaculture Stewardship Council (ASC).	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
16	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de duurzaamheidsverslaggeving GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
17	Grote bedrijven en multinationals publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Food Processing Sector Disclosure.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
18	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
19	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.7.3 Analyse beleid visserij

Achmea en Vivat (score: 8) ontvangen de meeste punten voor hun beleid over visserij. Achmea heeft haar beleid voor deze sector verbeterd, waardoor er punten bijkomen met betrekking tot het voorkomen van spookvisserij of eisen dat visserijen voldoen aan de regulering van MARPOL of de EU en over het documenteren van de visvangst. Vivat heeft haar score ook verbeterd (van een 6 naar 8), door de publicatie van het beleidsstuk *Strategie Dierenwelzijn*.

ASR heeft een 7, met geen wijzigingen in het beleid of het aantal behaalde punten. Er is geen beleid over onder andere schadelijke vistechnieken, varen onder flags of convenience of het nauwgezet bijhouden van de visvangst. Wel verwacht ASR onder andere dat bedrijven een goed ketenbeleid hebben en duurzaamheidsverslagen publiceren.

Allianz, APG en NN Group hebben alle drie een 2. In de vorige beleidsupdate scoorden APG en NN Group nog een 1. NN Group heeft een nieuw beleidsstuk gepubliceerd, *NN Group Guidance paper on the environment*, wat enkele punten oplevert. Het beleid is echter niet expliciet wat betreft de verwachtingen van bedrijven waarin belegd wordt, waardoor NN Group punten misloopt. Ook APG heeft haar beleid aangescherpt. Dit leidt tot punten voor beleid over het beperken van de visvangst, ketenverantwoordelijkheid en het beperken van overbevissing. Het beleid van APG is echter niet van toepassing op vermogensbeheer voor derden.

Allianz heeft beleid over onder andere schadelijke vistechnieken en viskwekerijen, maar is niet expliciet genoeg over de verwachtingen van bedrijven over bijvoorbeeld bedreigde diersoorten of beschermde gebieden, waardoor minder punten worden toegekend. Aegon (score: 1) heeft geen beleid op het gebied van visserijen.

De scores voor visserij zijn niet sterk veranderd. Geen enkele verzekeringsgroep heeft beleid over het varen onder flags of convenience. Alleen Achmea heeft adequaat beleid dat verwacht dat vissers hun vangst nauwgezet documenteren, zodat de herkomst van de totale vangst kan worden gecontroleerd. Alle verzekeringsgroepen verwachten duurzaamheidsrapportage van bedrijven. De meeste verzekeringsgroepen hebben ook beleid over het voorkomen van overbevissing en het minimaliseren van bijvangsten.

3.8 Voeding

3.8.1 Wat staat er op het spel?

Het recht op voedsel is een mensenrecht en moet altijd worden gerespecteerd en beschermd. Het eerste doel van de landbouw- en voedingsindustrie zou dan ook moeten zijn om voedselzekerheid te realiseren voor alle mensen en gemeenschappen op aarde. De Food and Agricultural Organisation (FAO) heeft hiervoor richtlijnen ontwikkeld op basis van de vier kernwaarden beschikbaarheid, toegang, gebruik en stabiliteit.³⁹

Tegenwoordig krijgen bedrijven die opereren in voedselketens te maken met vele duurzaamheidsuitdagingen vanwege de groeiende wereldbevolking, de verhoogde vraag naar landbouwproducten door de veranderende consumptiepatronen in ontwikkelingslanden en de toename in de productie van biobrandstof. De gestegen vraag naar landbouwproducten brengt onder andere de volgende problemen met zich mee:

- Aantasting van ecosystemen en biodiversiteit, met name door indirecte verandering van het landgebruik (ILUC);
- Bodemdegradatie;
- Watertekorten;
- Uitstoot van broeikasgassen in de veehouderij;
- Negatieve impact op het welzijn van dieren;
- Uitstoot van broeikasgassen door ontbossing en ontginning van veengebieden;
- Luchtvervuiling door bos- en veenbranden;
- Risico's door het gebruik van genetisch gemodificeerde zaaizaden (GMO's);
- Bedreiging voor de honingbij;
- Landroof;
- Schending van werknemersrechten;
- Oneerlijke verdeling van voedsel;
- Gebrekkige ontwikkeling van infrastructuur; en
- Ongunstige handelsvoorwaarden van ontwikkelingslanden.

Om er op een verantwoorde wijze voor te zorgen dat er voor de gehele wereldbevolking voldoende voedsel beschikbaar is, zal de landbouw- en voedingsindustrie overal op een duurzame wijze moeten gaan produceren waarbij de belangen en rechten van mens, milieu en dieren gerespecteerd worden. Om een eerlijke mondiale verdeling van voedsel te realiseren, moeten ongunstige handelsvoorwaarden, verstorende subsidies en dumppraktijken worden voorkomen en afgebouwd. Van verzekeringsgroepen wordt verwacht dat zij deze doelstellingen in hun beleggingsbeleid integreren.

3.8.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 20.

Tabel 20 Beleidsscores Voeding

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe								
Totaalscore		9	1	3	5	9	4	10
Verandering in totaalscore		0	0	1	3	0	3	0
1	Bedrijven respecteren het recht op voedsel.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
2	Landbouw- en veehouderijbedrijven respecteren de Fundamentele arbeidsrechten van de ILO.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven natuurlijke hulpbronnen alleen door het voeren van een betekenisvolle consultatie met lokale gemeenschappen en met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de inheemse bevolking.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
4	Bedrijven voorkomen conflicten met betrekking tot landrechten en verwerven landbouwgrond alleen met vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming (FPIC) van de betrokken landgebruikers.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
5	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de categorieën I-IV van de World Conservation Union.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de UNESCO World Heritage Convention.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
7	Bedrijven voorkomen negatieve impact op beschermde gebieden die vallen onder de Ramsar Convention on Wetlands.	1.0	0.0	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0
8	Activiteiten op het gebied van genetisch materiaal en gentechnologie vinden alleen plaats als ze voldoen aan de toestemming- en veredelingseisen zoals beschreven in de UN Convention on Biological Diversity en het daaraan gerelateerde Nagoya Protocol.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
9	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen kan alleen plaatsvinden als toestemming van het importerende land is verkregen en aan alle vereisten van het Cartagena Protocol wordt voldaan.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
10	Productie van, of handel in, levende genetisch gemodificeerde organismen is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
11	Landbouw- en veehouderijbedrijven respecteren de Five Freedoms van dieren.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
12	Zeer beperkende huisvestingsmethoden voor onder anderen kalveren (in kisten), leghennen (in legbatterijen) en zeugen (in voerligboxen), zijn onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
13	Bedrijven beperken de duur van veetransport tot maximaal 8 uur.	1.0	0.0	1.0	0.8	1.0	0.0	1.0
14	Landbouw- en veehouderijbedrijven beperken hun directe en indirecte uitstoot van broeikasgassen.	1.0	0.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0
15	Landbouw- en veehouderijbedrijven beperken hun directe en indirecte uitstoot van schadelijke stoffen, zoals fijnstof, stikstofoxiden en ammoniak, in relatieve zin.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
16	Het omzetten van veengrond en gebieden met hoge koolstofvoorraden in landbouwgrond, is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
17	Landbouw- en veehouderijbedrijven gebruiken pesticiden zo min mogelijk en, indien gebruik noodzakelijk is, alleen op een verantwoorde manier.	1.0	0.0	1.0	0.8	1.0	0.0	1.0
18	Landbouw- en veehouderijbedrijven gebruiken zo min mogelijk water.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
19	Landbouw- en veehouderijbedrijven voorkomen waterverontreiniging.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
20	Bedrijven maken een waterschaarste-effectrapportage en voorkomen een negatieve impact in regio's die kampen met waterschaarste.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
21	Bedrijven starten geen nieuwe activiteiten in gebieden waar waterschaarste heerst en waar bedrijfsactiviteiten zouden wedijveren met de behoeften van lokale gemeenschappen.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
22	Landbouw- en veehouderijbedrijven werken met relevante standaarden en initiatieven (genoemd in paragraaf 3.4.2 van de FFG Methodology) voor alle grondstoffen die zij produceren.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
23	Landbouw- en veehouderijbedrijven zijn gecertificeerd volgens de criteria van certificatieschema's (genoemd in paragraaf 3.4.2 van de FFG Methodology) voor alle grondstoffen die zij produceren.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
24	Bedrijven publiceren een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
25	Grote bedrijven en multinationals in de voedingsindustrie publiceren een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines, inclusief de Food Processing Sector Disclosure.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
26	Bedrijven integreren sociale, economische en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
27	Bedrijven nemen clausules over de naleving van sociale, economische en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0

3.8.3 Analyse beleid voeding

Voor de sector voeding heeft Vivat een 10, net als bij de vorige beleidsupdate. Achmea en ASR scoren allebei wederom een 9.

APG (score: 5, was een 2) heeft haar beleid op meerdere punten verbeterd, maar het is niet van toepassing op vermogensbeheer voor derden. Het nieuwe beleid heeft onder andere betrekking op ketenverantwoordelijkheid, vervuiling, dierenwelzijn en landrechten. NN Group (score: 4, was een 1) heeft ook meer punten ontvangen, voornamelijk vanwege het nieuwe beleidsstuk *NN Group Guidance paper on the environment* waarin beleid staat over het tegengaan van milieuverontreiniging en waterschaarste.

Ook Allianz heeft een hogere score, met een 3 (was een 2). Allianz heeft haar beleid verbeterd over beschermde gebieden, arbeidsrechten en duurzaamheidsrapportage. Er is geen adequaat beleid over onder andere het voorkomen van waterschaarste, het gebruik van certificeringssystemen of over dierenwelzijn. Aegon (score: 1) heeft geen adequaat beleid voor de voedingssector, maar stelt wel eisen aan de duurzaamheidsrapportage van bedrijven en verwacht dat bedrijven zich houden aan fundamentele arbeidsrechten.

Alle verzekeringsgroepen stellen eisen over het respecteren van arbeidsrechten en het publiceren van duurzaamheidsrapporten. Alleen Vivat en ASR verwachten van landbouw- en veehouderijbedrijven dat zij zijn gecertificeerd volgens de criteria van certificatieschema's die door de FFGI als voldoende worden beschouwd.

3.9 Wapens

3.9.1 Wat staat er op het spel?

Omdat wapens kunnen doden en vernietigen, zijn ze een gevaar voor het meest fundamentele mensenrecht: het recht op leven. Gewapende conflicten bedreigen het leven van miljoenen mensen. Onder de plicht van staten om hun burgers te beschermen, valt ook het reguleren van de productie en handel in wapens. In de praktijk is er echter een gebrek aan toezicht op de wapenhandel. Wapens worden ondanks bestaande wet- en regelgeving verkocht aan regimes die de mensenrechten schenden en aan allerlei strijdende groepen.

In 2013 bedroegen de militaire uitgaven wereldwijd naar schatting € 1.460 miljard. Het lijkt erop dat landen met een lage sociale en economische ontwikkeling, zoals Afghanistan en Angola, relatief veel militaire uitgaven doen.⁴⁰ Naar schatting houdt 15 tot 20% van de wereldwijde publieke schuldenlast verband met militaire uitgaven. Dit versterkt het schadelijke effect van militaire uitgaven omdat de rentebetalingen door overheden de uitgaven aan gezondheidszorg en scholing overtreffen.⁴¹ Daarnaast is de wapenhandel sterk verbonden met corruptie. Onderzoek van het *Stockholm International Peace Research Institute* (SIPRI) suggereert dat 40% van alle corruptie in wereldwijde transacties te maken heeft met wapenhandel.⁴²

De wapenindustrie moet grondig en structureel worden hervormd om ervoor te zorgen dat ten minste:

- geen wapens worden geproduceerd die geen onderscheid kunnen maken tussen militairen en de burgerbevolking;
- wapens niet geleverd worden aan repressieve regimes, fragiele staten en strijdende groepen;
- corruptie wordt geëlimineerd en transparantie wordt bevorderd; en
- de productie en levering van wapens geen belemmering vormt voor een duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.

Zolang deze veranderingen niet doorgevoerd worden in de wapenindustrie, is het van groot belang dat verzekeringsgroepen beleid ontwikkelen over het mijden van beleggingen in producenten van controversiële wapens enerzijds en wapenleveranties aan controversiële regimes anderzijds. Dit beleid zou ook toegepast moeten worden op producten en technologieën die zowel voor civiele als militaire doeleinden gebruikt kunnen worden (zogenaamde *dual use* technologie).

3.9.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 21.

Tabel 21 **Beleidscores Wapens**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe								
Totaalscore		8	4	2	5	10	5	6
Verandering in totaalscore		2	0	0	1	0	1	0
1	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) landmijnen is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
2	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) clustermunitie is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
3	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) nucleaire wapens in of aan landen die het non-proliferatieverdrag niet hebben geratificeerd is onacceptabel.	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0	1.0
4	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) nucleaire wapens is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.8	1.0
5	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) chemische wapens is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
6	Productie van, onderhoud van en handel in (belangrijke onderdelen van) bacteriologische wapens is onacceptabel.	1.0	1.0	0.8	1.0	1.0	1.0	1.0
7	Goederen die essentieel zijn voor militaire doeleinden, maar ook kunnen worden gebruikt voor civiele eindproducten ('dual-use' technologie), worden beschouwd als militaire goederen indien ze een niet-civiel doeleinde hebben.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
8	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen waartegen een wapenembargo van de VN dan wel van de Europese Unie geldt is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
9	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen is onacceptabel indien er een substantieel risico bestaat dat de wapens zullen worden gebruikt voor ernstige schending van mensenrechten en het internationaal humanitair recht.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
10	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die mensenrechten schenden is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
11	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan conflict- en oorlogsgebieden is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
12	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die gevoelig zijn voor corruptie is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
13	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen met een falende of fragiele staat is onacceptabel.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
14	Leverantie van wapens en wapensystemen, militaire transportmiddelen en andere militaire goederen aan landen die een buitenproportioneel deel van hun begroting aan wapenaankopen besteden is onacceptabel.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
15	Het wapenbeleid kent geen uitzonderingen voor bepaalde beleggingen, financieringsvormen en/of investeringscategorieën.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
16	Het wapenbeleid kent geen uitzonderingen voor andere niet aan wapens gerelateerde activiteiten of projecten die door een wapenbedrijf worden ondernomen.	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0

3.9.3 Analyse beleid wapens

ASR sluit alle investeringen in de wapenindustrie uit en scoort een 10. Achmea (score: 8, was een 6) verbeterde het wapenbeleid door beleggingen uit te sluiten in bedrijven die wapens leveren aan landen die mensenrechten schenden en waar een buitenproportioneel deel van de staatsbegroting aan wapens wordt besteed. Ook worden bedrijven uitgesloten indien ze wapens leveren aan conflict- en oorlogsgebieden.

Alle verzekeringsgroepen sluiten bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van landmijnen, clustermunitie en chemische en bacteriologische wapens. Bij Allianz (score: 2) wordt het beleid niet volledig toegepast op vermogensbeheer voor derden.

Op Allianz na sluiten alle verzekeringsgroepen bedrijven uit die betrokken zijn bij kernwapenproductie van staten die buiten het Non-Proliferatieverdrag om kernwapens hebben. Achmea, ASR en Vivat (score: 6) sluiten alle kernwapenbedrijven uit. APG (score: 5, was een 4) en NN Group (score: 5, was een 4) hebben nieuw beleid om niet meer voor eigen rekening in kernwapenbedrijven te beleggen. Dit beleid geldt bij APG en NN Group niet voor vermogensbeheer voor derden.

APG sluit sinds deze beleidsupdate voor beleggingen op de balans bedrijven uit die wapens leveren aan landen waartegen een VN- of EU-embargo geldt of waar er een substantieel risico bestaat dat de wapens zullen worden gebruikt voor ernstige schending van mensenrechten en het internationaal humanitair recht.

Aegon (score: 3, was een 4) beperkt het beleid op groepsniveau tot het uitsluiten van landmijnen, clustermunitie, chemische en bacteriologische wapens en kernwapenproductie van staten die volgens het Non-Proliferatieverdrag geen kernwapens mogen hebben.

ASR en Vivat maken in het wapenbeleid geen uitzonderingen voor bepaalde investeringen, financieringsvormen en/of investeringscategorieën. De andere verzekeringsgroepen passen het beleid niet volledig op alle investeringscategorieën.

3.10 Woningbouw en vastgoed

3.10.1 Wat staat er op het spel?

Het recht op adequate huisvesting is een fundamenteel mensenrecht. Dit betekent dat overheden en de private sector dienen zorg te dragen voor betaalbare en degelijke huisvesting. Bij sloop, nieuwbouw en renovatie dienen de rechten van zittende bewoners en gebruikers te worden gerespecteerd. Zij hebben recht op inspraak over verbouwingsplannen en herhuisvesting vindt alleen plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde toestemming.

De gebouwde omgeving – woningen, kantoren, winkels en andere bedrijfspanden – heeft een grote milieu-impact, vanwege het gebruik van constructiematerialen bij de bouw, het gebruik van energie en water door bewoners en gebruikers, en sloopafval bij de afbraak van gebouwen. Volgens berekeningen van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties is de gebouwde omgeving verantwoordelijk voor 40% van het wereldwijde energiegebruik en draagt voor 30% bij aan de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen.

De kwaliteit van de gebouwde omgeving is van invloed op het welzijn van bewoners en gebruikers. Naast ruimte om te wonen en werken dient er ook voldoende ruimte te zijn voor recreatie. Om onnodig ruimtebeslag en leegstand te voorkomen is het belangrijk dat woningen, kantoren en bedrijfspanden doelmatig worden gebruikt en multifunctioneel worden ontworpen. Investeerders kunnen ook bijdragen aan transformatie van leegstaande gebouwen.

Verzekeringsgroepen kunnen zorgdragen voor verduurzaming van hun vastgoedportefeuille, vastgoedinvesteringsfondsen en de verduurzaming van hypotheekair gefinancierde woningen en bedrijfspanden door in hun beleid standaarden op te nemen ten aanzien van de volgende thema's:

- Gebruik van duurzame en herbruikbare materialen;
- Gescheiden verwerking en hergebruik van sloopafval;
- Gebruik van duurzaam gecertificeerd hout voorzien van het FSC-keurmerk;
- Gebruik van duurzame oplossingen voor cement, zoals cement met het keurmerk Beton Bewust;
- Bij nieuwbouw en renovatie wordt gebruik gemaakt van de best beschikbare technieken op het gebied van energiebesparing en duurzame energieinstallaties, met gebruik van hernieuwbare energiebronnen (aarde, wind en zon);
- Verzekeringsgroepen kunnen particulieren stimuleren hun woningbezit te verduurzamen door het verstrekken van aantrekkelijke leningen gericht op verbetering van de energieprestaties van woningen.

3.10.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor deze sector vindt u in Tabel 22.

Tabel 22 **Beleidscores Woningbouw en vastgoed**

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Totaalscore	6	1	1	4	5	1	7
	Verandering in totaalscore	0	0	0	1	1	0	5
1	Bedrijven zorgen voor naleving van de Fundamentele Arbeidsnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) en zorgen tevens voor naleving van de ILO conventies met betrekking tot gezondheid en veiligheid op het werk en met betrekking tot maximum werktijden.	0.5	0.0	0.0	1.0	1.0	n.a.	1.0
2	Bouwbedrijven gebruiken alleen FSC-gecertificeerd hout; (FSC = Forest Stewardship Council).	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0
3	Bouwbedrijven gebruiken gerecyclede en herbruikbare materialen en dragen zorg voor recycling van sloopafval.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
4	Bouwbedrijven dragen zorg voor implementatie van het 'Cement Action Plan' van het 'Cement Sustainability Initiative'.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
5	Grote en multinationale bouwbedrijven publiceren een duurzaamheidsjaarslag in overeenstemming met de GRI Richtlijnen voor Duurzaamheidsverslaglegging, inclusief de sectorrichtlijnen 'Construction and Real Estate Sector Disclosure (CRESS)'.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
6	Bouwbedrijven dienen bij heropbouwprojecten na rampen de richtlijnen van het VN-Milieuprogramma voor 'Sustainable Reconstruction in Disaster-Affected Countries' in acht te nemen.	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.
7	Bouwbedrijven en woningbouwcoöperaties worden geacht om de basisprincipes voor een gezonde leefomgeving van het VN-Habitatprogramma in acht te nemen, de 'Five Principles of sustainable neighbourhood planning'.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
8	Nieuwbouw wordt multifunctioneel ontworpen, zodat het geschikt is voor verscheidene huurders.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
9	Vastgoedbedrijven hebben een beleid gericht op transformatie van leegstaande gebouwen.	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
10	Nieuwbouw wordt zo energiezuinig als mogelijk is ontworpen, binnen de Europese context energieneutraal, in overeenstemming met de EU-Richtlijn energieprestatie gebouwen (EPBD).	1.0	0.0	0.0	0.8	n.a.	n.a.	1.0
11	Financiële instellingen integreren energiebesparende maatregelen en maatregelen gericht op broeikasgasreductie in de meerjarenonderhoudsplannen van hun vastgoedportefeuilles.	0.0	0.0	0.5	0.8	1.0	1.0	1.0
12	De energieprestaties van de vastgoedportefeuilles van financiële instellingen worden stapsgewijs verbeterd, met als doelstelling jaarlijks tenminste 10% van de totale portefeuille, met gebruikmaking van de best beschikbare technologie gericht op energiebesparing en vermindering van de uitstoot van broeikasgassen.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0

Beoordelingsselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
13	Nieuwbouw voldoet aan de 'very good' certificeringseisen van BREEAM Nieuwbouw of vergelijkbare standaarden.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
14	Renovatieprojecten voldoen aan de 'good' certificeringseisen van BREEAM of vergelijkbare standaarden.	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0
15	Nieuwbouw dat onderdeel is van de vastgoedportefeuilles van financiële instellingen voldoet aan de top 10% energie-efficiency standaard voor het type vastgoed, wat neerkomt op EU Energieprestatiecertificaat A++ (EPC ≤ 0,4 woningbouw; EPC ≤ 0,8 utiliteitsbouw en EPC ≤ 1,7 winkelfunctie).	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
16	Renovatieprojecten voldoen aan de top 10% energie-efficiency standaard voor het type vastgoed, wat neerkomt op EU Energieprestatiecertificaat A.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	1.0
17	Vastgoedfondsen hebben een score van minimaal 50 punten in de GRESB duurzaamheidsbenchmark (Global Real Estate Sustainability Benchmark).	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	0.0
18	Bij de ontwikkeling van vastgoedprojecten, respecteren projectontwikkelaars de rechten van lokale gemeenschappen. Eventuele ontruiming van bestaande bebouwing en herhuisvesting vindt plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de betrokken bewoners en gebruikers.	1.0	0.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
19	Bij de ontwikkeling van vastgoedprojecten, respecteren projectontwikkelaars de rechten van bewoners. Eventuele ontruiming van bestaande bebouwing en herhuisvesting vindt plaats op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de betrokken bewoners en gebruikers.	1.0	0.0	0.0	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
20	Vastgoedeigenaren respecteren het recht van huurders op inspraak over renovatie- en onderhoudsplannen.	1.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.8	1.0
21	Vastgoedeigenaren voeren op periodieke basis klanttevredenheidsonderzoeken uit en publiceren deze.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
22	Bedrijven in de woningbouw- en vastgoedsector integreren sociale en milieucriteria in hun inkoopbeleid en bedrijfsvoering.	1.0	0.0	0.8	0.8	1.0	1.0	1.0
23	Bedrijven in de woningbouw- en vastgoedsector nemen clausules over de naleving van sociale en milieucriteria op in hun contracten met onderaannemers en toeleveranciers.	0.0	0.0	0.0	0.8	1.0	0.0	1.0
24	Financiële instellingen rapporteren over de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	0.0
25	Financiële instellingen hebben beleid gericht op verbetering van de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	1.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0
26	Financiële instellingen hebben een ambitieuze, tijdgebonden doelstelling gericht op verbetering van de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille.	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0
27	Financiële instellingen bieden leningen en andere diensten aan die hun klanten in staat stellen hun woning- of vastgoedbezit te verduurzamen.	1.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Investeringsprincipe							
28	Financiële instellingen passen de Gedragscode Hypothecaire Financieringen toe, gebaseerd op de EU Mortgage Credit Directive.	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0	1.0
29	Financiële instellingen die 'mortgage-backed securities' (MBS) uitgeven zijn transparant over de duurzaamheidsaspecten (waaronder energieprestaties) van de achterliggende hypothecair gefinancierde woningen en ander onroerend goed.	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	n.a.
30	Financiële instellingen investeren alleen in 'mortgage-backed securities' (MBS) wanneer de aanbieder transparant is over de duurzaamheidsaspecten (zoals energieprestaties) van de achterliggende hypothecair gefinancierde woningen en ander onroerend goed.	0.0	0.0	0.0	0.0	n.a.	0.0	0.0

3.10.3 Analyse beleid woningbouw en vastgoed

Achmea (6) en Vivat (7) scoren het best in de sector woningbouw en vastgoed. Zij verwachten bijvoorbeeld dat bedrijven nieuwbouw multifunctioneel ontwerpen, zodat het geschikt is voor verscheidene huurders. Ook verwachten zij dat financiële instellingen leningen en andere diensten aanbieden die hun klanten in staat stellen hun woning- of vastgoedbezit te verduurzamen.

Net als APG (score: 4, was een 3) hebben Achmea en Vivat beleid voor energiezuinigheid bij de aankoop van vastgoed, zowel voor nieuwbouw als renovatieprojecten. Zo moeten renovatieprojecten volgens deze verzekeringsgroepen bijvoorbeeld voldoen aan de eisen van het EU Energieprestatiecertificaat A.

Vivat heeft het beleid voor woningbouw en vastgoed op twaalf punten verbeterd: de score gaat van een 2 naar een 7. Er is onder andere nieuw beleid om financiële instellingen ertoe aan te zetten de energieprestaties van de woningen en gebouwen in hun hypotheekportefeuille te verbeteren.

Van de wereldwijd opererende vastgoedbeleggers (Achmea, Aegon (score: 1) en Allianz (score: 1)) heeft alleen Achmea voldoende beleid voor het respecteren van de rechten van bewoners en lokale gemeenschappen: eventuele ontruiming van bestaande bebouwing en herhuisvesting moet volgens Achmea plaatsvinden op basis van vrijwillige, voorafgaande en geïnformeerde instemming van de betrokken bewoners en gebruikers.

ASR (score: 5, was een 4) verwacht als enige verzekeringsgroep dat bouwbedrijven en woningbouwcoöperaties om de basisprincipes voor een gezonde leefomgeving van het VN-Habitatprogramma in acht te nemen, de 'Five Principles of sustainable neighbourhood planning'. Zowel ASR als Vivat heeft nieuw beleid om vastgoedbedrijven leegstaande gebouwen te laten transformeren.

NN Group (score: 1) heeft nauwelijks beleid voor de woningbouw- en vastgoedsector, maar verwacht wel van vastgoedeigenaren dat ze het recht van huurders op inspraak over renovatie- en onderhoudsplannen respecteren. NN Group integreert, net als Allianz, APG, ASR en Vivat energiebesparende maatregelen en maatregelen gericht op broeikasgasreductie in de meerjarenonderhoudsplannen van hun vastgoedportefeuilles.

Hoofdstuk 4 Bedrijfsvoering

4.1 Bonussen

4.1.1 Wat staat er op het spel?

Beloningen voor werknemers binnen een onderneming bestaan steeds vaker uit een vast deel - het basissalaris - en een variabel deel, dat gekoppeld kan zijn aan de prestaties van een werknemer of het financiële resultaat van het bedrijf. Hoewel het koppelen van bonussen aan prestaties stimulerend kan werken, zijn er ook negatieve kanten.

Ten eerste zijn bonussen in de praktijk regelmatig gekoppeld aan indicatoren die niet het belang van de onderneming als geheel weerspiegelen en zeker niet het bredere maatschappelijke belang op de lange termijn. Bonussen zijn in de praktijk meestal gekoppeld aan kortetermijndoelstellingen, met de focus op financiële resultaten en de prestaties van de individuele werknemer.

Ten tweede roept de hoogte van bonussen, met name in de financiële sector, veel maatschappelijke verontwaardiging op, omdat het verband tussen de maatschappelijke en financiële prestaties van de onderneming en de hoogte van de bonus afwezig lijkt te zijn. Daarom is het belangrijk om bonussen te matigen en te koppelen aan niet-financiële criteria, zoals klant- en werknemerstevredenheid en impact op de maatschappij. Daarnaast is het belangrijk dat het beleid om bonussen te matigen en op duurzame criteria te baseren niet alleen geldt voor de directies van financiële instellingen, maar ook voor de directies van hun dochterondernemingen.

De focus op korte termijndoelen binnen het beloningssysteem wordt door velen beschouwd als één van de oorzaken van de financiële crisis. De gevolgen van dit risicovolle gedrag worden wereldwijd gevoeld: onvoldoende geïnformeerde consumenten, organisaties en kleine bedrijven zijn opgezadeld met risicovolle producten en in de problemen gekomen, waardoor er sprake was van niet-inbare vorderingen, wat leidde tot een vertrouwenscrisis binnen de financiële sector. Een groot aantal financiële instellingen moest daarom door hun overheden worden gered en er brak een wereldwijde financiële crisis uit in de periode 2008-2013. Dit leidde tot meer werkloosheid en armoede, niet in de laatste plaats in ontwikkelingslanden.

In de media en in de politiek wordt veelvuldig gepleit voor het matigen van bonussen, voor een koppeling van bonussen aan lange termijn doelen, of voor het geheel afschaffen van bonussen. Door de toenemende aandacht voor de hoogte van bonussen en de relatie met duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen, zou iedere verzekeringsgroep bonussen moeten afschaffen of een goed, gematigd bonusbeleid moeten ontwikkelen waarin duurzaamheidsdoelstellingen geïntegreerd zijn.

4.1.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. De score voor dit aspect van de bedrijfsvoering is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor dit aspect van de bedrijfsvoering.

De score per element kan variëren van 0 tot 1. Bij de toekenning van scores is ook meegewogen of het beleid geldt voor de gehele verzekeringsgroep en haar dochterondernemingen en betrekking heeft op ten minste: het bestuur en directie, het senior management en overige, zogenaamde *identified staff*. De beleidsscore voor dit aspect van de bedrijfsvoering, berekend door de optelsom van de scores per element te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit aspect van de bedrijfsvoering vindt u in Tabel 23.

Tabel 23 Beleidsscores Bonussen

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
Investeringsprincipe								
Totaalscore		5	4	1	2	6	4	3
Verandering in totaalscore		1	0	0	-1	1	-1	0
1	De verzekeraar behoudt zich het recht voor om de bonus terug te vorderen indien na uitkering blijkt dat deze ten onrechte is uitgekeerd (een zogenaamde clawback regeling).	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
2	De bonus is maximaal 100% van het vaste jaarsalaris.	1.0	0.9	0.0	0.8	1.0	0.9	0.9
3	De bonus is maximaal 20% van het vaste jaarsalaris.	0.9	0.8	0.0	0.8	1.0	0.6	0.8
4	De bonus is maximaal 10% van het vaste jaarsalaris.	0.0	0.0	0.0	0.8	0.8	0.0	0.0
5	De vaste beloning bedraagt maximaal twintig keer het laagste salaris of het maximum van de laagste salarisschaal in de verzekeringsgroep.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0
6	60% van de bonus is gebaseerd op lange termijn doelstellingen (niet te verwarren met afspraken over uitgestelde betaling van de bonus).	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
7	De bonus is voor ten minste een derde gebaseerd op niet-financiële criteria.	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	1.0
8	De bonus is voor ten minste twee derde gebaseerd op niet-financiële criteria.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6	0.0
9	De bonus is gebaseerd op werknemerstevredenheid.	0.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.6	0.0
10	De bonus is gebaseerd op klanttevredenheid.	0.9	0.9	0.8	0.0	1.0	0.6	0.0
11	De bonus is gebaseerd op de verbetering van de sociale- en milieuimpact van de bedrijfsvoering van de verzekeringsgroep.	0.0	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
12	De bonus is gebaseerd op de verbetering van de sociale- en milieuimpact van de investeringen en beleggingen van de verzekeringsgroep.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

4.1.3 Analyse beleid bonussen

ASR scoort als enige verzekeringsgroep een 6. Dat is de hoogste score. In het vorige onderzoek scoorde geen enkele verzekeringsgroep een voldoende. Nieuw in het bonusbeleid van ASR: de bonussen zijn nu ook gebaseerd op klanttevredenheid. Dit principe is ook voor het eerst opgenomen in het bonusbeleid van Allianz (score: 1). Allianz scoort op geen enkel ander element in het thema Bonussen, onder andere doordat de bonus 150% van het vaste jaarsalaris mag bedragen.

Bij APG (score: 2) en ASR komt het bestuur niet in aanmerking voor een bonus. Ander personeel, zogenaamde *identified staff*, komt bij APG/Loyalis en ASR, net als bij de andere verzekeringsgroepen, wel in aanmerking voor een bonus. APG scoorde in de vorige beleidsupdate nog een 3, maar rapporteerde ditmaal niet welk percentage van de bonus gebaseerd is op niet-financiële criteria.

Achmea (score: 5) verbeterde het bonusbeleid door de bonus voor individuele medewerkers in Nederland te maximeren tot 20% van het vaste jaarsalaris. Net als bij Aegon (score: 4), APG, NN Group (4) en Vivat (3) is het bonusmaximum niet op alle medewerkers van toepassing.

Bij NN Group is de bonus niet langer gebaseerd op de milieuimpact van de bedrijfsvoering. De score van NN Group daalt hierdoor van een 5 naar 4.

Bij geen van de verzekeringsgroepen is minstens 60% van de bonus gebaseerd op langetermijndoelstellingen.

4.2 Transparantie en verantwoording

4.2.1 Wat staat er op het spel?

Iedereen heeft het recht om te weten welke gevolgen activiteiten van bedrijven kunnen hebben op zijn of haar leven en aan welke risico hij of zij wordt blootgesteld via deze activiteiten. Mensen wier leven wordt beïnvloed door economische activiteiten, kunnen hun legitieme belangen niet verdedigen als ze niet volledig geïnformeerd worden over de risico's die zij lopen door deze activiteiten. Om deze redenen is het publieke recht op informatie in verschillende internationale instrumenten vastgelegd. Algemene principes uit deze richtlijnen zijn van toepassing op alle actoren in de maatschappij, wat voor verzekeringsgroepen betekent dat zij transparant zouden moeten zijn over hun beleggingen, uitsluitingen, beleid en de uitvoering daarvan. Ook zouden verzekeringsgroepen een klachtenmechanisme moeten hebben voor mensen en organisaties die negatieve gevolgen ondervinden van de gemaakte keuzes in hun bedrijfsvoering.

Bedrijven realiseren zich dat dit niet alleen tot hun morele plicht behoort, maar ook voordelen op kan leveren, zoals het creëren van vertrouwen en het verkleinen van de kans op corruptie. Als kapitaalverstrekkers zijn transparantie en verantwoording voor financiële instellingen zo mogelijk nog belangrijker dan voor andere bedrijven. Ze zijn namelijk medeverantwoordelijk voor de sociale en milieugevolgen van alle economische activiteiten waarin ze investeren. Ze zouden daarom het publiek niet alleen over hun activiteiten moeten informeren maar ook transparant moeten zijn over in welke bedrijven, overheden en projecten zij investeren. Voor verzekeringsgroepen brengt transparantie ook een groot voordeel, zo kan publieke bezorgdheid over beleggingen op tijd worden herkend en opgelost.

4.2.2 Overzicht elementen en scores

Op basis van internationale standaarden en initiatieven zijn elementen geformuleerd die volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer in het beleggingsbeleid van verzekeringsgroepen zouden moeten zijn opgenomen. Afhankelijk van de voor de verzekeraar relevante investeringscategorie(ën) waarop het beleid wordt toegepast ligt de score per element tussen 0,5 en 1. De score voor dit thema is voorts gebaseerd op de verhouding tussen het aantal elementen dat in het beleggingsbeleid van de verzekeringsgroep is opgenomen en het totaal aantal elementen dat volgens de Eerlijke Verzekeringswijzer relevant is voor het thema. De beleidsscore voor dit thema, berekend door de optelsom van de scores te delen door het totaal aantal elementen, wordt uitgedrukt in een rapportcijfer (1 tot 10). Zie voor meer uitleg over het toekennen van scores paragraaf 1.5.

Een gedetailleerd overzicht van de scores voor de inhoud van het beleggingsbeleid van de onderzochte verzekeringsgroepen voor dit aspect van de bedrijfsvoering vindt u in Tabel 24.

Tabel 24 **Beleidsscores Transparantie en verantwoording**

Beoordelingselement		Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
	Investeringsprincipe							
	Totaalscore	8	4	3	6	7	6	9
	Verandering in totaalscore	3	0	0	1	1	1	0
1	De verzekeringsgroep beschrijft het eigen investeringsraamwerk ten aanzien van milieu- en sociale kwesties en geeft inzicht hoe zij zorgt dat beleggingen aan de voorwaarden gesteld in het thema- en sectorbeleid voldoen.	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
2	De verzekeringsgroep laat het eigen investeringsraamwerk ten aanzien van milieu- en sociale kwesties auditen en publiceert de resultaten.	0.8	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0	1.0
3	De verzekeringsgroep publiceert namen van overheden waarin belegd wordt.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	1.0
4	De verzekeringsgroep publiceert namen van bedrijven waarin belegd wordt.	1.0	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	1.0
5	De verzekeringsgroep noemt en beschrijft op haar website alle bedrijven waaraan zij meer dan € 1 miljoen krediet heeft verstrekt.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
6	De verzekeringsgroep maakt de namen van alle projectfinancieringen bekend, inclusief de informatie vereist door de Equator Principles III.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
7	De verzekeringsgroep publiceert een uitsplitsing van uitstaande kredieten en beleggingen naar regio, grootte en sector (in lijn met GRI FS6).	n.a.	0.0	0.0	0.8	1.0	0.8	n.a.
8	De verzekeringsgroep publiceert een uitsplitsing van haar krediet- en beleggingsportfolio in kruistabellen waarin de industrie- en de regiodata gecombineerd zijn.	n.a.	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	n.a.
9	De verzekeringsgroep publiceert een uitsplitsing van kredieten en beleggingen, bijvoorbeeld op basis van de eerste vier getallen van de NACE en ISIC bedrijfsindeling.	n.a.	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	n.a.
10	De verzekeringsgroep publiceert een uitsplitsing van kredieten en beleggingen die voldoende gedetailleerd is, bijvoorbeeld op basis van de eerste zes getallen van de NACE en ISIC bedrijfsindeling.	n.a.	0.0	0.0	0.8	0.0	0.8	n.a.
11	De verzekeringsgroep publiceert het aantal bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale en milieuonderwerpen (in lijn met GRI FS10).	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0
12	De verzekeringsgroep publiceert de namen van de bedrijven waarmee interactie is geweest over sociale en milieuonderwerpen.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
13	De verzekeringsgroep publiceert de resultaten van de interactie met bedrijven, inclusief de besproken onderwerpen, doelen en deadlines.	1.0	0.0	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
14	De verzekeringsgroep publiceert de namen van bedrijven die zijn uitgesloten van investeringen en beleggingen wegens duurzaamheidskwesties, inclusief de reden voor uitsluiting.	1.0	0.8	0.0	1.0	1.0	0.0	1.0
15	De verzekeringsgroep publiceert een stemverslag.	1.0	1.0	0.0	0.8	1.0	1.0	1.0

Beoordelingselement	Investeringsprincipe	Achmea	Aegon	Allianz	APG	ASR	NN Group	Vivat
16	De verzekeringsgroep publiceert een duurzaamheidsverslag dat eventueel (een aantal) Standard Disclosures bevat uit de GRI G4 Sustainability Reporting Guidelines.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
17	De verzekeringsgroep publiceert een duurzaamheidsverslag dat is opgesteld in overeenstemming met de GRI Sustainability Reporting Guidelines, inclusief het Financial Services Sector Supplement (FSSS).	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
18	Het duurzaamheidsverslag van de verzekeringsgroep wordt extern geverifieerd.	1.0	1.0	1.0	0.0	1.0	1.0	1.0
19	De verzekeringsgroep rapporteert inhoudelijk over het gevoerde overleg met maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden.	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	1.0
20	De verzekeringsgroep heeft een intern klachtenmechanisme voor belanghebbenden en maatschappelijke organisaties.	0.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0
21	De verzekeringsgroep legt zich neer bij de uitspraken van een onafhankelijk klachtenmechanisme, los van de verzekeringsgroep, voor belanghebbenden en maatschappelijke organisaties.	0.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	0.0

4.2.3 Analyse beleid transparantie en verantwoording

Vivat (score: 9) is de meest transparante verzekeringsgroep, op de voet gevolgd door Achmea (score: 8, was een 5). Vivat en Achmea publiceren de volledige lijst van beleggingen in bedrijven en overheden. Ook geven zij inzicht in de engagementprocessen met bedrijven: net als APG (score: 6, was een 5) en ASR (score: 7, was een 6) publiceren zij de resultaten van de interactie met bedrijven, inclusief de namen van de bedrijven, de besproken onderwerpen, doelen en deadlines.

Op APG na, publiceren alle verzekeringsgroepen een duurzaamheidsverslag dat:

- extern gecertificeerd is; en
- is opgesteld in overeenstemming met de GRI Sustainability Reporting Guidelines, inclusief het Financial Services Sector Supplement (FSSS).

Op Allianz (score: 3) na publiceren alle verzekeringsgroepen een voldoende gedetailleerd stemverslag. Alleen Allianz en NN Group (score: 6, was een 5) publiceren geen lijst met namen van bedrijven die zijn uitgesloten van investeringen en beleggingen wegens duurzaamheidskwesties, inclusief de reden voor uitsluiting.

Achmea, APG, ASR en Vivat zijn het meest transparent over de interactie met bedrijven, inclusief de besproken duurzaamheidsonderwerpen, doelen en deadlines.

Aegon (score: 4), ASR (7) en Vivat verwijzen belanghebbenden en maatschappelijke organisaties naar een intern klachtenmechanisme dat niet beperkt is tot klachten van klanten. ASR verwijst belanghebbenden en maatschappelijke organisaties ook door naar een onafhankelijk klachtenmechanisme.

Hoofdstuk 5 Beoordeling van het beleid van de zeven verzekeringsgroepen

5.1 Achmea

5.1.1 Profiel

Achmea B.V. (Achmea) is de grootste verzekeringsmaatschappij van Nederland, met meer dan 14 miljoen verzekeringsklanten wereldwijd.⁴³ Achmea verleent met name verzekeringsdiensten voor zorg, schade en inkomen en is daarnaast actief op het gebied van vermogensbeheer en pensioendiensten.⁴⁴ Dochterbedrijf Achmea Bank verleent verder ook bancaire en hypotheaire diensten aan particuliere klanten in Nederland.⁴⁵ Behalve in Nederland is Achmea ook actief in Turkije, Griekenland, Slowakije en in Australië via een samenwerking met Rabobank.⁴⁶

Achmea is een verzekeraar met coöperatieve wortels, met de meerderheid van de aandelen (65,3%) in handen van klanten via Vereniging Achmea.⁴⁷ Rabobank U.A. (Rabobank) bezit 29,2% van de aandelen in Achmea.⁴⁸ In december 2016 verkocht Achmea haar private-banking tak, Staalbankiers, aan Van Lanschot. De resterende portefeuille is overgedragen aan Achmea Bank.⁴⁹ In november 2017 verkocht Achmea haar Ierse levensverzekeraar Friends First Life Assurance Company aan Aviva Group plc.⁵⁰

In Nederland zijn de drie grootste merken van Achmea: Centraal Beheer, Zilveren Kruis en Interpolis.⁵¹ Achmea is ook actief via de volgende Nederlandse en internationale merken: FBTO, Avéro, Inshared, De Friesland, Pro Life, OZF, Woonfonds, Hagelunie, Eureko Sigorta, InterAmerican en Union Slovakia.⁵²

Eind 2016 waren er bij Achmea 14.921 medewerkers in dienst (met een voltijd dienstverband), waarvan meer dan 12.000 gevestigd zijn in Nederland.⁵³ De premieomzet in 2016 bedroeg € 19,5 miljard, waarvan € 1,2 miljard buiten Nederland werd verdiend.⁵⁴ Eind december 2016 was de balanstotaal voor bancaire klanten € 5,5 miljard.⁵⁵ De totale inkomsten voor het boekjaar 2016 bedragen € 24 miljard, waarvan € 21,7 miljard verzekeringsactiviteiten in Nederland.⁵⁶

Tabel 25 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor Achmea. Achmea is actief in drie van de vijf verschillende categorieën: beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden.

Tabel 25 Analyse van relevante investeringscategorieën voor Achmea (in € miljard)

Investeringscategorie*	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	18,3	19,7%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	16,1	17,3%	
	Derivaten	4,5	4,8%	
	Vastgoed en effecten	1,6	1,7%	
	Overige/niet gedefinieerd	33,8	36,3%	
Hypotheek	Hypotheekleningen	5,9	6,3%	Ja
	Ander vermogen op de balans	13,0	13,9%	
	Totale balans	93,0	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	116,0**		Ja

* De verdeling van activa in deze tabel is gebaseerd op informatie uit het jaarverslag van Achmea en is weergegeven volgens de categorieën die relevant zijn voor de beleidsupdate.

** 'Beheerd vermogen' bevat zowel activa die voor eigen rekening worden geïnvesteerd als activa beheerd voor derden door Achmea, omdat geen uitsplitsing van vermogensbeheer is gevonden.

Bron: Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 3, 58, 99, 154-158, 164.

5.1.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 26 staan de scores voor Achmea, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 26 Overzicht beleidsscores Achmea

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	8	100%	8	9	100%	9	1	2	0
Belastingen	5	100%	5	6	100%	6	1	3	0
Corruptie	5	100%	5	5	100%	5	0	0	0
Dierenwelzijn	6	100%	6	5	100%	5	-1	0	1
Gendergelijkheid	3	100%	3	3	100%	3	0	0	0
Gezondheid	9	98%	9	9	98%	9	0	1	0
Klimaatverandering	3	100%	3	4	97%	4	1	1	0
Mensenrechten	6	100%	6	6	100%	6	0	0	0
Natuur	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Elektriciteitsproductie	5	100%	5	6	96%	6	1	2	0
Financiële sector	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Maakindustrie	8	100%	8	8	100%	8	0	0	0
Mijnbouw	6	98%	6	7	98%	7	1	3	0

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
Olie en gas	6	100%	6	7	100%	7	1	2	0
Visserij	7	100%	7	8	100%	8	1	2	0
Voeding	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Wapens	6	100%	6	8	100%	8	2	3	0
Woningbouw en vastgoed	6	100%	6	6	100%	6	0	0	0
<i>Bedrijfsvoering</i>									
Bonussen	5	81%	4	5	94%	5	1	3	0
Transparantie en verantwoording	5	98%	5	8	98%	8	3	2	0

5.2 Aegon

5.2.1 Profiel

Aegon N.V. (Aegon) is een Nederlandse beursgenoteerde verzekerings- en bankgroep.⁵⁷ Aegon is actief op het gebied van levensverzekeringen en pensioenen in meer dan 20 landen in Amerika, Europa en Azië. Daarnaast biedt Aegon ook spaarproducten en vermogensbeheer aan, naast schade- en aanvullende ziektekostenverzekering, algemene verzekeringen en bancaire diensten.⁵⁸ Aegon heeft ongeveer 30 miljoen klanten in Europa, Azië, Australië en Amerika, inclusief Nederland, de Verenigde Staten, Singapore, Hong Kong en het Verenigd Koninkrijk.⁵⁹ 14,4% van Aegon's aandelen zijn in handen van Vereniging Aegon, die collectief de belangen van de onderneming en haar belanghebbenden behartigt.⁶⁰

Aegon's grootste internationale merknamen zijn Aegon, Transamerica, Blue Square Re en Aegon Asset Management.⁶¹ Overige merknamen in Nederland zijn Eye Open Hypotheek Advies, Kroodle, Cappital, Knab, TKP, Pelargos Capital, Saemor Capital, Nedasco Verzekeringen, Ensupport.⁶² Het autoverzekeringsmerk Onna-Onna is eind 2017 samengevoegd met Aegon.⁶³

In december 2016 had Aegon wereldwijd 29.000 werknemers in dienst.⁶⁴ In het boekjaar 2016 was de totale omzet € 33,7 miljard, bruto deposito's namen toe tot meer dan € 100 miljard en de bruto verzekeringspremies waren € 23.5 miljard.⁶⁵

Tabel 27 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor Aegon. Aegon is actief in drie van de vijf verschillende categorieën: beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden.

Tabel 27 Analyse van relevante investeringscategorieën voor Aegon (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	30,3	7,1%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	86,9	20,4%	
	Derivaten	8,3	2,0%	
	Vastgoed en effecten	2,6	0,6%	
	Overige/niet gedefinieerd	206,4	48,5%	
Hypotheeken	Hypotheekleningen	34,2	8,0%	Ja
	Ander vermogen op de balans	57,2	13,4%	
	Totale balans	425,9	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	382,8		Ja

Bron: Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 135, 184, 212, 226-229.

5.2.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 28 staan de scores voor Aegon, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 28 Overzicht beleidsscores Aegon

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	5	100%	5	5	100%	5	0	0	0
Belastingen	2	100%	2	2	100%	2	0	0	0
Corruptie	3	100%	3	3	100%	3	0	0	0
Dierenwelzijn	1	0%	1	1	0%	1	0	0	0

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
Gendergelijkheid	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Gezondheid	3	100%	3	3	100%	3	0	0	0
Klimaatverandering	1	72%	1	2	75%	1	0	1	2
Mensenrechten	5	100%	5	5	100%	5	0	0	0
Natuur	1	0%	1	1	0%	1	0	0	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Elektriciteitsproductie	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Financiële sector	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Maakindustrie	2	100%	2	2	100%	2	0	1	0
Mijnbouw	2	92%	2	2	92%	2	0	0	0
Olie en gas	1	88%	1	1	88%	1	0	0	0
Visserij	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Voeding	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Wapens	4	100%	4	4	100%	4	0	0	0
Woningbouw en vastgoed	1	0%	1	1	0%	1	0	0	0
<i>Bedrijfsvoering</i>									
Bonussen	5	86%	4	5	86%	4	0	0	0
Transparantie en verantwoording	4	96%	4	4	97%	4	0	1	1

5.3 Allianz

5.3.1 Profiel

Allianz SE (Allianz) is een internationale verzekeringsgroep en vermogensbeheerder met hoofdkantoor in Duitsland. Allianz heeft 86,3 miljoen klanten in meer dan 70 landen in Europa, Azië, Amerika en Australië.⁶⁶ Allianz biedt verschillende levens- en schadeverzekeringen aan, naast vermogensbeheer voor retailbanking en zakelijke klanten.⁶⁷ De belangrijkste landen voor Allianz zijn Duitsland, Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten. Daarnaast zijn het Verenigd Koninkrijk en Azië/Oceanië zeer belangrijke gebieden voor de vermogensbeheeractiviteiten van de groep.⁶⁸

In juni 2017 heeft Allianz Deutschland haar aandelen in Oldenburgische Landesbank (OLB) verkocht aan Bremer Kreditbank, als onderdeel van een strategie om de groep meer te richten op verzekeringen en diensten voor beleggingsbeheer.⁶⁹

In Nederland is Allianz actief onder de merknamen Allianz, AllSecur, Allianz Global Assistance en Euler Hermes.⁷⁰ Naast 1% eigen aandelen, zijn alle Allianz aandelen vrij verhandelbaar en genoteerd aan de beurs van Frankfurt.⁷¹ In boekjaar 2016 had Allianz meer dan 140.000 werknemers wereldwijd.⁷² Op 31 december 2016 waren de bruto premie-inkomsten in totaal € 76,3 miljard en was het totale inkomen van de groep € 110,5 miljard.⁷³

Tabel 29 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor Allianz. Allianz is actief in de investeringscategorieën beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden. Vanwege de verkoop van OLB aan Bremer Kreditbank in juni 2017, wordt de kredietportefeuille van OLB niet weergegeven in het overzicht van de gehele portefeuille van Allianz in Tabel 29.

Tabel 29 Analyse van relevante investeringscategorieën voor Allianz (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	n/a	n/a	Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)	n/a	n/a	Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	201,7	22,8%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	288,1	32,6%	
	Derivaten	2,4	0,3%	
	Vastgoed en effecten	11,7	1,3%	
	Overige/niet gedefinieerd	111,9	12,7%	
Hypotheek	Hypotheekleningen	34,8	3,9%	Ja
	Ander vermogen op de balans	233,2	26,4%	
	Totale balans	883,8	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	1.361,0		Ja

Bron: Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 48, 55, 72, 78, 101-103; Allianz (2017, februari), *Analyst Conference Call, Munich, February 17, 2017*, p. C-8.

5.3.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 29 staan de scores voor Allianz, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 30

Overzicht beleidsscores Allianz

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	3	75%	3	5	75%	4	1	2	0
Belastingen	1	100%	1	1	100%	1	0	1	0
Corruptie	5	88%	4	5	88%	4	0	0	0
Dierenwelzijn	3	81%	2	2	75%	2	0	0	1
Gendergelijkheid	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Gezondheid	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Klimaatverandering	3	64%	2	3	71%	2	0	4	0
Mensenrechten	6	64%	4	6	69%	4	0	0	0
Natuur	1	75%	1	3	75%	2	1	3	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	4	75%	3	4	75%	3	0	1	0
Elektriciteitsproductie	3	79%	3	6	79%	5	2	8	0
Financiële sector	1	100%	1	1	100%	1	0	1	0
Maakindustrie	1	100%	1	2	67%	1	0	2	0
Mijnbouw	5	73%	4	5	75%	4	0	4	0
Olie en gas	4	75%	3	5	73%	4	1	3	0
Visserij	3	83%	2	3	75%	2	0	0	5
Voeding	3	76%	2	4	77%	3	1	8	3
Wapens	3	83%	2	3	75%	2	0	0	4
Woningbouw en vastgoed	1	83%	1	1	100%	1	0	0	1
<i>Bedrijfsvoering</i>									
Bonussen	1	100%	1	1	100%	1	0	1	0
Transparantie en verantwoording	3	92%	3	3	100%	3	0	1	1

5.4 APG

5.4.1 Profiel

APG Groep N.V. (APG) is een financiële instelling gevestigd in Nederland.⁷⁴ APG is specialist op het gebied van collectieve pensioenen en is pensioenuitvoerder voor ongeveer 4,5 miljoen mensen in Nederland.⁷⁵ APG biedt haar klanten vermogensbeheer en pensioenbeheer, naast pensioencommunicatie en adviesdiensten aan openbare en particuliere pensioenfondsen.⁷⁶ Het Nederlandse pensioenfonds ABP (Stichting ABP) is voor 92,2% eigenaar van de aandelen van APG, de overige 7,8% is in handen van Stichting Sociaal Fonds Bouwnijverheid (Stichting SFB).⁷⁷

APG heeft drie merknamen: APG, Loyalis en Inadmin.⁷⁸ Naast de Nederlandse activiteiten, heeft APG ook kantoren in Brussels, New York en Hong Kong.⁷⁹ In 2016 waren er meer dan 3,200 mensen in dienst bij APG, waarvan 157 wereldwijd in dienst waren van APG Asset Management.⁸⁰ Voor het boekjaar 2016 waren de totale inkomsten € 1.1 miljard en bedroegen de bruto verzekeringspremies € 254.2 miljoen.⁸¹

Tabel 31 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor APG. APG is actief in twee van de vijf verschillende categorieën beleggingen op de balans en vermogensbeheer. Gegeven het feit dat er geen uitsplitsing is voor bedrijfsobligaties en staatsobligaties, hoewel APG in beiden investeert, wordt het totaal van investeringen in vastrentende waarden door de twee categorieën gedeeld.

Tabel 31 Analyse van relevante investeringscategorieën voor APG (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	1,35	28,1%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	1,35	28,1%	
	Derivaten	0,1	2,1%	
	Vastgoed en effecten	0,2	4,2%	
	Overige/niet gedefinieerd	0,1	2,1%	
Hypotheeken	Hypotheekleningen			Nee
	Ander vermogen op de balans	1,7	35,4%	
	Totale balans	4,8	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	440,0		Ja

Bron: APG Groep (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 1, 15, 20, 27.

5.4.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 32 staan de scores voor APG, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 32 **Overzicht beleidsscores APG**

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	7	88%	6	8	88%	7	1	3	0
Belastingen	1	75%	1	2	75%	1	0	1	0
Corruptie	4	80%	3	5	83%	4	1	2	0
Dierenwelzijn	3	75%	2	4	75%	3	1	1	0
Gendergelijkheid	1	75%	1	4	79%	3	2	5	0
Gezondheid	5	79%	4	6	78%	5	1	2	0
Klimaatverandering	3	79%	2	3	78%	3	1	2	1
Mensenrechten	5	75%	4	8	75%	6	2	3	0
Natuur	1	75%	1	3	75%	2	1	3	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	2	83%	2	6	78%	4	2	5	0
Elektriciteitsproductie	2	94%	2	4	86%	4	2	5	0
Financiële sector	3	88%	3	3	88%	3	0	0	0
Maakindustrie	5	81%	4	8	79%	6	2	5	0
Mijnbouw	3	81%	2	5	82%	4	2	10	0
Olie en gas	4	83%	3	6	83%	5	2	8	0
Visserij	1	88%	1	3	80%	2	1	3	0
Voeding	3	81%	2	6	78%	5	3	9	0
Wapens	4	100%	4	6	92%	5	1	3	0
Woningbouw en vastgoed	3	78%	3	5	77%	4	1	3	0
<i>Bedrijfsvoering</i>									
Bonussen	3	91%	3	3	75%	2	-1	0	4
Transparantie en verantwoording	6	84%	5	7	85%	6	1	4	2

5.5 ASR Nederland

5.5.1 Profiel

ASR Nederland N.V. (ASR) is een Nederlandse verzekeringsgroep die alleen actief is in Nederland. ASR biedt verschillende financiële producten aan, inclusief eigendom- en schadeverzekeringen (alle segmenten), arbeidsongeschiktheids- en zorgverzekeringen, individuele levensverzekeringen (spaarproducten, lijfrente en overlijdensrisicoverzekering). Daarnaast biedt ASR ook individuele pensioenen en bancaire producten aan (hypotheekleningen, spaarproducten en investeringen voor retailklanten).⁸²

Voor 2008 was ASR onderdeel van de Fortis Group, onder de naam Fortis Verzekeringen Nederland N.V.. In 2008 werd ASR overgenomen door de Nederlandse Staat. In 2011 werden alle aandelen van ASR overgedragen aan NL Financial Investments (NLFi) in ruil voor aandelencertificaten.⁸³ In juni 2016 werd het bedrijf opnieuw genoteerd aan de beurs van Amsterdam.⁸⁴ In januari 2017 waren 50,1% van alle ASR-aandelen nog in handen van NLFi.⁸⁵

ASR is actief onder de volgende merknamen: a.s.r., De Amersfoortse, Ditzo, Europeesche Verzekeringen en Ardanta.⁸⁶ Eind 2016 waren er 3.461 werknemers met een voltijds dienstverband in dienst bij ASR.⁸⁷ In het boekjaar 2016 was de premieomzet € 4.4 miljard, totale inkomsten bedroegen € 2.7 miljard en verschuldigde bedragen aan klanten bedroegen € 1.9 miljard.⁸⁸

Tabel 33 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor ASR. ASR is actief in drie van de vijf verschillende categorieën: beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden. In mei 2016, werd vermogensbeheerder BNG Vermogensbeheer overgenomen door ASR, om de vermogensbeheerdiensten van ASR uit te breiden naar vermogensbeheer aan derden, onder de nieuwe naam ASR Vermogensbeheer B.V.⁸⁹ Vanaf januari 2017 is ASR Nederland Beleggingsbeheer N.V. ook actief op het gebied van vermogensbeheer aan derden. Deze twee entiteiten worden samengevoegd. Binnen de reikwijdte van dit onderzoek worden alleen de activa onder beheer van ASR Vermogensbeheer genoteerd als activa beheerd voor derden in Tabel 33.

Tabel 33 Analyse van relevante investeringscategorïeën voor ASR (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Nee
	Staatsobligaties	13,8	24,3%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	17,0	29,8%	
Beleggingen op de balans	Derivaten	3,1	5,4%	
	Vastgoed en effecten	3,3	5,7%	
	Overige/niet gedefinieerd	6,5	11,4%	
Hypotheeken	Hypotheekleningen	7,2	12,7%	Ja
	Ander vermogen op de balans	6,1	10,8%	
	Totale balans	57,0	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	5,3		Ja

Bron: ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 123, 164, 168, 169 en 171; ASR Vermogensbeheer (2017, april), *Jaarverslag 2016*, p. 6; ASR Nederland Beleggingsbeheer (2017, april), *Jaarverslag 2016*, p. 9.

5.5.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 34 staan de scores voor ASR Nederland, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 34 Overzicht beleidsscores ASR Nederland

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	9	100%	9	10	100%	10	1	1	0
Belastingen	7	100%	7	7	100%	7	0	1	0
Corruptie	8	100%	8	9	100%	9	1	1	0

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
Dierenwelzijn	7	100%	7	7	100%	7	0	1	1
Gendergelijkheid	2	100%	2	6	100%	6	4	5	0
Gezondheid	10	100%	10	10	100%	10	0	0	0
Klimaatverandering	5	100%	5	7	100%	7	2	4	0
Mensenrechten	10	100%	10	10	100%	10	0	0	0
Natuur	7	100%	7	9	100%	9	2	3	0

Sector thema's

Bosbouw	8	100%	8	8	100%	8	0	0	0
Elektriciteitsproductie	7	100%	7	7	100%	7	0	0	0
Financiële sector	8	100%	8	9	100%	9	1	2	0
Maakindustrie	8	100%	8	9	100%	9	1	1	0
Mijnbouw	7	100%	7	8	100%	8	1	1	0
Olie en gas	7	100%	7	8	100%	8	1	2	0
Visserij	7	100%	7	7	100%	7	0	0	0
Voeding	9	100%	9	9	100%	9	0	1	0
Wapens	10	100%	10	10	100%	10	0	0	0
Woningbouw en vastgoed	4	100%	4	5	100%	5	1	2	0

Bedrijfsvoering

Bonussen	5	96%	5	6	96%	6	1	1	0
Transparantie en verantwoording	6	100%	6	7	100%	7	1	1	0

5.6 NN Group

5.6.1 Profiel

NN Group N.V. (NN Group) is een in Nederland gevestigde verzekeringsgroep en vermogensbeheerder. NN Group is actief in 18 landen, voornamelijk in Europa, maar ook in Japan.⁹⁰ NN Group biedt de volgende diensten aan: levensverzekeringen (collectief of individueel), eigendoms- en ongevallenverzekeringen, pensioen- en vermogensbeheer.⁹¹

NN Group was tot december 2015 een dochter van ING Groep N.V. (ING Group). Tussen 2014 en 2016, verkocht ING haar aandelen in NN Group. NN Group werd in juli 2014 op de Amsterdamse beurs genoteerd. In februari 2016 was ING Group voor minder dan 15% eigenaar van NN Group's uitstaande aandelen.⁹²

In december 2016 bereikten NN Group en Delta Lloyd een overeenkomst waarbij NN Group alle uitstaande gewone aandelen en preferente aandelen van Delta Lloyd zou kopen, voor een cumulatief bedrag van € 2.5 miljard.⁹³ De fusie tussen NN Group en Delta Lloyd werd van kracht op 1 juni 2017.⁹⁴

NN Group is actief onder de volgende merknamen: NN, NN Investment Partners en Nationale-Nederlanden. Als gevolg van de overname van Delta Lloyd, zijn de volgende merknamen nu ook onderdeel van NN Group: Delta Lloyd, ABN AMRO Verzekeringen, Movir, AZL, BeFrank en OHRA.⁹⁵ Aan het einde van december 2016 waren er bij NN Group meer dan 11.400 medewerkers in dienst met een voltijds dienstverband, waarvan 6.316 in Nederland.⁹⁶ In het boekjaar 2016 bedroegen de bruto premie-inkomsten € 9,4 miljard en totale inkomsten € 14,3 miljard.⁹⁷ Voor NN Group bedroegen de deposito's van klanten € 10,2 miljard en € 5,7 voor Delta Lloyd.⁹⁸

Aangezien NN Group en Delta Lloyd verschillende jaarrekeningen hebben voor 2016, zijn twee verschillende tabellen opgesteld om een overzicht te geven van de activiteiten van de hele groep. Tabel 35 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor NN Group. NN Group is actief in drie van de vijf verschillende categorieën: beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden. Omdat Delta Lloyd ook zakelijke kredieten verleent, zijn de categorieën zakelijke kredietverlening en projectfinanciering relevante investeringscategorieën voor NN Group. Aan het einde van boekjaar 2016, had Delta Lloyd € 50.8 miljoen aan zakelijke leningen verstrekt.⁹⁹

Omdat Delta Lloyd in de loop van 2017 is overgenomen door NN Group, heeft de Eerlijke Verzekeringswijzer besloten om NN Group tot de volgende beleidsupdate de tijd te geven om er voor te zorgen dat het investeringsbeleid ook van toepassing is op zakelijke kredietverlening en projectfinanciering. Om deze reden zijn deze investeringscategorieën voor NN Group dit jaar op n.a. gezet. De Eerlijke Verzekeringswijzer verwacht dat er bij de volgende actualisering van het onderzoek wel beleid is dat van toepassing is op alle investeringscategorieën.

Tabel 35 Analyse van relevante investeringscategorieën voor NN Group (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	(zie Tabel 36)	n/a	Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)	(zie Tabel 36)	n/a	Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	56,0	33,2%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	45,7	27,2%	
	Derivaten	4,4	2,6%	
	Vastgoed en effecten	2,0	1,2%	
	Overige/niet gedefinieerd	17,8	10,6%	
Hypotheek	Hypotheekleningen	25,7	15,2%	Ja
	Ander vermogen op de balans	16,9	10,0%	
	Totale balans	168,5	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	73,0		Ja

Bron: NN Group (2017, mei), *Annual Report 2016*, p. 32, 52-55, 58; NN Group (2017, februari), *Financial Supplement Q4 2016*, p. 31; Delta Lloyd Bank (2017, juni), *Annual Report 2016*, p. 70.

Tabel 36 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor Delta Lloyd, gebaseerd op de 2016 data uit het jaarverslag van Delta Lloyd.

Tabel 36 Analyse van relevante investeringscategorieën voor Delta Lloyd (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)	0,1	0,1%	Ja
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Ja
	Staatsobligaties	2,4	3,1%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	11,5	15,1%	
Beleggingen op de balans	Derivaten	2,4	3,1%	
	Vastgoed en effecten	1,2	1,5%	
	Overige/niet gedefinieerd	37,4	48,9%	
Hypotheeken	Hypotheekleningen	14,3	18,7%	Ja
	Ander vermogen op de balans	7,1	9,3%	
	Totale balans	76,4	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	21,4		Ja

Bron: Delta Lloyd Bank (2017, juni), *Annual Report 2016*, p. 70; Delta Lloyd (2017, mei), *Annual Report 2016*, p. 37, 112, 135-136, 214-218.

5.6.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 37 staan de scores voor NN Group, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 37 Overzicht beleidsscores NN Group

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	5	100%	5	5	100%	5	0	0	0

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
Belastingen	2	100%	2	2	100%	2	0	0	0
Corruptie	2	100%	2	3	100%	3	1	1	0
Dierenwelzijn	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Gendergelijkheid	1	100%	1	1	100%	1	0	0	0
Gezondheid	2	100%	2	2	100%	2	0	0	0
Klimaatverandering	1	83%	1	3	93%	3	2	6	1
Mensenrechten	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Natuur	1	100%	1	1	100%	1	0	2	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	3	100%	3	4	96%	4	1	2	0
Elektriciteitsproductie	2	100%	2	3	100%	3	1	1	0
Financiële sector	4	100%	4	3	100%	3	-1	0	1
Maakindustrie	2	100%	2	5	100%	5	3	6	0
Mijnbouw	2	100%	2	3	100%	3	1	3	0
Olie en gas	3	100%	3	4	100%	4	1	3	0
Visserij	1	100%	1	2	100%	2	1	2	0
Voeding	1	100%	1	4	100%	4	3	6	0
Wapens	4	100%	4	5	97%	5	1	1	0
Woningbouw en vastgoed	1	81%	1	1	92%	1	0	2	0
<i>Bedrijfsvoering</i>									
Bonussen	8	72%	5	6	77%	4	-1	1	2
Transparantie en verantwoording	6	91%	5	7	88%	6	1	6	2

5.7 Vivat

5.7.1 Profiel

Vivat N.V. (Vivat) is een verzekerings- en vermogensbeheergroep gevestigd in Nederland. Vivat biedt haar klanten eigendoms- en ongevallenverzekeringen, individuele levensverzekeringen, pensioen- en spaarproducten en ook vermogensbeheer.¹⁰⁰ In juli 2015 is Vivat overgenomen door Anbang Insurance Group, een internationale verzekeringsgroep uit China.¹⁰¹

De overname van Vivat door Anbang heeft geleid tot enkele veranderingen in de organisatie van de Vivat-merken en bedrijfssegmenten. Vivat opereert nu onder de volgende merknamen: Zwitserleven, Reaal (inclusief het merk Zelf), Route Mobiel, Reaal Dier & Zorg en ACTIAM.¹⁰² Daarnaast heeft Vivat haar bedrijfssegmenten in de volgende categorieën geherstructureerd: Life Corporate, Individual Life, Property & Casualty en Asset Management.¹⁰³ Eind december 2016 had Vivat 2.697 werknemers met een voltijds dienstverband in dienst.¹⁰⁴ In het boekjaar 2016 waren bruto premie-inkomsten € 2,5 miljard en waren de totale inkomsten € 6,0 miljard.¹⁰⁵

Tabel 38 geeft een analyse van de relevante investeringscategorieën voor Vivat. Vivat is actief in drie van de vijf verschillende categorieën: beleggingen op de balans, hypotheek en vermogensbeheer voor derden. Er is geen uitsplitsing van vermogensbeheer voor derden gevonden, al het beheerd vermogen is samengevat in Tabel 38.

Tabel 38 Analyse van relevante investeringscategorieën voor Vivat (in € miljard)

Investeringscategorie	Soort vermogen	Waarde aan het einde van 2016	%	Relevant
Zakelijke kredietverlening	Leningen en kredieten aan bedrijven (MNEs/SMEs)			Nee
Projectfinanciering	(Opgenomen in leningen aan bedrijven)			Nee
Beleggingen op de balans	Staatsobligaties	22,0	37,4%	Ja
	Aandelen en bedrijfsobligaties	19,9	33,8%	
	Derivaten	1,1	1,9%	
	Vastgoed en effecten	0,3	0,5%	
Hypotheek	Overige/niet gedefinieerd	9,3	15,8%	
	Hypotheekleningen	2,6	4,4%	Ja
	Ander vermogen op de balans	3,6	6,1%	
	Totale balans	58,8	100,0%	
Vermogensbeheer voor derden	Beheerd vermogen	54,6*		Ja

* Dit is inclusief eigen beheerd vermogen en vermogen beheerd voor derden, omdat er geen uitsplitsing is gevonden van vermogensbeheer,

Bron: Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 5, 24, 51, 91, 92, 94-97.

5.7.2 Overzicht beleidsscores

In Tabel 39 staan de scores voor Vivat, per thema, sector en aspect van de bedrijfsvoering. De scores van de huidige beleidsupdate staan in de middelste kolommen. Het gaat bij de huidige beleidsupdate om de scores van 2018. De veranderingen ten opzichte van 2016 staan in de laatste drie kolommen.

In de kolom 'positieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen er nieuw beleid is of de reikwijdte van het beleid is uitgebreid. In de kolom 'negatieve veranderingen' wordt aangegeven voor hoeveel elementen het beleid verslechterd is of de reikwijdte van het beleid is beperkt. In beide gevallen kan het oordeel over het beleid (of de reikwijdte daarvan) herzien zijn door de onderzoekers.

De kolommen 'scope van het beleid' geven de reikwijdte van het beleid weer. Zie voor meer uitleg paragraaf 1.4 en 1.5.

Tabel 39 Overzicht beleidsscores Vivat

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
<i>Thema's</i>									
Arbeidsrechten	9	100%	9	9	100%	9	0	1	1
Belastingen	5	100%	5	7	100%	7	2	3	0
Corruptie	6	100%	6	8	100%	8	2	3	0
Dierenwelzijn	3	100%	3	7	100%	7	4	7	1
Gendergelijkheid	1	0%	1	1	100%	1	0	1	0
Gezondheid	7	100%	7	8	100%	8	1	2	0
Klimaatverandering	7	100%	7	7	100%	7	0	1	0
Mensenrechten	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Natuur	8	100%	8	9	100%	9	1	2	0
<i>Sector thema's</i>									
Bosbouw	9	100%	9	10	100%	10	1	2	0
Elektriciteitsproductie	6	98%	6	6	98%	6	0	1	0
Financiële sector	4	100%	4	6	100%	6	2	4	0
Maakindustrie	7	100%	7	8	100%	8	1	2	0
Mijnbouw	9	100%	9	9	100%	9	0	0	0
Olie en gas	7	100%	7	8	100%	8	1	1	0
Visserij	6	100%	6	8	100%	8	2	4	0
Voeding	10	100%	10	10	100%	10	0	1	0
Wapens	6	100%	6	6	100%	6	0	0	0
Woningbouw en vastgoed	2	100%	2	6	100%	7	5	12	1
<i>Bedrijfsvoering</i>									

Thema's, sectoren en aspecten van de bedrijfsvoering	Scores 2016			Scores 2018			Veranderingen		
	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Content van beleid	Scope van beleid (%)	Totale score	Verandering in totale score	Positieve veranderingen	Negatieve veranderingen
Bonussen	3	94%	3	3	91%	3	0	0	1
Transparantie en verantwoording	9	100%	9	9	100%	9	0	1	0

Bronnen

- 1 MVO Platform, (n.d.), "Wat is MVO?", online: <http://mvoplatform.nl/wat-is-mvo>, bekeken in november 2015.
- 2 The World Bank (2011), *World Development Report 2012: Gender Equality and Development*, Verenigde Staten, Washington D.C.: The World Bank.
- 3 International Labour Organization (2012), *Global Employment Trends 2012*, Switzerland, Genève: ILO.
- 4 IMF (2014), *IMF Policy Paper Spillovers in International Corporate Taxation*, Washington D.C., United States: International Monetary Fund; ActionAid (2011), *Addicted to tax havens: The secret life of the FTSE 100*, Londen, het Verenigd Koninkrijk: ActionAid; ActionAid (2013), *How tax havens plunder the poor*, Londen, het Verenigd Koninkrijk: ActionAid.
- 5 Stewart, H. (2012, 21 juli), "Wealth doesn't trickle down – it just floods offshore, new research reveals", *The Guardian*.; Weyzig, F. (2015, november), *Still broken: Governments must do more to fix the international corporate tax system*, Oxford, het Verenigd Koninkrijk: Oxfam GB, p. 1; Oxfam (2013, 3 September), "Tax evasion robs more than \$100b from poor countries", online: <http://www.oxfamamerica.org/press/tax-evasion-robs-more-than-100b-from-poor-countries-oxfam/>, bekeken in april 2016; Prats, A. (2013, 16 december), "Tax evasion and avoidance finally came under scrutiny this year", *The Guardian*; ActionAid International et al. (2013), *Fixing the Cracks in Tax: A Plan of Action*, London, the United Kingdom: Christian Aid; Molina, N. (2015, 13 februari), "A UK tax avoidance bill could save developing countries billions", *The Guardian*.
- 6 Transparency International (n.d.), "About UsWhat we do - What is corruption", online: www.transparency.org, bekeken in januari 2016.
- 7 Farm Animal Welfare Council (n.d.), "Five Freedoms", online: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121007104210/http://www.fawc.org.uk/freedoms.htm>, bekeken in oktober 2016.
- 8 UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2010), *General Recommendation N. 28 The Code Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention, CEDAW/C/CG/28, para 5*, New York, the United States: United Nations; 71 UN WOMEN (n.d.), "Concepts and definitions", online: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>, bekeken in november 2015.
- 9 UN Statistics Division (2015), "The World's Women 2015 Trends and Statistics", online: <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, bekeken in januari 2016; Demircug-Kunt, A and Klapper, L. (2012), "Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database", *World Bank Group e-library*, online: <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-6025>, bekeken in januari 2016; UN Statistics Division (2015), "The World's Women 2015 Trends and Statistics", online: <http://unstats.un.org/unsd/gender/worldswomen.html>, bekeken in januari 2016;
- 10 ISO (2010), *ISO 26000:2010 Guidance on social responsibility*, ISO.
- 11 ILO (2008), *Beyond deaths and injuries: The ILO's role in promoting safe and healthy jobs*, Korea, Seoul: ILO.
- 12 WWF International (n.d.), "Endocrine Disrupting Chemicals. Problems with toxic: EDC's. Wildlife and humans are exposed daily to these pervasive chemicals", online: http://wwf.panda.org/about_our_earth/teacher_resources/webfieldtrips/toxics/our_chemical_world/edcs/ bekeken in juni 2015;

WWF International (2001), "A Precautionary Approach to Toxic Chemicals, March 2001", online: <http://wwf.panda.org/?4103/A-Precautionary-Approach-to-Toxic-Chemicals-March-2001>, bekeken in juni 2015.
- 13 UNEP, UN Water and UN Habitat (2010), *Water quality facts and statistics*, online: http://www.unwater.org/wwd10/downloads/WWD2010_Facts_web.pdf, bekeken in april 2015.
- 14 Goodman, L.K. and K. Mulik (2015, maart), *Clearing the Air, Palm Oil, Peat Destruction and Air Pollution*, Union of Concerned Scientists;

Climate Progress (2015/01), "For Peat's Sake: Drying and Burning Wetlands Amplify Global Warming", online: <http://thinkprogress.org/climate/2015/01/13/3610618/peat-wetlands-global-warming/>, bekeken in april 2015;

International Peat Society (2008), "Peatlands and Climate Change – Executive Summary for Policymakers", online <http://www.peatociety.org/peatlands-and-peat/peatlands-and-climate-change>, bekeken in april 2015.

- 15 Access to Medicine Index (2015), "About the index", online: www.accesstomedicineindex.org, bekeken in september 2015.
- 16 IPCC (2014): *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Geneva, Zwitserland: Intergovernmental Panel on Climate Change, p. 151.
- 17 IPCC (2007), *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, [M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden en C.E. Hanson, Eds.], Cambridge, Verenigd Koninkrijk: Cambridge University Press, p. 976;
Stern, N. en Groot Brittannië (2007), *The Economics of Climate Change: the Stern Review*, het Verenigd Koninkrijk, Cambridge: Cambridge University Press.
- 18 UNFCCC (2015, 12 december), *Historic Paris Agreement on Climate Change. 195 Nations Set Path to Keep Temperature Rise Well Below 2 Degrees Celsius*; UNFCCC (2016, 29 januari), *Report of the Conference of the Parties on its twenty-first session, held in Paris from 30 November to 13 December 2015*, p.2.
- 19 Eurodad (2014), *UN Financing for Development Negotiations: What outcomes should be agreed in Addis Ababa in 2015?*, Eurodad; Oxfam International (2009), *Oxfam Briefing Paper 130. Suffering the Science: Climate Change, People and Poverty*, Oxfam International.
- 20 United Nations (1948, december), Universal Declaration of Human Rights, United Nations General Assembly resolution 217 A (III).
- 21 United Nations Human Rights Council (2011), *Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework, Human Rights Council, A/HRC/17/31*, Para 6. Online: <http://business-humanrights.org/sites/default/files/media/documents/ruggie/ruggie-guiding-principles-21-mar-2011.pdf> bekeken in juni 2015.
- 22 Millennium Ecosystem Assessment (2005), "Ecosystems and Human Well-being: Synthesis.", Verenigde Staten, Washington D.C.: *Island Press*.
- 23 USAID (n.d.), "What we do. Conserving biodiversity and forests", online: www.usaid.gov/biodiversity, bekeken in september 2015.
- 24 United States Environmental Protection Agency (n.d.), "How does electricity affect the environment? Coal", online: <http://www.epa.gov/cleanenergy/energy-and-you/affect/coal.html>, bekeken in mei 2014.
- 25 United States Environmental Protection Agency (n.d.), "How does electricity affect the environment? Natural Gas", online: <http://www.epa.gov/cleanenergy/energy-and-you/affect/natural-gas.html>, bekeken in mei 2014.
- 26 Finer, M. and C. N. Jenkins (2012), "Proliferation of Hydroelectric Dams in the Andean Amazon and Implications for Andes-Amazon Connectivity", *PLoS ONE* 7(4), doi:10.1371/journal.pone.0035126, bekeken in mei 2014.
- 27 International Rivers (2013), "Hydropower", online: <http://www.internationalrivers.org/resources/hydropower-7901>, bekeken in mei 2014.
- 28 Auty, R.M. (1993), *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*, het Verenigd Koninkrijk, Londen: Routledge.
- 29 Business Ethics (2011), "Business and Human Rights: Interview with John Ruggie", online: <http://business-ethics.com/2011/10/30/8127-un-principles-on-business-and-human-rights-interview-with-john-ruggie/>, bekeken in juni 2015.
- 30 Publish What You Pay Norway (2011), *The Piping Profits Report*, Noorwegen, Oslo: Publish What You Pay Norway.

- 31 Vewin (2013), "EZ-onderzoek schaliegas onvoldoende, risico's gebagatelliseerd", online: http://www.vewin.nl/nieuws/paginas/EZonderzoek_schaliegas_onvoldoende_risicos_gebagatelliseerd_42.aspx, bekeken in september 2015.
- 32 WWF (n/d), "Unsustainable fishing", online: http://wwf.panda.org/about_our_earth/blue_planet/problems/problems_fishing/, bekeken in april 2015.
- 33 FAO (2010), *World review of Fisheries and Aquaculture*, FAO Fisheries Department., bekeken in september 2015.
- 34 Marine Conservation Institute (n/d), "Destructive Fishing", online <https://www.marine-conservation.org/what-we-do/program-areas/how-we-fish/destructive-fishing/>, bekeken in april, 2015;
FAO (2015), "Destructive fishing practices", online: <http://www.fao.org/fishery/topic/12353/en>, bekeken in april, 2015.
- 35 ICTSD (2012), *Tackling perverse subsidies in agriculture, fisheries and energy*, Switzerland, Genève: ICTSD.
- 36 FAO (2015), "Ghost fishing", online: <http://www.fao.org/fishery/topic/14798/en>, bekeken in april 2015.
- 37 FAO; UNEP (2010), *Report of the FAO/UNEP Expert Meeting on Impacts of Destructive Fishing Practices, Unsustainable Fishing, and Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) Fishing on Marine Biodiversity and Habitats*, Italië, Rome: FAO.
- 38 FAO (2014), *FAO Global Aquaculture Production Volume and Value Statistics Database Updated to 2012*, FAO, online: <ftp://ftp.fao.org/FI/STAT/Overviews/AquacultureStatistics2012.pdf>, bekeken in april 2015.
- 39 FAO (2005), *Voluntary Guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security*, Italië, Rome: FAO, p. 5, online: <http://www.fao.org/3/a-y7937e.pdf>, bekeken in september 2015.
- 40 SIPRI (n.d.), "SIPRI Military Expenditure Database", online: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database, bekeken in december 2014.
- 41 International Peace Bureau (2012), *Opportunity Costs: Military Spending and the UN Development Agenda*, Switzerland, Genève: International Peace Bureau, p. 16.
- 42 Feinstein, A., Holden, P. en Pace, B. (2011) "Corruption and arms trade: sins of commission" in SIPRI (eds.), *SIPRI Yearbook 2011*, Verenigd Koninkrijk: Oxford University Press, p. 13-37.
- 43 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 4.
- 44 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 3-4 en 30-31.
- 45 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 125.
- 46 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 22, 60-61.
- 47 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 25.
- 48 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 25.
- 49 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 62.
- 50 Achmea (2017, 14 november), *Achmea to sell its Irish life assurance company Friends First to Aviva*.
- 51 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 4-6.
- 52 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 4-6 en 64.
- 53 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 303.
- 54 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 60 en 209.
- 55 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 191.
- 56 Achmea (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 100 en 129.
- 57 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 140.

- 58 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 140.
- 59 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 14-15; Aegon (n.d.), "Serving customers," online: <https://www.aegon.com/en/Home/About/Customers/>, viewed in July 2017.
- 60 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 120.
- 61 Aegon (n.d.), "Brands & markets," online: <https://www.aegon.com/en/Home/About/Brands--markets/>, laatst bekeken in juli 2017.
- 62 Aegon (n.d.), "Brands & markets: the Netherlands," online: <http://www.aegon.com/en/Home/About/Brands-markets/?region=europe>, viewed in July 2017.
- 63 Aegon (2017, 27 juni), "Aegon winds down investment in onna-onna," online: <https://www.aegon.com/en/Home/Investors/News-releases/2017/Aegon-ends-investment-in-onna-onna/>, viewed in July 2017; Onna-Onna (n.d.), "Wij gaan verhuizen," online: <https://www.onna-onna.nl/blog/onna-onna/onna-onna-verhuizen/>, laatst bekeken in juli 2017.
- 64 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 360.
- 65 Aegon (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 17.
- 66 Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 36.
- 67 Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 36.
- 68 Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 36.
- 69 Allianz (2017, juni 23), "Allianz sells stake in Oldenburgische Landesbank AG," online: https://www.allianz.com/en/press/news/business/banking/170623_Allianz-sells-stake-oldenburgische-landesbank/, laatst bekeken in 2017.
- 70 Allianz (n.d.), "Allianz in de Benelux," online: <https://www.allianz.nl/service/over-allianz/allianz-benelux>, laatst bekeken in 2017.
- 71 Allianz (n.d.), "Shareholder structure," online: https://www.allianz.com/en/investor_relations/share/shareholder-structure/, laatst bekeken in juli 2017.
- 72 Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 137.
- 73 Allianz (2017, maart), *Annual Report 2016*, p. 79.
- 74 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 1.
- 75 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 1.
- 76 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 1.
- 77 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 17.
- 78 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 1.
- 79 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 1.
- 80 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 33.
- 81 APG Groep (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 15.
- 82 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 8 en 30.
- 83 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 100.
- 84 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 13 en 100.
- 85 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 13.

- 86 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 30.
- 87 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 8.
- 88 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 123-124.
- 89 ASR Nederland (2017, maart), *Annual report 2016*, p. 158; ASR Vermogensbeheer (2017, april), *Jaarverslag 2016*, p. 6; ASR Nederland Beleggingsbeheer (2017, april), *Jaarverslag 2016*, p. 9.
- 90 NN Group (n.d.), "Who we are," online: <https://www.nn-group.com/Who-we-are/Who-we-are.htm>, viewed in July 2017.
- 91 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 82.
- 92 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 14.
- 93 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 146.
- 94 NN Group (n.d.), "NN Group and Delta Lloyd have joined forces," online: <https://www.nn-group.com/NN-Group-and-Delta-Lloyd-have-joined-forces.htm>, viewed in July 2017.
- 95 Nationale-Nederlanden (n.d.), "Over Nationale-Nederlanden," online: <https://www.nn.nl/Over-NationaleNederlanden/Wie-zijn-wij.htm>, viewed in July 2017; NN Group (n.d.), "Who we are," online: <https://www.nn-group.com/Who-we-are/Who-we-are.htm>, viewed in July 2017; NN Investment Partners (n.d.), "Onze geschiedenis – De Nederlanden en De Nationale," online: https://www.nnip.com/NL_nl/corporate/Over-ons/Onze-geschiedenis-1.htm, viewed in July 2017.
- 96 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 87-88.
- 97 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 33 and 74.
- 98 NN Group (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 32 and Delta Lloyd (2017, May), *Annual Report 2016*, p. 113.
- 99 Delta Lloyd Bank (2017, June), *Annual Report 2016*, p. 70.
- 100 Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 20-25.
- 101 Vivat (2016, april), *Annual Report 2015*, p. 4.
- 102 Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 13, 20-25; Zelf (n.d.), "Over ons," online: <https://zelf.nl/over-ons/>, laatst bekeken in 2017.
- 103 Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 20-25 en 141.
- 104 Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 26-27.
- 105 Vivat (2017, april), *Annual Report 2016*, p. 52 en 122.

Over dit rapport

Dit rapport is geschreven in opdracht van de Eerlijke Verzekeringswijzer. De Eerlijke Verzekeringswijzer werd in september 2013 gelanceerd. De Eerlijke Verzekeringswijzer is een samenwerkingsverband van Amnesty International, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib, PAX en World Animal Protection. Het doel van dit project is het verduurzamen van de beleggingen van belangrijke, in Nederland actieve, verzekeringsgroepen. Dit rapport onderzoekt het duurzaamheidsbeleid van zeven verzekeringsgroepen.

Over Profundo

Met gedegen onderzoek en advies wil Profundo een praktische bijdrage leveren aan een duurzame en sociaal rechtvaardige wereld. Met diensten op maat helpen we onze opdrachtgevers om hun duurzame ambities te realiseren. Thematisch houden we ons bezig met grondstofketens, de financiële sector en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Meer informatie over Profundo is te vinden op www.profundo.nl.

Het onderzoek voor dit rapport is uitgevoerd en beschreven door Hester Brink en Michel Riemersma.

Disclaimer

Profundo neemt de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht bij het gebruiken van informatie en het opstellen van publicaties, maar kan niet garanderen dat dit verslag volledig is en neemt geen verantwoordelijkheid voor fouten in de gebruikte bronnen. Het rapport is bedoeld voor informatieve doeleinden en dient niet te worden gelezen als het verstrekken van goedkeuringen, verklaringen of garanties van welke aard dan ook. Adviezen en informatie verstrekt in dit rapport kunnen sinds publicatie zijn veranderd zonder kennisgeving vooraf. Profundo zal geen aansprakelijkheid aanvaarden voor schade die voortvloeit uit het gebruik van deze publicatie.

Dit onderzoek is uitgevoerd door:

Radarweg 505 | 1043 NZ Amsterdam | Nederland | +31-20-8208320 | www.profundo.nl

De Eerlijke Verzekeringswijzer is een samenwerkingsverband van Amnesty International, FNV, Milieudefensie, Oxfam Novib, PAX en World Animal Protection.